

Anete Põldoja

Ebaloogiliselt ebaoluline

Ma jään magama
Peale 2 tundi *podcast'e*
Ja viit tundi vähkremist
Ma näen
Midagi väga *fucked up'i*
Sina, mina
Aken, sein
Pojengid, lupiinid
Bikiinid, välistudengid
Su õde, mu isa
Mu õde, su isa
Tiirlevad peas
Mingis ebaloogilises
Ebaolulises järjekorras
Sama ebaloogilises järjekorras, kui nad täna olid
Sama ebaolulises
Täna oli lihtsalt ebaoluline päev
Me ebaolulistes eludes
Lihtsalt üks uni, mis tundus kui päris
Lihtsalt üks päev, mis tundus kui uni

Omaenda veri

Kuidas ma saan vihata kedagi
Keda olen bioloogiliselt
Kodeeritud armastama
Ma ei tea
Ju siis saab

Veri ei hoia meid koos
Nagu vangi ei hoia trellid
Ja vabadusesoovi ei piira tsensuur
Vähemalt mitte piisavalt kõvasti

Meil pole midagi ühist peale katuse pea kohal
Õeldakse, et aeg parandab
Ei paranda
Kõik inetud sõnad mu peas
Keerlevad suures tornaados

Kõik mu pisarad kastavad lilli
Lilli mu armidel
Lilli, mis on tulevikus nangunii su haua

Kõik mu mured on mu laugudel
Kõik su mured on mu laugudel
Suigutavad mind igavesse unne

Kuidas saan ma vihata kedagi, keda olen
Bioloogiliselt kodeeritud armastama

Kas ma tahan olla vana ja kortsus?

Kui ma olen vana...

Kas ma üldse elan nii kaua, et olla vana

Kas ma üldse tahan elada nii kaua, et olla vana

Kas ma tahan olla vana ja kortsus

Vee pärast kodusõdu pidades

Kas ma tahan olla vana ja kortsus

Viimast puhast õhumolekuli ahmides

Kas ma tahan olla vana ja kortsus

Tavapäraselt laborikana süües

Kas ma tahan olla vana ja kortsus

Vaadates kuidas diktaator veristab inimesi nagu sigu

Kas ma tahan olla vana ja kortsus

Plastikust kirikus ületöödeldud jeesust kummardades

Kas ma tahan olla vana ja kortsus

Coopi rikkiläinud iseteeninduskassa ees seistes

Kas ma tahan olla vana ja kortsus

Kui mu artriidirohud on tehtud *gamer boy*'de vanadest klavadest

Kas ma tahan olla vana ja kortsus

Holograafiliste turulettide ees seistes

Kas ma tahan olla vana ja kortsus

Kandes särki, mille värvis punaseks väikese Juani vereekstrakt

Kas ma tahan olla vana ja kortsus

Kandes laborirottide nahkadest tehtud käekotti

Kas ma tahan olla vana ja kortsus

Plaanides enekat mis on meie ületurvatud maailmas võimatu

Kas ma tahan olla vana ja kortsus

Keha

Tüdrukud saavad üsna noorelt aru
Et oma pilke ei-ei saa varjata Pääru
Saame aru, et meie keha ei kuulu meile
Ei täna, ei ülehomme, ei eile
Meie kehad on valuuta, mida osta
Mida müüa, mida kinni katta
Meie kehad on vahendid
Mille kasutusloaks pole tarvis ID-d
Keha ei ole keha, see on võim
Alandus ja laim
Sellega saab manipuleerida
Ja ka sind saab sellega manipuleerida
Me keha ei kuulu meile
Me kõik kuulume neile

Võilill

Ma olen nagu võilill
Ilus
Särav, üksik
Aga ma meeldin ainult endale
Kõigil on võilillede pärast äng
Ja kõik tahavad neist lahti saada
Kollased õied ja valged surnukehad
Ei sobi inimeste koduaeda
Seega nad kitkutakse välja
Koos juurtega
Koos koduga
Lihtsalt sest nad paistavad välja
Lihtsalt sest nad erinevad
Nad kitkutakse välja
Kogu eluga
Neist tehakse pärjad
Sest ainuke väärt osa on nende ilu
Ainuke osa, mida hinnatakse
Peale seda visatakse nad maha
Unustusse
Ma olen võilill
Ja kui ma suren
Muutun valgeks tolmuks
Ja lendan seitsmesse ilmakaarde

See ON kunst

Ma imen oma aju paberile
Ajan need laiali
Silun ühtlaseks kihiks
Ja ütlen: „See ON kunst!?!“
Või kas ikka on
Mina ja mu tunded
Silbid, komad, mõttekriipsud
Paberil ebaloogilises järjestuses
Aga inimestele meeldib
Meeldib mu valu paberile laotatuna
Kui ma sellest neile räägiks, nad ei kuulaks
Aga see on trükimustas
Nii et see ON kunst

Anete Põldoja (14)

Mida tähendab Värske

Rõhk sinu jaoks?

Värske Rõhk on minu jaoks koht, kus saan oma loomingut jagada ilma, et keskealised Juhan Smuuli armunud kultuurikriitikud mu kaasaegse luule mõrvariks ristiksid. Läbi aegade on ju alati öeldud, et noored on hukas — sealhulgas kõik, mis nendega kaasas käib: kombed, kõnepruuk, looming jne. Seda ägedam on näha, et leidub väljaandeid, kes otsivad uut ja uuendusmeelset, mitte ei nõua gilgamešilikke eeposeid.

**Su tekstid annavad edasi tugevalt
küsivat meeleolu, nad väljendavad
leppimatust maailma ja ühiskonnaga
sel kujul, nagu need praegu meid
ümbritsevad. Mis on need tunded,
nähtused, impulsid, millest tunned, et
ei saa kuidagi kirjutamata jätta?**

Võiks lausa küsida, et mis ei sunni mind kirjutama, sest neid asju on oluliselt vähem kui neid, mis sunnivad kirjutama. Peamiselt kanaldan luule kaudu ikka noorele neiule omast peettumust nii oma lähiringkonna kui ka maailma suhtes

üldisemalt, sest mis mõttes me tapame inimesi humanitaarabi järjekordades ja valame fossiilkütuseid ookeani?!? Vahel näen midagi nii stereotüüpset ja patriarhaalset, et üritan inimesi sellest üles raputada — vahel võimalikult absurdsete kujunditega ja vahel üsna selgesõnaliselt. Nii võiks minu luule kokku võtta.

Kes on sinu olulisemad kunstilised eeskujud?

Kirjameestest on suurim eeskuju olnud George Orwell, kelle tekstid on minu jaoks nagu üleöö külmkapis seisnud šokolaadikook, kus iga ampsuga vallandub uus järelmaitse — mõni uus tõlgendus, enne peitu jäänud detail või poliitiline agenda. Lisaks August Sang, kelle luule on nii lihtne, kuid samal ajal nutikas ja terav. Sanga värsid on mind nii mõnestki loomeblokist läbi aidanud, sest ka mul on peas ju kolossaalsed lokid ja üldse kogu inimkond, jalas aukudega sokid, ja ma olen hästi noor ja blond! Teine loomebloki abiline on liri artist Hozier, kelle laulusõnad alati mõne uue idee sütitavad. PS! Tänu sõnad minu kirjanduse ja inglise keele õpetajatele, kes on neid eeskujusid aidanud leida ja hoida.

Mis tunne on olla Värske Rõhk?

Sünnipäevakõnelus ajakirjaga Värske Rõhk ehk
Kollaaž intervjuudest Klassikaraadio
uudistemagasinis Delta

Aurora Ruus

Kuna tänavu saab noore kirjanduse ajakiri Värske Rõhk kahekümneaastaseks, siis usutlegem sel puhul sünnipäevalast ennast.

Alustuseks küsiks, et mis või kes on see Värske Rõhk?

Värske Rõhk (VR): No nagu öeldud, siis Värske Rõhk on noore kirjanduse ajakiri ja see tähendab seda, et me anname võimaluse noortele autoritele, kes alles alustavad... kas nüüd kirjaniku, aga kirjutamise teed, ja nendele, kes on sellel teel juba mõnda aega kõndinud ja käinud, aga kes vajaksid ikka sellist individuaalset ja isiklikku lähenemist oma tekstidele.¹

Ja meie roll on lisaks avaldamisvõimalusele ka tagasiside pakkumine ja selles mõttes siis just nende noorte autorite aitamine ütleme nende esimeste sammudega. Värske Rõhu roll on viimaste aastatega eesti kirjandusväljal üsna nagu oluliseks saanud [—]. Et enam naljalt praegu ei leia noori autoreid, kes Värskes Rõhus avaldanud ei oleks.²

Mida sümboliseerib see nimi, Värske Rõhk?

VR: Mina kujutan kuidagi alati ette, et noored nagu rõhuvad alt ka natukene seda kirjandusvälja... et me nagu tuleme ja jälgime ja teame ja et vaadake ette.³

1 Hanna Linda Korp, Aurora Ruus, Delta. „Ajakiri Värske Rõhk jagab täna Tartus aastaauhindu“ — Klassikaraadio, 30.03.2023.

2 Saara Liis Jõerand, samas.

3 Samas.

Kuidas Värskel Rõhul viimasel ajal läinud on?

VR: Hästi (*naerab*). Meil on juba õige mitu aastat läinud väga hästi. Me oleme tegusad, meil on projektinumbrid, me ikkagi katsetame, me ei ole jäänud nagu mingisse vanasse kuidagi stagneerunud rütmi, vaid me ikkagi proovime uusi asju ka, mis võiski olla noorteajakirja mõte.⁴

Eks seda regulaarset päevatööd on ka palju tehtud, toimetatud ja avaldatud ja kirjutatud.⁵

Kas kaastöölisi ikka jagub?

VR: Noortega on see positiivne asi, et alati on keegi noor ja keegi kirjutab jälle esimest korda ja kogu aeg see värskus püsib ajakirjas nagu põhimõtte pärast.⁶

Olete täheldanud, millised tendentsid praeguses noores kirjanduses silma paistavad?

VR: Jah, me oleme mänginud selle mõttega, et peaks tegema sellise aasta nagu sellise Ctrl F korpusülevaate, mis sõnu kõige rohkem nagu käib läbi.⁷

Üks asi, mis tuleb nagu selgeks teha, on see, et kui näiteks Värskesse Rõhku saadetakse ilukirjanduse rubriikidesse kogu aeg uusi tekste, nii et toimetajad leiavad kogu aeg uusi autoreid, siis vabal ajal mulle keegi mingeid arvustusi ei saada.⁸

Hästi palju kirjutatakse iseenda kaudu, iseenda kogemuse kaudu [—], mis on tore, sest ei ole mõtet seda iseenda subjektiivsust kuidagi varjata.⁹

Luules nagu üks kõige sagedamaid impulsse teksti kirjutamiseks on mingi-sugune tugev tundeelamus, mis siis vajab nagu läbitöötamist või nagu kuidagi paberile panemist.¹⁰

4 Paul Raud, Ruus, Delta. „Ajakiri Värske Rõhk jagab aastaauhindu ehk Vauhindu“ — Klassikaraadio, 10.04.2025.

5 Korp, Ruus. „Noore kirjanduse ajakiri Värske Rõhk jagab täna aastaauhindu“ — Klassikaraadio, 27.03.2024.

6 Jõerand, samas.

7 Jõerand, Ruus. „Ajakiri Värske Rõhk jagab täna Tartus aastaauhindu“.

8 Korp, Ruus, Delta. „Noore kirjanduse ajakiri Värske Rõhk jagas tänavuse kriitikakonkursi auhindu“ — Klassikaraadio, 11.12.2024.

9 Samas.

10 Saara Lotta Linno, Ruus. „Ajakiri Värske Rõhk jagab aastaauhindu ehk Vauhindu“.

Kuidas on Värske Rõhu veergudel lood õigekeelsusega?

VR: (*Sõnu venitades.*) Meie jaoks on keel vaba (*naerab*). Kui on vaja, siis me võime vaadata ÕS-i või võime vaadata mingit keelenõud, aga me ei pea sellest lähtuma ometigi.¹¹

Me lähtume ikkagi tekstist, nagu ütleme üks hea ilukirjanduse toimetaja vist teeb niikuinii. [—] Keelt on võimalik ühte- ja teistpidi nihutada. [—] Hästi oluline on meie jaoks just see solidaarsus teksti autoriga.¹²

Millised on olulised põhimõtted, millest lähtute?

VR: Kui nüüd tegelikult päris aus olla, siis ükskõik, mida Värske Rõhk teeb, ükskõik, mida me teeme — kui me anname autoritele tagasisidet või toimetame —, siis me proovime seda teha niimoodi, et inimene tunneks ennast võimestatult, et temalt ei võetaks seda kirjutamise jõudu ära.¹³

Juba see ärakuulamise akt... või nagu see, et loen süvenenult teksti läbi, annan tagasisidet, ütlen, mis on hästi, mis mulle meeldis, ütlen, mis mulle tundub, et saaks paremini olla... et see on ka väärt asi.¹⁴

Kas noore kirjanduse järelkasv on kindlustatud?

VR: Ojaa!¹⁵

Mis tunne on olla Värske Rõhk?

VR: Võrdluses teiste kirjandusajakirjadega Eestis [—] ei ole sugugi nii, et Värske Rõhk oleks kuidagi tuntavalt nõrgem... või et noh, kuna on noorte asi, siis oleks kuidagi kehvik. Et absoluutselt ei ole! ... Pakub konkurentsi ja vahepeal on mõni number säravamgi, kui need vanad olivad [s.o teised kirjandusajakirjad].¹⁶

11 Korp, Ruus. „Noore kirjanduse ajakiri Värske Rõhk jagab täna aastaauhindu“.

12 Jõerand, samas.

13 Korp, Ruus. „Noore kirjanduse ajakiri Värske Rõhk jagas tänavuse kriitikakonkursi auhindu“.

14 Linno, Ruus. „Ajakiri Värske Rõhk jagab aastaauhindu ehk Vauhindu“.

15 Samas.

16 Raud, samas.

no place i'd rather be

Getriin Kotsar

O KAHE KÕRVA VAHEL

nii palju toimub ja samas ei toimu mitte midagi
 meilid ei liigu asjad ei paki end
 tolm koguneb võidukalt nurkadesse
 riiete ja linade raamatute ja märkmike peale
 mu kodust on saanud muuseum antikvariaat *crackhouse* läbikäiguhoov
 mõnda aega on kestnud üleminek
 asjad algavad
 asjad lõpevad

I BAAR JA TÄNAV

istume pisikese laua taga meid on miinimum viisteist
 aastatega on vist välja kujunenud et ma olen seltskonnas pigem
 jutustaja tüüp
 vahel teen ka mõned naljad
 aga täna olen vait joon teed ja siis vahin tühjusesse
 mõtlen oma peas
 miks keegi ei öelnud et vaata
 kui sa lõpetad kooli
 nii et sa tegelt pole veel lõpetanud
 siis sa oled seal vahepealses alas
 mis on talumatu
 keegi ei hoiatanud
 keegi ei hoia
 vaata ise kuidas saad
 siis mõtlen et kulla inimene rahune maha
 taban end mõttelt et vaevalt ka need miinimum viisteist inimest
 teavad mida nad teevad
 võtan lonksu
 ei no pohhui need teised aga sina
 sina oled läbikukkunud
 kuhu see tubli olemine sind viis
 töötukassasse
 võltsintelligent

naersid ebsi tüüpide üle aga nemad saavad endale korteri sisse-
 makse teha
 tõusen püsti ja ütlen kursaõele et ma lähen korra sinna ja näitan
 näpuga ebamääraselt kuhugi
 seisan tuttavate juurde ja nad küsivad et ega ma jumala eest koju ei
 hakka minema
 ütlen et hakkan ikka
 „oi miiiiks eiii“
 „teate ee kui aus olla siis mul on ärevus“ ja siis pressin väikse
 naeru välja
 tekitan kõigest semiebamugava olukorra
 mingi masohhist minus jääb tiksuma ja laseb olukorral settida
 sessuhtes *heads up* et elu hakkabki sellistest semiebamugavustest
 koosnema
 kunstinäituste avamised esikapeod kokkupõrkamised baaris
 poejärjekorrad meilivahetused ja jumal hoidku – klassikokkutulekud
 kus ikka ja jälle küsitakse noh ja mis sina siis teed kuule täiega
 tundub et asjad liiguvad
 teed kogu aeg nii palju
 mina mõtlen siis et kuule jaa
 töötukassas seismine on suht tegevusrohke
 koju tagasi kolimine on ka hea väljakutse
 kastide otsas elamine peaks performantsitüüpidele ju meeldima
 tsirkus ja leib
 siis ütlen kuule jaa väiksed etendused ja muigan
 taipan samal ajal et see repliik on mõttetu
 sest vastasrääkija isegi ei tea mis lavastusest see lause pärit on
 tahan kogu oma skolioosiselja segikeeratud soolikate ja siniste
 silmaalustega
 maa alla vajuda ja vihmaussiks muutuda
 keegi vähemalt *namedrop*’iks mind
 kell kaks öösel kuuled kuidas ülakorruse naabrid tülitsevad ja siis
 üks küsib
kas sa armastaks mind ka siis kui oleksin vihmauss

üks hetk hakkab suht lõbus
 täiesti lampi ilma alkoholi joomata
 nad tantsivad mu *mojo*-joogi ümber ja olen nagu cmon tegelt pole
 ju üldse nii hull
 üritame näpud suus vilistada ja äkitselt tabab mind välk selgest
 taevast
 ma võiks ju raamatu välja anda
 see ei saa ju nii raske olla ning hetkeks on kõik roosa

aga siis hakkavad tüübid rääkima et mis neid sügisel ees ootab
ee ma lähen nüüd koju oi miiiiks eiii ütlen et hakkan ikka
tunnen kuidas mu *mojo* mis enne nii tugevalt end lausa ringi
keskmeks oli kehtestanud
on koos vihmaga minema uhutud
unustuse jõkke
haletsuse järve
tööhõive ookeanisse
ebaõigluse merre

emban inimesi järgemööda
näen kuidas üle sõbra öla piilub üks kaabuga kiitsakas mees
ja muigab
pappkastid ja kõrgharidust tõendav diplom
just algav sõprus ja abielutoetuse lõpp näppude vahel
mõtlen et miks ta selle peo peale situb
lahkun ja jagan ketsidega süütutele tänavakividele obadusi

soovin et ma saaks minna maa sisse nagu vihmauss
et keegi ei mäletaks aega kui mul oli mu *mojo*

II KODU

keeran külge ja vaatan kella 7.48
kuulen vetsuukse kääksumist
saan aru et ta ei jõudnud bussile
vajun taas unne ärkan uuesti kuskil 12 ajal ja tatsun elutuppa
kedagi pole
tekid on hoolikalt kokku pandud ja padi nende juurde
siin haiseb
taara laimiviilud pähklid popkornijäänused põrandal juuksekarvad
ja kellegi tühi veip
kleit mis selga ei läinud klaasid pokaalid sinised lindid
viskan end diivanile ja võtan raamatu kaissu
mul ei ole pohmelli aga olen kuidagi lõõdud
sõber saadab pildi toidust mida ta parasjagu mugib
palun et ta tooks mulle ka aga ta vastab resoluutselt ei nagu ikka
üritan end püsti ajada aga kõik venib nagu tatt
päike puidust aknalaua
möödakõndivad naabrid kellel puudub igasugune häbitunne mu
korterisse sisse vahtida
karjuvad naabrilapsed kes on mind ärritanud siiakolimisest saati
kräunuvad kassid keda ei ole mitte üks või kaks vaid kuus
ülakorrusel trampivad jalad

ahjukell mis näitab alati minut ette või minut taha aga mitte kunagi
 õiget aega
 püüan lugeda aga meenub posu asju millega oleks vaja tegeleda
 õues karjuvad lapsed et nad on viieaastased kuigi üks neist on ilm-
 selgelt noorem
 nad seisavad mu akna all ja vahivad mulle tuppa
 vaatan neile otsa
 see on olnud meie rutiin neli aastat
 jõllitan neid kurja näoga seni kuni nad üks hetk murduvad
 ja minema jooksevad
 seekord longivad nad aga rahulikult ümber nurga koju tagasi
 olen kaotanud autoriteedi
 panen oma asjad kokku ja asun minekule
 haaran endaga kaasa sinise prügikoti mis tilgub
 see veab parketile nire mingit vedelikku mida ma ei tuvasta lisaks on
 kotis neli auku
 panen kosse jalga ja näen läbi välisukse akna *self-made* tuhatoosi
 mis on värvunud pruuniks
 teen ukse lahti
 soe õhk tolm ja erinevad väiksed ebemed lendavad mu higist
 kleepuvasse näkku kinni

jõuan pärast saalis müramist koju tagasi
 pea lõhub lihased on kanged tuju on ikka imelik
 kohmitsen kotti otsin võtmeid
 kobistan tuppa ja viskun jälle diivanile
 tunnen kuidas tukk tuleb peale ja silmad vajuvad raskelt kinni
 näen suuri koeri kes hauguvad mu peale halastamatult
 näen oma endist tantsuõpetajat
 näen kuidas üks tallinna advokaadibüroo läheb põlema
 näen pähkleid millel on inimeste vastu allergia
 ärkan heledahäälse kihistamise ja kiljumise peale aga ei näe kedagi
 tõusen pahuralt püsti ja plaanin pissile minna aga silm jääb pidama
 akna juures
 sealsamas kus on tuhatoos
 näen võltsviieaastaseid topsi ümber kükitamas ja näppudega
 konisid sonkimas
 topivad oma sõrmi rõvedasse haisvasse tuhasuppi ja siis võtavad
 jälle välja
 kuni viimaks otsustab üks neist panna koni väikeste krobeliste
 huulte vahele
 ta teeb haput nägu
 teine võtab tema eeskujul samuti ühe koni ja teeb sama nägu

vanem ütleb et nad on nüüd täiskasvanud
noorem küsib mis see tähendab

tõepoolest
mis see tähendab

III RAAMATUKOGU

„sina vaata sina oled 30 aa 35 no kui 35 siis 35 aga mina mina olen
50 ja ma olen mäda
ma sain kiisale grossi poodi koristajaks aga vaata sinna tuleb
bussiga sõita
sa said nõmme põhikooli
VIIS EUROT KÄTTE
vahivahi ma saan neli“
neli euri tunnis on alandus
ma sain aastal 2021 miinimumpalka mis oli too hetk vist 4 eurot
ja 70 senti
kas see pole mingi inimõiguste rikkumine
neli eurot tunnis aastal 2025 kaks kuud enne järjekordset
maksutõusu
naised arutavad omavahel et kes mida lähiajal skoorinud on
jutu arenedes ilmneb et ega väga midagi
üks on üleharitud teine alaharitud
üks on pintsaku keemilisest toonud teine on põhimõtteliselt pime
prillimiinus on 13
algul daamid tülitsesid et kumb saab arvuti taha istuda
siis selgus et mõlemad prindivad võidu oma cv-sid välja
see käivitas *sisterhood*’i lähenemise samastumise
meenub film kus kaks tüdrukut vahetavad oma elud nii ära et üks
on printsess ja teine vähem printsess vms
„mis tähtkujust sa oled ma olen neitsi“
meenub hommikul nähtud pilt maarja magdaleenast
„mis te naerate kas teil on abi vaja?“
„ei minul ei ole abi vaja teil on abi vaja kui te teisipäeva lõunal
raamatukogus istute ja vabandage mind halate oma elu üle te
ju isegi ei tunne teineteist mis see siis olgu niimoodi võõrastele
kõrvadele isiklikku elu jagada“
dialoogist kujunes kiirelt multiloog
hilisem liituja on hääle järgi kindlasti vanem kui need kaks naist
kokku
hilisem liituja on kindlasti ka sada protsenti eestlane kui teda
ärritab selline isiklikkus mis raamatukogu ja seal tiksuvad
inimesed vaikselt enda alla matab

mõtlen kui väga ma ei taha ükski neist naistest tulevikus olla
 mõtlen ja mõistan et ka mina sarnaselt nõmme põhikooli koristajaks
 minejaga olen eilsest kõrgharitud ja ometi ei saa ma sinna midagi
 teha kui mind tööle ei võeta
 puudub kogemus suutlikkus või miks mitte ka normaalne suhtlemis-
 oskus
 „MIDA TE VAHITE MA KÜSISIN
 MUL EI OLE TEIE ARVAMUST VAJA
 ma lahkun kena päeva“
 kontsade klõbisedes lahkub üks kõnelejaist
 teine jääb kas vait või läheb samuti temaga kaasa
 jääb selgusetuks
 mul hakkab kõige vanemast daamist algul hale ja siis väga kahju
 kuulen kuidas taustal käib foon mis meenutab muusikavideot
 siis hakkab mul endast hale
 aga vot kahju
 kahju ei hakka

pakin oma väikese elu musta kotti ja tõusen püsti
 möödun kahest arvutist
 ühe taga istub viiekümneaastane mäda
 punane läppunud rimi kilekott kahe räpase kummiku vahel
 arvutist röögib mingi video ja mõtlen et kus on raamatukoguhoidjate
 kõrvad
 millegipärast meenuvad „the substance“ ja põhikooliaegne
 bioloogiaõpetaja
 kes ei raseerinud oma jalgu ja kandis sandaale
 teise taga istub vana daam peas beež barett ja käes õhukesest läbi-
 paistvast kilest kindad
 ta hõõrub käsi närviliselt kokku ja kiikan korra tema ekraanile
 „käibemaks tõuseb 22%-lt 24%-le kas oled valmis“

ütlen ausalt
 ei ole

IV POOD

kokku on saanud kolm halba asjaolu
 nr üks – päevad
 nr kaks – lõpetasin *cold turkey* nikotiinitamise
 nr kolm – lõpetasin *cold turkey* antidepressandid
 ema tütar ja pühavaim on otsustanud liita jõud ning haarata mind
 enda embusesse
 ma pole ammu nii kurb olnud

ei tegelt siinkohal kasutaksin isegi sõna nukker
melanhoolsus on seisund
kurbus on mattev
nukrus on selline et saad aru et midagi on tuksis aga midagi teha
ka ei oska

vaatan riiulit
tunnen kuidas põsed hakkavad õhetama ja tekib miski mida enamik
nimetaks vihaks
ma ei tea mis on viha kuid ärritust tunnen küll
vaatan roosasid siniseid musti ja rohelisi kilepakendeid
pakendeid mis peavad väidetavalt verd kinni
lasevad kõndides krõbiseda
vetsus valju häält teha
voodis öelda oi sorri ma pean korra eee uiii ee
klubis hetkeks minisõpruse luua
ja mis peamine
kannavad hoolt et iga jumala kuu kulutataks osa olematust palgast
nende peale
kaksteist tükki pakis ja mõtlen pole võimalik mida nalja
krahman ühe paki riiulilt ja sellega koos veel seitse tükki mis
lendavad põrandale
selles hetkel murdub minus midagi
vaatan pakke põrandal mis moodustavad korrapäratu kollaaži
vaatan enda kõrval seisvat vana naist kes kiikab korra minu poole
ja longib siis minema
silmad valguvad vett täis
see kõik on ebaaus
see nukrus see veri mis voolab pisaratega võidu
see et keegi ei tee mitte midagi
see et mina ei tee mitte midagi
kujutluspilt minust tänaval sammumas üleni roosas
plakatitega millel on suured kirjad graafilised verised tampoonid
ja sõna inimõigus
ei lohuta mind absoluutselt
põsed tulitavad nii et tunnen kuidas silme eest hakkab uduseks
minema
korjan pakid kokku
viskan hooletult riiulile ja kõnnin minema
siis keeran otsa ringi ja sätin need ilusti omaale kohale
see ei ole selveri süü et mind saadab veel kakskümmend viis aastat
lause
oi sorri ma pean korra eee uiii ee

seisan juustuleti ees ja tunnen kuidas keegi vaatab mind
 pööran oma pilgu kõrvale
 näen kuidas mees manab irve näole ja ütleb midagi
 võtan naiivselt klapid kõrvast
 „sa peaksid naeratama ega vihm päeva ei riku“

ei aita tulitavad paistes silmad õhetavad põsed ja sassis juuksed
 ega hügieenisidemete pakk käes ja mahakulunud lakk küüntel

V HAIGLA

püüan istuda aga see osutub võimatuks
 üritan üht- ja teistpidi olla aga kõik on kohutavalt ebamugav
 annan endale lubaduse
no sex is as good as pissimine ilma valuta feels

kõnnin närviliselt edasi-tagasi mööda koridori ja närin küüne-
 nahkasid
 meenub eks kes arvas et näksisin neid siis kui olin närvis
 aga ma teen seda ka niisama
 see on kuidagi mõnus
 oranžil diivanil istub naine kes puhub õhku suurte põskede
 vahelt välja
 mees tema kõrval tundub miniatuurne nagu viplala
 vaatan kella ja piidlen silmanurgast naist
 ainus rase naine keda ma nii lähedalt olen näinud on mu ema
 viisteist ja siis uuesti kolmteist aastat tagasi

vaatan taas kella ja annan ka teise lubaduse
no child is as good as vabadus feels
 ma peaks teadma ma olen laps teismeline ja varatäiskasvanu olnud
 mängin katkise patsikummiga ja kuulan ooteruumile omast
 semivaikust
 helid väljast tilisev kell ja ohtlik lend surisevast telekast
 puhisev naine on end püsti ajanud ja hoiab viplalamehel käest kinni
 äkitselt käib plärts
 vaatan maha ja näen kahe vansi tossu vahel veeloiku
 nojah korras
 naine lõpetab puhisemise ja teeb selliseid hääli mida olen kuulnud
 ainult filmides
 saabuvad kaks arsti ja öde kes üritavad naist igast küljest toetada
 viplalamees korjab kotid kokku ja vaatab väsinud ilmel oma naist
 viivuks on sahmimine naise tekstist eristan sõnad KOHE ja VITTU

koridoris tekkinud rahmeldamine hääbub kiiresti
vaatan veeloiku maas
lähenen sellele aegamisi ja üritan loigult enda peegeldust leida
näen aga ainult natuke märga ja tuhmi puitpõrandat

tähistagu see aquanaise ja viplalamehe elu kõige õnnelikumat päeva
tähistagu see päeva kui sain teada et see oli kõigest põiepõletik

VI RAAMATUPOOD

lihtsalt karjub raamatupoes
on lõuna
nad joovad teed ja söövad torti
kuulavad beethovenit kõik on väga tšehhovlik
viskan oma pilgu eemale sest kardan kontakti
uurin raamaturiiuleid tüüp jätkuvalt karjub
„SEAL COVENANT GARDENIS ON ÜKS PITSAKOHT
SAAD SA ARU NAD JÄTAVAD SINNA PITSA ÜHE LAUA PEALE
MA MÕTLESIN ET MIKS
ET NIISAMA MINGI KODUTUTELE
TEGELT AGA ET KUI KEEGI TULEB ENNE SULGEMISAEGA
JA KÖÖK ON KINNI
SIIS TEENINDAJAD SAAVAD ÕELDA ET NÄETE
SEE PITSA ON TEID TERVE PÄEVA OODANUD SIIN“
siis mees naerab hullunult
pean endaga aru et kas tegemist oli anekdoodiga
või ehk on ta purjus
üritan tema jauramist ignoreerida ja süvenen riiulitesse
eneselegi märkamatu viivad jalad mu poe kõige kaugemasse otsa
kardan paaniliselt et mind haaratakse vestlusesse
vaadake armsad lugejad
ma murrin nüüd korraks neljanda seina
see on küll minu suur miinus et
mul puudub võime inimestele ei öelda eriti võõrastele
ma ei oska lahkuda või öelda et teate tegelt ma tahaks neid
raamatuid vaadata
igatahes peidan end ära ja otsin paaniliselt raamatut mille jaoks ma
siia tulin
paraku ei leia ma isegi autori nimetähti rääkimata raamatust
endast
„SEE INGEL
SEE INGEL SIIN LETI TAGA
KELLELE MA OLEN NII TÄNULIK
LASI MUL NEID PLAATE KUULATA

BIITLEID NO MUAHHH
 MUIDE BIITLID NENDE SEE MÄNEDŽER
 JEFFREY EPSTEIN“
 tekib lühis mille tasalulitamiseks kulub mõni hetk
 jeffrey epstein ja biitlid
 muigan suurelt riulite vahel
 siis jõuan järeltulele et kui ma ei küsi müüjalt abi siis ma oma
 raamatut ei leia
 hiilin leti äärde
 küsin et tere kus on teil näidendid ja naine viib mu tagasi sinna kust
 ma just tulin
 otsitavat raamatut ei leidnud aga leidsin ühe teise
 „JA TEAD SA EI SAA ARU
 MA OLEN NII TÄNULIK
 KUI JUMAL NÄITAB
 TEAD EI ISEGI MITTE KUI
 VAID JUMAL NÄITAB ALATI ÕIGET TEED
 ALATI ÕIGEID INIMESI
 ALATI ÕIGEID KOHTI
 JA SEE INGEL SIIN
 MA EI TEA MIS OLEKS KUI ME EI OLEKS KOKKU SAANUD
 JUMALAL OLI PLAAN
 NAGU TAL ON KA SULLE“
 teen julmalt järeltulele et ta ei ole purjus
 vaid *high on religious life*
 maksan tänan ja põgenen raamat näpus tänavale

kell lööb kolm koos kirikukelladega
 loomulikult karjub keegi täiest kõrist issanda nime

VII KODU VOLUME 2

temaga rääkides saan aru
 et kunstnikega on ohtlik koos olla
 eriti nendega kelle loomingulised lätted on igapäevaelus
 kes kasutavad neid suhteliselt otse ära
 ehk siis minuga
 minuga on ohtlik koos olla
 panen oma sõbrad eksid elukaaslased
 reeturid hingehoidjad tuttavad võõrad jutu sisse
 tsiteerides klassikuid siis sealt nad enam välja ei pääse
 suhteliselt suva kui mitu korda ma selgitan
 et tegemist on semifiktiivsete tekstidega
 lisan kraami juurde *just for the sake of it*

inimene tahab lugu sündmust ja konflikti
realism on nii eilne päev minge koju flaubert ja stendhal
aga see neid ei huvita
neid huvitab miks ma siuke idikas olen
ta paneb sokke jalga
üritan end päästa lausega et ma isegi ei maini ta nime
venitan peast välja mõtte et kui väääääga vaja
võin selle loo esitamata jätta
ta vaatab mulle otsa ja ütleb siis pohhui
see pohhui jääb õhku seisma
jään üksi voodile
varbad on paljad ja tunnen kuidas kehas käib mingi judin
õues on pime aga mitte piisavalt et tänavalambid põleks

istun vastamisi küsimusega
kas mina olen ka kellegi loos kinni

VIII KAHE KÕRVA VAHEL VOLUME 2

sellest jupist võib mõelda kui väljajuhatusest
muide see kõik on reaalne
egin fiktsiooniga lõpparve
nüüd just praegu

mul on tungiv soov olla keegi kes ma ei ole
inimesena vähem kunstnikuna rohkem
loomulikult ei pea äsjalõpetanud olema selge ettekujutus maailmast
oma käekirjast või kunstilistest valikutest
aga tegelikult on lugu selline et peab küll
mu lõpulavastus oli seentest värviliste crocside ja sulaselge
narratiiviga
kuidas ma siit tagasi tulen või edasi lähen
kui tahan et järgmine lavastus leiaks aset üleni valges ruumis ühe
etendajaga
kes veab seintele musti triipe ja taustaks käib *noise*
ma reedan end oma käekirja oma kaks vaatajat

tunnen end isekalt
kõik need traageldamata jupid kokku visatud kollaažid ja pusletükid
käivad läbi minu
tõenäoliselt on huvitavam lugeda teise või kolmanda isiku kaudu
kuid enam ei ole aega ega ruumi haletsusele
nüüd peab tegutsema
raamatukogus metsikult cv-sid printima

raamatupoes *connection*'eid looma
 tavapoes meestele vastu vahtimist virutama
 baaris inimesi oma *mojo*'ga üle valama
 kodus *situationship*'i ette põlvili langema ja paluma et ta lubaks ühe
 loo avaldada
 sest sellest sõltub kõik
 oma peas struktuurist kinni pidama
 töötama et ükskõik kui halb ka ei oleks
 siis ei hakka ma tupsu või lapsi tegema
disc golf'i või padelit mängima
 lühikesi sokke või retuuse kandma

ma ei tea kes ma olen
 ma tean kes ma ei ole
 enesele truuks jääv kunstnik
 ingel raamatupoes
 tänavatel marssija
 vastuvaidleja
 reaalse lugude dokumenteerija

Getriin Kotsar (24)

Lahenda palun paari lausega Eesti kultuuripoliitika! Kas (noored) loomeinimesed ongi mõistetud alatiseks virelema või saaks ka kuidagi teisiti?

Tere, reaalselt võimatu ülesanne. Võiks olemas olla mingi alustava kunstniku stardipakett, et maksame näiteks natuke raha, teeme kord kuus kohtumise kahe oma tööst ära elatava kunstnikuga ja saad kord poole aasta jooksul mõnes väljaandes sõna võtta. Või et on olemas üks maja, kus tegutsevad inimesed, kellel on pea laiali otsas, samas käedjalad küljes ja soov tegutseda, selline residentuur-stuudio laadne asutus kirjanikele, etenduskunstnikele, graafikutele jne. Kes rahastab, ei tea, peab välismaalt metseeni tooma, sest Eestis paistab selline inimene puuduvat. Ehk hakata Toompeal metsikult ühiskonnakriitilisi aktsioone tegema? Ma ka ei tea.

Kuni kooli lõpetamiseni, päris viimase minutini, olin ikkagi seda usku, et kunstniku-elu ei saa nii raske olla. Siis aga tuli välja,

et on küll, ja siis tuli välja ka see, et äkki ei ole asi valdkonnas, vaid minus. Kuskil on mingi konks, aga ma pole veel läbi hammustanud, kuidas ja kuhu ankur siia tormisesse merre kinnitada. Muide, kui keegi noor on nüüd nagu „appiappi, aga mina tahan kunstnikuks saada“, siis ärgu muretsegu, iga reegli kohta on erand.

Kirjutad oma tekstis muu hulgas autofiktsionaalsuse eetilisusest. Mis on siin sinu jaoks mingid punased jooned, mida tingimata vältida (nii siis, kui kirjutad ise teistest, kui ka siis, kui kirjutatakse sinust endast)?

Eks ma nimesid olen vist alati vältinud ja ikkagi päris üks ühele mingeid väga isiklikke olukordi või situatsioone lahti ei haruta. Minul endal polegi probleemi sellega, et mängida lahtiste kaartidega, pigem just teise osapoolle privaatsus jääb küsimärgi alla. Seda ka siis, kui nõusolekut küsida, sest lugu jääb ju ikkagi kuhugi kirjapandult alles. Need olukorrad, millest ma kirjutamisel tõukun, on vahel väga isiklikud ja emotsionaalsed, aga seal vist tulebki mängu kirjutaja intuitsioon. Et kuidas võtta toimunu ja timmida teda nii, et tuum jääks alles ja samas keegi ei saaks haiget, sh mina ise. „no place i'd rather be“ puhul on kõik katkendid päriselust tulnud, ükski olukord ei ole nullist välja mõeldud. Pigem olen teinud kosmeetilisi täpsustusi ja harrastanud pisikirurgiat paaris kohas, kas siis enda/lugeja lõbuks või kaasosaliste privaatsuse nimel.

Lugemissoovitus! Soovita äkki lugemiseks midagi sellist, mida hästi ei usuks, et just sinule lugeda meeldib.

Mulle meeldib atlas. Lugemiseks on seda võibolla palju nimetatud, aga soovitan ikkagi, saab ükskõik kust siseneda ja ükskõik kust väljuda. Heiti Talviku luulega sama asi mu arust, teda soovitan ka.

Kas sotsmeedias eksisteerivad pealkirjad?

Rändib Elisa-Johanna Liiv

Teate, mis on kõige rohkem prokrastineerimist võimaldav kirjutamisülesanne? Kellegi sotsmeedia konto vaatlemine, mis tähendab, et istud ekraani taga, samal ajal kui *notification*'id ennast punaselt ja kutsuvalt meelde tuletavad. Sellest rääkimata, et avad postitusi või stoorisid ja pead tingimata *tag*'itud kontodele minema ja siis avastad, et oled kellegi noore luuletaja ainult filmipiltidele pühendatud *feed*'il ja rullid seal pilte läbi. Oeh... Ja tegelikult just selleks see kõik ju disainitud ongi, ei?

Värske Rõhu sotsmeediast¹ rääkides pean silmas põhiliselt nende Instagrami, sest kuigi üks Meta kõik, siis RIP, Facebook. Kui mitu aastat olen kuulnud ja ise öelnud, et kasutan seda ainult selleks, et ise üritust reklaamida või ürituste kohta infot saada? Ja ka siis ei jõua info ei teiste inimesteni ega minuni. Kes on need võõrad inimesed, kelle sisu mulle suunatakse? Muide... kui sa haldad lehekülge, millel ei ole sõpru, on see sisu veel suvalisem ja õudsem. Näiteks Loomingu Raamatukogu *feed*'i jooksevad mingid kummalised onu Heino huumorilehed. Kes on Imre Vähi ja kas ta võiks mind rahule jätta???

Okeiii... nüüd päriselt Rõhu juurde. On kolm varianti, kui stooride hulka tähistavad kriipsukesed muutuvad täpikesteks: 1. jaanuarikuus, kui tehakse ülevaateid olnud aastast; 2. kui keegi on puhkusel; 3. kui Värskel Rõhul ilmub uus number. Just nimelt! UUS VÄRSKE RÕHK ON ILMUNUD JA KEDAGI EI TOHI TEISTEST ROHKEM ESILE TÕSTA!!! Nii kaob ka tegelikult see oht ära, et kellegi nime kogemata unustad ja ta elu lõpuni su peale vimma peab. Või veel hullem, kirjutamise üldse igaveseks lõpetab ja sina olid see sotsmeedia toimetaja, kellel selle eest vastutada tuleb. Parem mitte riskida. Ja muidugi on toimetajatel omad lemmikud, aga professionaalidena nad seda ei jaga.

Tegelikult on mul nüüd tähtis küsimus — kas Rõhu sotsmeedia eest vastutav inimene on lõpetanud nende ülevaadete tegemise või pole need enam minuni jõudnud? Varem nägin (vähemalt tunnetuslikult) Rõhu sisu Meta platvormidel pidevalt. Seda teksti kirjutama hakates läksin vaatama, mis toimub ja toimunud on, ning sain aru, et ma ei mäleta viimast korda, kui see juhtus. Jätan korra, kaks vaatamata ja Meta arvab, et see sisu mind enam ei huvita? VÕI juhtus sotsmeedias tihti levinud illegaalne liigutus ja julgeti pildi, teksti jne külge riputada ka link? Dramaatiline ohe. Ohh, sotsmeedia jumalad... miks olete nõnda karmid? Ja üldse... kas on midagi mõnusamat kui vinguda lihtsalt oletuste põhjal? Kas me kõik pole tegelenud

1 Mis ajal ja miks seda ühismeediaks kutsuma hakati? Kas see on sama sõna, aga *kõrgajakirjanduslikum*? Kas niiviisi räägitakse samast asjast, aga läbi targemate prillide? Päriselt küsin, sest mu meelest nii kole sõna :P Võib-olla olen lihtsalt heiter, see on ka okei...

algoritmide ennustamise, nende loogika (enda jaoks) lahti mõtestamise ja postituste õigel ajahetkel tegemisega? Kui sa vastasid ei, siis oled õnnelik inimene ja pole pidanud midagi sotsmeedias turundama. Kui naersid, sest *see kõik on ju nii lihtne ja igati selgitav*, siis ma vihkan sind natuke. Ei, mitte tõsimeeli. Samas, kes teab. Võib-olla olen lihtsalt kade.

Seda tunnet aitab leevendada Värske Rõhu sisus ringi rullimine. See pole kinni makstud kiidulaul, vaid ma tõesti tunnen, et internetis on veel ainult üks ilus koht ja see on Rõhu sotsmeedia, kus ainult head-paremat jagatakse ja haibitakse. Päriselt. Proovige järgi. Rõhk on kogu oma stooride sisu *highlights*'idesse jaganud ja ma ei usu, et leiate sealt midagi, mis ei oleks *wholesome*. Rõõm, uhkus, armastus, soojus oma autorite ja toimetuse vastu tekitab tunde, et sinna kampa tahan ma küll kuuluda! Ainus asi, mida ma saan ette heita, on need lubatud riidest kotid. Neid ei paista küll mitte kusagilt.

PS: ma olen üsna veendunud, et Värske Rõhu peatoimetaja Hanna Linda on vampiir. Kui ajas tagasi rännata ja tema pilte vaadata, siis võib veenduda, et ta pole aastatega absoluutselt vananenud.

Boonusring: näide LRile soovitatud sisust:

**EESTI TELEVISIOON TEEB ENDASSETÕMBUNUD
SÜNGETELE RAHVUSKAASLASTELE KIIRE KOOLITUSE
ENNE LAULUPIDU:**

ÄRA OLE KURB NAGU TEMA! OLE RÕÕMUS NAGU TEMA!

*Anita Kodanik***elagu vene lesbid**

minu vanused
vene naised
põgenevad tingimisi
vangistusest
koduarestist
jalavõrusid löikavad läbi

koos lastega
meestega
riputavad vikerkaarelippe üle Moskva
röögivad terve suure riigi
järgmise põlvkonna
kaitseks

siis teevad turneesid
mis kotivad vaid teisi venelasi

emigreeruvad
kasvatavad lapsi
emigreeruvad
deporteeruvad

vähemalt neil on mida öelda
paljudele kes neid ei kuula

ja siis ma mõtlen et
mida ma hapnen siin
oma soolase
värske rõhu
luule kohal

*

olla woman to fall for
maagilise mõtlemisega
magistrikraadiga
heade küsimustega
lasteta
väikese ühetoalisega
unistuste tööga
ilusate kulmudega
juhilubadeta
paljude sõbrannadega
kahe liiga spicy eksiga
plahvatava sõnumitekstiga
südamel vihaga
kehas võimsa ihaga
halbade kommetega
väikese viinaveega
isiksushäirega
eluisuga
suure suuga
jäägitu südamega
häbita
olla woman to fall for

*

üritades magama jääda
ei saa vastu panna
nendele telefoni värintele
ükshaaval sinu nimelt saabuvatele
mõtetele armumisest

nii väga tahaks neile vastu vaielda
aga ei taha ka
sest tahaks lasta endal maanduda
uppuda
sinu seletustesse
sellest, mis on armumine
sobitada ennast kuidagi ka
sellesse mudelisse

tugev soov vastu vaielda
— sest see, mis sa ütled
läheb tohutult korda
ja südames tekib naiivne
ettekujutus sellest, kuidas
võikski terve elu sinuga
vaielda
ja see ongi kõik, mida elult vaja
et oleks, kellega vaielda
piiramatult
lõpmatult
alati väga elavalt
vaielda

kõige suurem armastus
on see, mille sees
annab kõige paremini vaielda
mõni vaidlus libiseb käest
ja muutub sõjaks

aga praegu ma veel ei vaidle
praegu ma lasen end kukkuda
sinu sõnade ilusa kumina sisse

hiljem näeme, kas selle sees ka vaielda saab

*

täiskuu tipul
ovulatsiooni harjal
elan
kolmekordses annuses

paremini jään seekord voodisse

bedrotin
veidi haisvana
parajalt higisena
ja päris karvasena
ei suuda juba pool päeva
aru saada
mida selle kehaga
ette võtma
peaks

enne kui lähen randa
enne kui sammun dyke marchile
peale seda kui bumble'i tõmban
ja siis veel enne seda
kui järgmisel nädalal
emotsionaalse sidemeta
estri ees depilatsioonistuudios
oma aluspüksid ära võtan

paremini jään seekord voodisse

ema

ema kallis, ema
 ma tean, et sul ei meeldi mõelda
 minu armsamatest
 ja veel vähem kuulda
 minu kohtingutest

sest et need ei ole sellised
 nagu ettekujutustes
 ega nagu filmides
 mida sina vaatad
 need on hoopis nagu
 nendes teistes filmides
 mis on lastele mittesoovitatud
 kus räägitakse hooradest
 ja muredest
 ja teistest õnnetustest

ema, ma ei usu pattu
 täna lennukiga taevas
 kodulinna lennates
 õnnepisar oli silmas
 tahtsin sulle rääkida

ema, kui ma käin
 seal võõral maal
 siis ma vahel tantsin
 katedraalis
 tunnen kõiki lõhnu
 vahel haise ka
 segamini mürri, higi, nitritit
 sigaretisuitsuga
 ja siis ma heidan nendega ühte
 ja siis me armastame
 lolliks
 segaseks
 ja vabaks
 lakume üksteise varbavahed
 õnne
 võimalikkuse
 tippu

ema, kui sa ainult teaks
milline on minu õnn
et ma ise ennast jagan
ema, kallis
olen lihtsalt nõnda vaba
mind ei hoia ükski mees
ükski linn ei hoia mind
ükski riik ei hoia mind
kahjuks mitte sinagi

ema, aga mind veel siiski hoiab
minu keha
see, mis sina mulle andsid

ära kuula siis neid minu jutte
ema
aga lihtsalt tea –
inimese tunne on!

Anonüüm

101 parti

Need on need raha taga ajavad pardid,
 kohaliku omavalitsuse korrumppeerunud pardid,
 enne lendu palju lubavad pardid,
 võõra sulega ehitud pardid,
 sinimustvalge tiival pardid,
 soontes-voolab-punane pardid,
 hallkardinal pardid,
 hing must pardid,
 paaris istuvad pardid,
 eri gruppides pardid,
 künkal munevad pardid,
 isaspardid,
 emaspardid,
 PARDID!

Kas su ema on su üle uhke?

K*radi pööbel, maksa, r*isk!
 Söö, töö, maga,
 vaba aeg pole sinu, r*isk!
 Tõuse üles, istu maha,
 kuula, kuuletu, r*isk!
 Kanna üle, anna raha,
 viipa, pane PIN, r*isk!
 Jalge vahele saba,
 tõmba lootesse, r*isk!
 Kas tema, su ema,
 on su üle uhke, r*isk?
 Laisk oled,
 k*radi ajaraisk, r*isk!

HAIKU – HApukurk, räim tomatls ja KiirnUudlid

Mis ma eile sõin?
 Ütleb meile mu okse,
 üle tegin vist!

Vaata muu seest välja!

Sada ilma,
 sõnumita sõnumit,
 Sada ilma,
 silmaterata silma,
 Sada ilma,
 valeta valet,
 Sada ilma,
 päikesepaisteta päikesepaistelist ilma,
 Sada ilma,
 kaastundeta kaastundelist,
 Sada ilma,
 põhimõtteta põhimõttelist,
 +1!

 PÄEVIK

Martha Rattus

07.11.2024

Mul tuli täna meelde, mis ta mulle toona ütles.

Too sünnipäev (appi, miks põhjaeestlane kasutab sõna „too“?), mis oli nagu sünnipäev ikka, eristamatu pikas sünnipäevade reas. Laual olid ikka samad söögid ja samad teemad. Olin juba suur, aga selle laua taga kahanessin alati imepisikeseks.

Selle igati ilmetu sünnipäeva lõppedes sättisime end minekule. Kallistasime esikus nagu ikka. Ja siis ta ütles need sõnad.

Sa oled nii paks, et mu käed ei mahu sulle ümber.

Mulle tuli see meelde, aga tema istub oma õndsas dementses teadmatuses. Tema ei mäleta poole ajast, et mina üldse eksisteerin, ja mina pean elama sellega, et mina ei unusta.

Ma tahaks mõnikord talle näkku karjuda, näidata talle neid arme. Vaata, mida su sõnad tegid. Sinu ja teiste sõnad. Tahan talle karjuda, et tema kibestumus on minu elu ära rikkunud. Mitte ainult minu elu, aga ka ema elu. Ja ma tean, et see kõik on mõttetu. Ma tean, et ta ei saa sellest aru. Ta ei saanud sellest juba siis aru. Nüüd ta vaatab mulle oma süütute silmadega otsa ja on segaduses. Ja ma käin vahepeal vetsus, pühin pisarad ära ja lähen naeratavana ta juurde tagasi. Ja teen näo, et me oleme alati olnud õnnelik perekond.

08.11.2024

Mulle öeldi täna, et ma sobiksin laste sünnipäevadele klouni mängima.

09.11.2024

Tänaõhtune *binge*: ämber soolakurki ja 2 purki hullu õuna.

Karbid

22.11.2024

Ma armastan osta kommikarpe. Jah, just karpe. Enamasti on mul kommidest nende sees täiesti ükskõik. Ma lihtsalt lähen poodi ja imetlen neid metallkarpe ja mõtlen, mida kõike ma kodus nende sisse paneks (mul on alati midagi karbi sisse panna). Eelmisel nädalal ostsin metallkarbiga mingeid nugatikomme (mulle ei meeldi nugat). Siis avastasin, et see karp on tiba väike, ja ostsin natuke suuremas karbis mandliküpsiseid (pärisk head olid). Ja siis kaks plastikkarpi jõuluvanakujuliste vahukommidega (ühte panen ilmselt oma tõmblukud ja teise nööbid). Jõulude eel on kõige parem aeg karpide soetamiseks. Siis müüakse igas mõõdus imeilusaid papist ja plastikust ja plekist karpe igasugu sodiga. Selline mõnusalt isikupäratu nodi, mida saab näiteks loosipakkidesse panna või ettevõtte jõulupeol kinkida või viia sugulastele, keda näed kord aastas teisel pool vanaema kartulisalatikaussi ja kelle iseloomust sa suurt midagi ei tea (ja ega õieti ei huvita kah). Pärast jõule on veel parem, sest siis müüakse ülejäänud karpe (ja sodi nende sees) soodushinnaga. See on karbientusiastile kõige parem aeg aastas.

Lapsena meeldisid mulle ka need tavalised Kalevi kommikarbid, teate küll. Mäletan, et vanaema hoidis enda tähtsaid dokumente selliste

kommikarpide vahel. Kui kommid olid karbist ära söödud, võtsin alati need kommikarbid endale. Tahtsin ka oma tähtsaid pabereid kommikarbis hoida. Enamasti joonistasin ma paberile klaviatuuri, panin selle karpi ja klõbistasin sellega. Nii sain endale oma esimese (süle)arvuti.

Karpe korjati meil kodus teisigi. Enamasti mitte neid uhkeid metallkarpe. Ikka neid tavalisi, millega poest salatit ja grillkana toodi. Ja küpsise- ja koogikarpe ja jäätise- ja võikarpe. Mannat, tatart ja herneid hoiab emps siiani hiiglaslike majoneesipotskade sees.

Mõni päris-toidukarp oli meil ka. Mõnikord neid ka kasutati. Vahel tundsin natuke kadedust, kui nägin, kuidas teiste kodudes pandi üleliigne toit tuppervaaredesse, mitte mölkis küpsisekarpi.

Täiskasvanuks saades oli mul mingi faas, kui ma olin jumala kindel, et mina ainuisikuliselt vastutan kliimakriisi eest. Meeleheitlikult otsisin internetist nippe, mida ma saan teha, et maailm ometi minu pärast hukka ei saaks. Ja alguses ma ostsingi klaaskarpe (räme kallid olid), sest plastik oli fui ja pähh.

Lõpuks mõistsin, et tegelikult ei ole mina maailma hukus süüdi. Alles hiljem sain teada, et ühe inimese säästunipp on teise inimese vaesus.

27.11.2024

Ma nägin unes tuumasõda. Nägin unes ähvardusi nägin unes seda usumatut et tõesti ähvardab meid 21. sajandil tuumasõda ja siis ma nägin unes kuidas taevas läks pimestavalt valgeks ja kõrvad läksid lukku ja järgmisel hetkel olin surnuaial kus küünlad põlesid aga kõik olid elus mu vanaisa oli seal ja kõigi teiste hinged ja nad kõik olid rõõmsad ja nad kallistasid üksteist

Igatahes oli mul täna hea meel ärgata pimeduses

02.12.2024

Mul õnnestus korraaks jälle vajutada oma ajus sellele nupule, mis võimaldab mul 260 lk raamatu läbi lugeda veits alla 3 tunniga. Tähelepanu on ikka imelik. Ühel suvel lugesin pea terve kohaliku raamatukogu noorte-osakonna niimoodi läbi. Kõik need toonased „Videviku“ kloonid. Enam ei mäleta midagi, millest seal juttu oli. Ma kartsin, et ma pole selleks enam võimeline. Et kõik see ajuroisk on selle vähesegi tähelepanu lõplikult neelanud. *We are so back, baby!!!!*

Opossum, heegeldatud

03.12.2024

Selle hooaja „Plekktrum“ on mu vaimse tervise heaks teinud rohkem kui 10 aastat teraapiat ja antidepressante.

04.12.2024

On mõned inimesed keda ma armastan parasotsiaalselt nii väga et mine või lõhki ma armastan eesti kultuurimaastikku nagu k-popi fänn armastab k-poppi ma armastan e-kulti ma armastan sind sveta grigorjeva ma armastan sind kaisa ling ma armastan sind gregor kulla

6.12.2024

Arvan küll, et olen kõva mutt, aga lõpuks nutan end ikka magama, heegeldatud opossum kaisus. Millal ma ükskord aru saan, et ei ole vaja toppida end sellise inimese ellu, kes mind sinna ei taha?

11.12.2024

Nägin täna bussis magavat meest, Nõo poolsuitsuvorst taskus.

30.12.2024

Ma nägin unes et tambet tuisks sõitis tartu linnarattaga tallinnas paldiski mnt tunnelis minu ees ja siis ta kukkus selle rattaga ja ma küsisin et kas tal on kõik hästi ja ta ütles et jah ta on nüüd linnas rattateede ekspert ja peab need kõik läbi sõitma ja üle kontrollima ja ta rääkis minuga tambet tuisu häälega ja nüüd ma mõtlen tambet tuisu häälest mõtlen kuidas mõelda kogu aeg tambet tuisu häälega

--

Mõtlen, et mis mõtet on üldse kirjutada mingit päevikut, kui elu on üks mandumine. Mida on kirjutada ühel suvalisel tööinimesel kultuuriinimeste päevikurubriiki. Ma arvan, et Tartu kultuuriinimese elu olen ma nüüd lõplikult maha jätnud. Iga jumala päev käid tööl. Iga jumala päev tuled töölt koju ja päeva tipphetk on see, kui saad võtta haisvad sokid jalast. Saate aru, mu elu parimad hetked on seotud haisvate sokkidega.

31.12.2024

Täna sadas lund ja päike tuli ka korraks välja. Kaks viimast soovi sel aastal läksid täide. Elu on hea.

07.01.2025

Küsisin täna ühelt koomikult, miks kõik ta ametivennad Tinderis passivad. Ta *ghost*'is mind. Eks suvetuuril saab siis teada.

08.01.2025

Sain täna korvi ühelt (1) mehelt ja kahelt (2) restoranilt (Wolt ei võtnud tellimusi töösse).

11.01.2025

Ei ole efektiivsemat homopropagandat kui *cishet*-meestega suhtlemine.

17.01.2025

Viisin iseennast deidile. Kõigepealt läksin õhtust sööma, seejärel kinno ja lõpuks jalutasin koju. Ja kodus... lõppes õhtu õnnelikult. *Yeah I can love me better than you can.*

18.01.2025

Istusid kord baaris poiss ja tüdruk. Tüdruk oli baarist just joogi võtnud, kui tema senine kamraad vehkat tegi. Tüdruk tundis end natukene ebamugavalt. Ta oli tulnud üksi välja ja kuigi ta teadis peo peremeest, oli temal muudki tegemist. Ta võttis välja märkmiku ja asus kirjutama. Ega ta midagi mõistlikku kirjutanudki. Lihtsalt lasi mõtete voolul paberile valguda. Mida muud baaris teha? Vaadata võorastele silma? Sotsialiseeruda? Ei-ei. Tüdruku plaan oli lihtne: juua jook lõpuni, kritseldada ajaviiteks oma märkmikku, ning kui jook otsas, seada sammud jälle kodu poole. Tüdruk ei märganudki, mis hetkel ta enam laua taga üksi polnud. Tema vastas oli istet võtnud poiss. Tüdruk oli poissi silmanurgast märganud, kui ta baarist juua võttis. Poiss seisis leti ees ja luges seal raamatut. Ilmselt väsis poiss püstijalu lugemisest ära, sest ühel hetkel leidis ta baari ainsa vaba istekoha tüdruku vastas, teisel pool kitsukest lauda. Poiss oli süvenenud lugemisse ega märganud, kuidas tüdruk teda vargsi piidles. Tüdruk kirjutas edasi. Ja poiss luges edasi. Ja nõnda nad istusid seal, vaikides, teine teisel pool lauda.

„Kas te kaks tunnete teineteist?“

Härra B hääl katkestas vaikuse. Poiss ja tüdruk tõstsid pilgu oma toimetustelt. Esimest korda märkasid nad teineteist päriselt.

„Ei tunne,“ vastasid nad kui ühest suust.

„Aga saage siis tuttavaks,“ ütles härra B ja kadus sama kiiresti, kui ta oli ilmunud.

Ja tüdruk ja poiss said tuttavaks. Hämmastav, kuidas nende elud olid kulgenud paralleelselt. Nad olid isegi kokku puutunud, aga nad polnud kunagi teineteise olemasolu teadvustanud. Kuni selle hetkeni.

Poiss ja tüdruk olid kohtunud varateismelistena internetis. Ja varataiskasvanutena kohtunud uuesti internetis. Ja siis, päris täiskasvanutena viis elu nad silmast silma kokku.

(Poiss, palun anna tüdrukule andeks, et ta sind häbitult muusana ära kasutab. Nõua pärast kohtu kaudu kompensatsiooni või midagi.)

19.01.2025

ma kannan alati musta kleiti
ei iial teada või mil vaja läeb
näe jälle surnukeha metsast leiti
lõppes see elu enne kui algas päev

kuskil ju alati keegi läheb hukka
kuskil ju alati keegi surma saab
kuskil ju alati saab haua ääres
nutta
ei iial teada või kas ootab mind
peielaud
või 2 Quick Start

20.01.2025

Isegi kui sa minusse ei armu,
panid sa mind vähemalt
iseendasse armuma.

Must kleit, mitmeotstarbeline

21.01.2025

KUIDAS VABANEDA LUULUDEST?
KUIDAS VABANEDA LUULUDEST?
KUIDAS VABANEDA LUULUDEST?

27.01.2025

ennast kildudeks viskasin enne
kui läbi näha jõudsid minust
nii õhuke nii habras on mu
ego

29.01.2025

Poiss ütles tüdrukule, et ta on väga tore, aga ta ei taha head sõprust
tunnetega rikkuda. Tüdruk on juba suur, ta tuleb oma tunnetega toime.
Kui nii, siis nii.

30.01.2025

Lugesin täna Elo Viidingu luulet esimest korda päriselt ja mõttega. Peab lugema rohkem Elo Viidingu luulet. Päriselt ja mõttega.

31.01.2025

Nägin täna unes muusikali, mille peaosas oli pesumasinast ja kuivatist armastajapaar.

Maranid, te uut filmi ei taha teha?

--

Poiss ütles tüdrukule, et härra B küsis ta käest, kas nad said tüdrukuga sõbraks. Poiss arvab, et härra B arvab, et neil on mingi teema. Tüdruk ei arva, et härra B arvab, et neil on mingi teema. Tüdruk arvab, et see on naljakas, et poiss, kes ei taha, et neil oleks mingi teema, tahab arvata, et härra B arvab, et neil on mingi teema.

01.02.2025

Poiss rääkis tüdrukule, et ta ütles oma emale, et tüdruk kiitis ema sööki (sest poiss ütles, et ema teeb hästi süüa). Tüdruk arvab, et see on naljakas, et poiss, kes ei taha, et neil oleks mingi teema, räägib temast oma emale.

02.02.2025

Poiss ütles tüdrukule, et kutsub ta külla, kui oma kodu ära koristab. Tüdruk arvab, et see on naljakas, et poiss, kes ei taha, et neil oleks mingi teema, tahab teda endale külla kutsuda.

--

Täna luban endal veel katki olla. Homme läheb elu edasi.

Dateerimata / millalgi aprillis (kirjutasin nad kõik ühes jorus samasse *notes'i* ja ei pannud kuupäevi juurde, ups)

Kõige väiksemana kõige pisitillukesemana tunnen ma ennast perega koos. Ma olen ammu unustatud moosiplekk lillelisel vakstul pooleldi puhtaks nühitud siiski ebamugavalt silmatorkav, ma olen moosiplekile kleepunud leivapuru olen mooniseeme hamba vahel väike ja ebamugav peaaegu nähtamatu aga siiski torkiv, jah, nii väike olen, igavesti lõksus kolmeaastase kehas ja vaimus

--

Tellin jälle 36 tükki sushit, valetades endale, et see on mitme päeva toit, teades väga hästi, et 28 sünnipäeva enne, kui suudan valida õige video.

Samal ajal vasardab peas

ma ei tohi enam süüa

ma ei tohi enam süüa

ei tohi enam süüa

enam ei tohi süüa

ära võta rohkem

lõpeta

sul on kõht täis

lõpeta

palun

Martha

palun ära

mida sa teed

lõpeta

lõpeta

lõpeta

lollakas

lollakas

lollakas

lollakas

--

Saate aru ma olen mänginud 18 aastat ühte lollakat piraadimängu ja seal lollakas piraadimängus laevaga põhja minnes võib juhtuda et sa saad endale silmaklapi saate aru mu tegelane selles mängus on piisavalt vana et ise poest suitsu osta ja ma olen nii palju oi oi kui palju laevaga põhja läinud ja ma sain päriselus endale silmaklapi enne kui mängus milline ebaõnn

--

Praegu on optimaalne aeg tinderdada, sest ma olen ajutiselt ühest silmast pime ja ei märka punaseid lippe.

--

Kuidas ma tean, millal ma pean ütlema tere ja millal tsau? Et kui ma saan tuttavaks mingi vanema ja targema inimesega, kas ma peaksin talle siis ütlema tere või tsau? Pigem vist ikka tere eksole aga kui me jälgime üksteist Instagramis? Kuidas sa ütled tere inimesele keda sa jälgid Instagramis. Ja millal on okei öelda hei? Kas hei öeldakse siis, kui sa ei tea, kas öelda tere või tsau? Kas siis kui ma ütlen hei kas siis teine inimene teab et ma ei suutnud parasjagu ära otsustada kas öelda tere või tsau miks see nii keeruline on palun ma vajan voodiagrammi

--

Sandra Kala

keeva armastuse põletus

armastus on pika meelega, armastus hellitab, ta ei ole kade,
 armastus ei kelgi ega hoople.
 ütle, et tahad liuelda minuga kogu mu elu
 ütle, et veel on aega
 ta ei käitu näotult, ta ei otsi omakasu, ta ei ärritu.
 aega liuelda läbi keeva armastuse
 kõhutundest sünni ma ära sinu ja sinu ja sinu ja s i n u sünni ma ka ära
 ta ei jäta meelde paha, tal ei ole rõõmu ülekohtust, aga ta rõõmustab
 tõe üle.

aga kuidas sa saad süüa mind ja samal ajal ahmitseda teist
 ta lepib kõigega, ta usub kõike, ta loodab kõike, ta talub kõike.

nii ei saa

ta lepib kõigega, ta usub kõike, ta loodab kõike, ta talub kõike.

nii ei saa

sa käid usu vastu

aga kuidas sa saad süüa mind ja samal ajal ahmitseda teist

sa käitud usu vastu

ta ei jäta meelde paha

ma ei usu su sumu su sumu summ summ summ lendab mesimumm

*

ma olen oma viimased tunded viis aastat vanasse rätikusse
välja väänanud
aga sind ei huvita
sa võtad ikka selle sama rätiku
ja pesed
oma
mustad
tallaalused
üleni
puhtaks
ja jällegi olen mina see, kes seda väänama peab
sa ju isegi
ei mõtle
sellele, et kuidas see sama rätik aina uuesti puhtaks saab

millal
millal sa ometi aru hakkad saama
et sel ajal kui
sina oma jalgadega pigitantsu teed
olen mina see, kes
seda rätikut
ikka veel
väänama on jäänud
aru saamata, miks mina ka nüüd üleni pigine olen
aga
kes minu rätikut väänab

*

ma tahaksin siiasamma konsumi lihaleti ette maha vajuda ja
nutma hakata
aga ma ei saa
ma olen inimene
pean ennast vaos hoidma
selle asemel ostan 400 grammi hakkliha ja lähen teen oma perele süüa
ütlen lastele suu naerul tere ja küsin, kuidas koolipäev läks
nad ei vasta mulle
mõne tuhmi tere ehk saan heal päeval
nad lähevad oma tubadesse
vähemalt on need puhtad ja korras
söögilõhna on küllaga
ma ujun lihaletis, haletsen, kui nõrk ma olen
nõrk ja vihatud
mu mees jõuab lõpuks koju
minu tere ehk kostub tema suust
kuid
kuid ei
öeldakse, et on vaja kohe naabritädi juures kraanikauss korda teha
ja eelmisel nädalavahetusel lubas kellelegi midagi
midagi ja teate küll
nõrk ja vihatud
toit on valmis, lapsed tulge sööma

*

kas ma jään millestki või kellestki ilma
kas mu pere on õnnelik
kas mu sõbrad teavad, kui palju nad mulle tähendavad
kas ma ikka võtsin triikraua stepslist välja
kas ma ikka ütlesin tüdrukule rongis, kui ilusti tema kaks lokki
pöselohkudeni ulatusid
kas ma mäletaksin oma koera lõhna, kui teda enam poleks
kas ma ikka tunnen ja olen
kas ma olen andestanud endale ja teistele
kas ma olen minevikus kinni
kas ma olen piisav just sel samal hetkel siin mitte midagi tehes
kas ma olen halb oma mõtete kirja panemises
kas inimesed ei lähe vahel peast hulluks
kas olen normaalne, kui suu ammuli sind vahtima jään
kas pole mitte ilus luua silmkontakti
kas minu mõtted talletatakse kuskile
kas ma olen skisofreenik
kas kui valin ühe, ei pea ma enam kunagi valima teist
kas rapla-pärnu teekond on sama pikk kui matemaatika tund
kas õpetajatel on eraelu
kas minu kohalolek viib kellegi vererõhu alla
kas minna üles või alla
kas ma igatsen sind
kas peale surma on elu
kas kuuled mind
kas neid ridu ei kirjutanud karl-erik taukar mulle
kas ma ei võiks olla eda-ines etti kasvõi üheks öhtuks

?

ühhest väiksest sädemest tekkis aina suurem leek
tekkis tuli, mille kohal me mõlemad põlesime
ma põlesin kiiremini kui sina, sest mul oli seljas sinine riidest seljakott,
mille sees olid aastatega kogunenud päevikud
need põlesid tuhaks, nii ka mina

oma põlemisega võitsin sulle aega, et saaksid käega tuld kustutada
sul on ju nii pisikesed käed, nendega ei kustuta sa midagi
nii ka sina põlesid minuga koos tuhaks

nüüd oleme maailma pühitud laiali
igas kohas natuke meid
keegi ei märka, et see väike must tolmutüve vanemate aknalaua on
nende oma tütar või poeg

peeglike peeglike seina peal

istusime kahekesi kalamaja aknalaua
päikeseloojang kastas meie nägusid
tunne oli, nagu loojuksime koos päikesega
su paremas käes oli roheline tass koos vaarikatega
sa pistsid neid ükshaaval oma sõrmede otsa
ja lasid minul neid sealt süüa
sa ei teadnud, kui palju ma sind tegelikult armastan
sa vist ei tea seda siiani

iga kord, kui turul vaarikaid näen
ma mõtlen sulle
sinu juuksed olid patsi pandud
sinu tumedad pikad juuksed
iga kord, kui pikki tumedaids salke näen
mõtlen sulle
sul olid jalas mu vanaisa hallid plätud
ja iga kord, kui neid oma vanaisa jalas näen
ma mõtlen sulle
sul oli seljas minu xl-suuruses magamispluus
seda mul enam ei ole
see jäi tol viimasel korral sinu juurde
aga
ma mõtlen sulle
sul oli parema põse peal üks kriimustunud koht
ja ma küsisin
mis juhtus
kuidas see tekkis
ja iga kord, kui ma näen ennast purjus peaga peeglist, ma
mõtlen sellele

*

teetass käes, istun oma aias
nopin mustsõstraid
viimasel hetkel päästan nad vananemise eest
üks mustsõstar sulpsab mu tee sisse
hakkab tantsima
õrnalt ja viisakalt
tänuhikult
sulpsab teine ja kolmaski
nagu võimlemisrühm
kohmetun
ja hakkab ka tantsima
õrnalt ja viisakalt
tänuhikult

nüüd on mu aiaat saanud tantsupidu
kogu loodu tantsib
tule sina ka!

*

vahepeal tõesti igatsen seda aega, kui sõbrannaga kahekesti
peole läksime
ja see peoeelne rutiin proovida mu kapist absoluutselt kõik riided selga
ja uuesti kõik omakorda ära võtta
ja ikka peole jõudes kanda kõige tavalisemaid toppe ja teksasid –
enamasti ka punast huulepulka
punane huulepulk on nakkav nad ütlevad
igatsen rihanna taustal meigi tegemist ja tantsimist
vabadust, mis sellega kaasnes

peole jõudes kostis kõlarist meie lemmiklaule
tantsisime suudlesime tantsisime (mitte teineteist) (vahel juhtus ka nii)
vaikselt rüübrates ei saanud arugi, et kell on viis saanud

ja
juba jälle
uued mälestused tekkinud kas siis halvad või head
juba jälle
uued tutvused tekkinud kas siis halvad või head
juba jälle
uued sõltuvused tekkinud kas siis halvad või halvad

igatsen planguvõistluseid
või kui meisterjutlustaja avas oma suu – ükskõik millest ta rääkis –
ta rääkis hästi
teise sõbra ulmelisi ideid – näiteks wc-paberisse inimesi mähkida
igatsen sõpra, kellega sai iga kord südameasjadest vestelda ja kes oma
„trikioskustega“ ka ühel ilusal ööl ühe hamba kaotas
igatsen sõpru
igatsen, kui poisid olid vabad, vaataks neid parem pudel käes kui relv käes
kas siis halvad või halvad
alkohol paneb tunded keema
keedad ja keedad ja lõpuks oled omadega pea potis

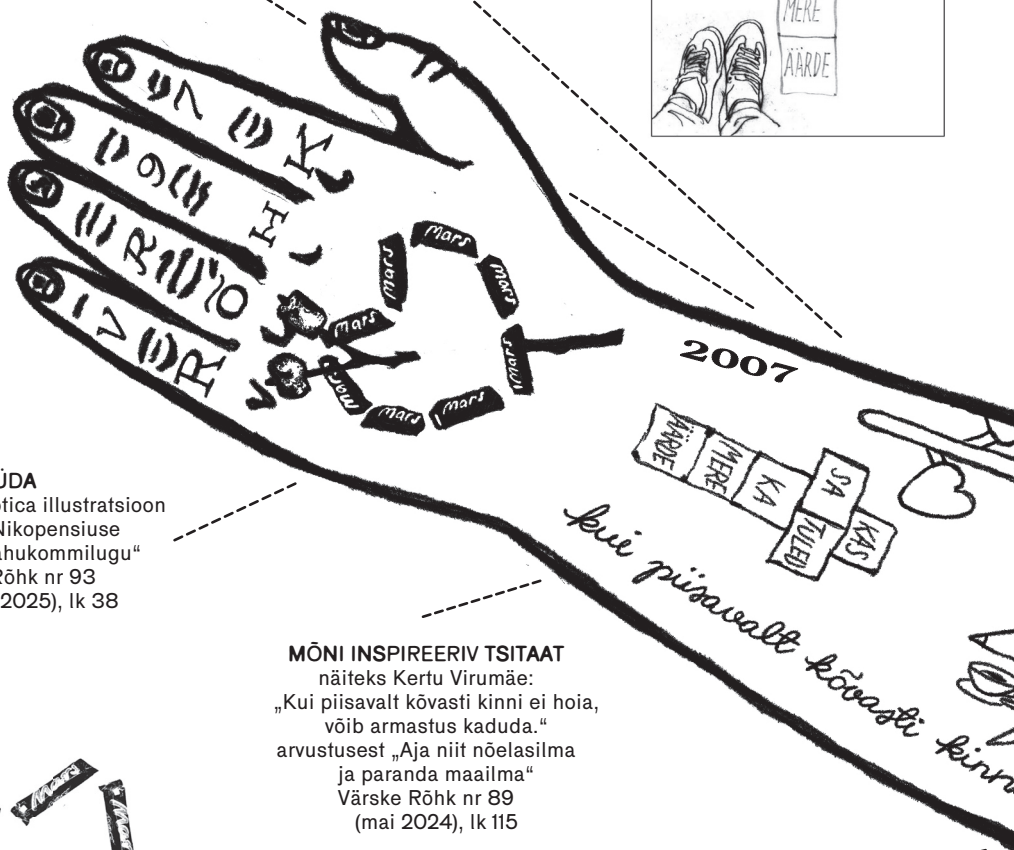
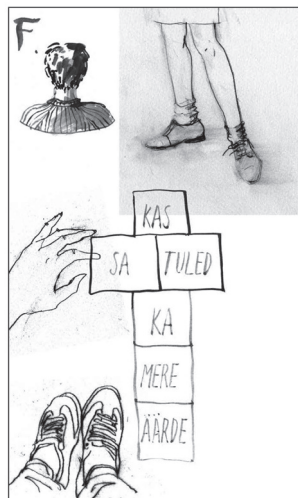
üle keetsid

TÄTOVEERINGUIDEID VÄRSKE RÕHU VEERGUDELT

MÕNI ENDALE OLULINE AASTAARV

näiteks see, kui lemmikautor
Värskes Rõhus debüteeris

MIDAĞI MERETEEMALIST
näiteks Liisi Grünbergi illustratsioon
Judith Žanderi tekstile „Meri“
Värske Rõhk nr 33
(kevad 2013), lk 24

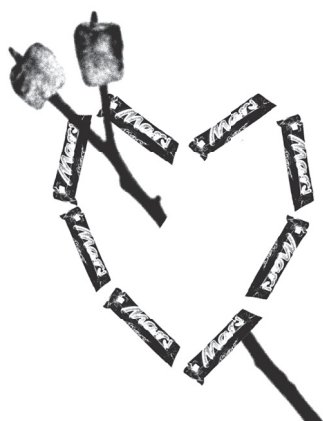

SÜDA

näiteks motoerotica illustratsioon
Gustav Nikopensiuse
tekstile „Vahukommilugu“
Värske Rõhk nr 93
(jaanuar 2025), lk 38

MÕNI INSPIREERIV TSITAAT

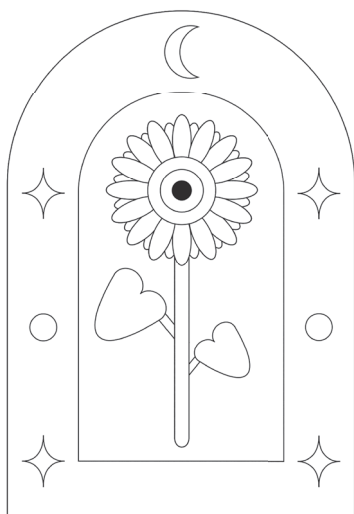
näiteks Kertu Virumäe:
„Kui piisavalt kõvasti kinni ei hoi,
võib armastus kaduda.“
arvustusest „Aja niit nõelasilma
ja paranda maailma“
Värske Rõhk nr 89
(mai 2024), lk 115

LEMMIKLOOM

näiteks Ludwika Machi
illustratsioon Anu Variku tekstile
„Paul ja küülik“
Värske Rõhk nr 30
(suvi 2012), lk 81

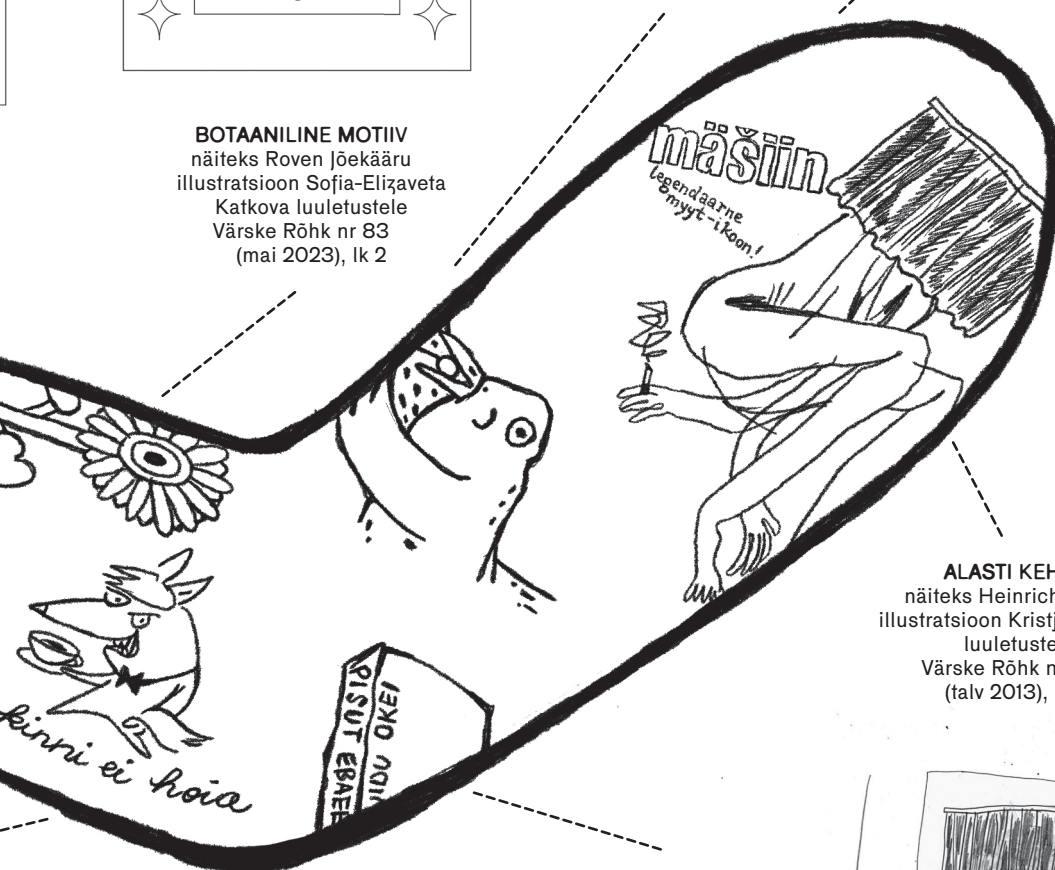
BOTAANILINE MOTIIV
näiteks Roven Jõekäär
illustratsioon Sofia-Elizaveta
Katkova luuletustele
Värske Rõhk nr 83
(mai 2023), lk 2

LIND
näiteks Pärtel Eelmeere illustratsioon
Loona Riin Kauge tekstile
„Kuidas noored grafomaanid
päriselt kirjutavad“
Värske Rõhk nr 82
(märts 2023), lk 113

MÕNI INSPIREERIV TSITAAT

näiteks Hanna Storm:
„A no jaa, õigus, sa oled ju
nagu masin,
mäšiin
legendaarne myyt-ikoon!“
luuletusest „Mu sõber CR7“
(tõlkinud Reijo Roos)
Värske Rõhk nr 82
(märts 2023), lk 46

ALASTI KEHA
näiteks Heinrich Sepa
illustratsioon Kristjan Haljaku
luuletustele
Värske Rõhk nr 36
(talv 2013), lk 17

RAAMAT
näiteks Liisa-Lota Jõehele
illustratsioon Juuli Tederi
tekstile „Miks sõna on
rohkem kui sõna?“
Värske Rõhk nr 79
(september 2022), lk 125

Püsi värske, Värske Rõhk!

Mette Mari Kaljas

Ma ei arva, et ühe ajakirja kujunduse ajas muutumist võiks vaadata kui lineaarset arengut, kus iga uuem versioon on parem ja ilusam. Ka mõneti ebaleva ja otsingulisena mõjuvad või lihtsalt tehniliselt nihkes kujundused on hea ajalooorisma, mille kaudu avada ühe ajakirja püsimise kasvuvalusid. Aga ei saa salata, et Värske Rõhu nullindate aastate arhiivis sobramine on päris lõbus olnud. Mingi isetegevuslik eklektika, nii kujunduse kui ka tekstide endi veidi blogilik esteetika, hooga lajatatud vektorkujundid ja piksliliseks jäänud pliiatsijoonistused mõjuvad tagasivaates veidi kohmakalt. Ma ei tea, kas sellist kujunduslikku *camp'i* saaks enam luua, kui professionaalne kujundustarkvara on kättesaadav pea igaühele ja ilmselt on lugejate maitseootused näiteks loetavuse suhtes ajas teravnenud. Ehk on Värske Rõhk ka juba säärases vanuses ja asjas osalenute ring piisavalt suur, et DIY-rauda enam väga taguda ei saa. *VR #6 walked so VR #95 could RUN*. Ja kuivõrd on asi isegi kujunduses, et mõne vanema numbri sirvimine muigama paneb: vahest on see 22-aastase Sass Henno nime nägemine ja MSN-romaan, mis mõjuvad heatahtlikul y2k paroodiana.

Aastatel 2007–2013, ilmselt ka uue peatoimetaja tuules, hakkab silma teadlikum lähenemine ajakirja tervikule. Algatuseks paariaastane periood, mil kaanel annab tooni tagasihoidlik-dekoratiivne botaaniline taust ja suurt muud ei muutu, kui et kord kirjutab Carolina Pihelgas Andra Teedest ja siis Brita Melts Carolina Pihelgast. Ja siis põnev plahvatus, kus ajakirja kujundus on kahe aasta jagu järjepanu eri kujundajate ja kollektiivide hooleks antud, kuni jääb ikkagi pidama Maris Kaskmanni kindlatesse kättesse. Kujunduslikult on see otsimiste periood huvitav, aga pidevalt muutuv makett tundub tekitavat mõningat korralduslikku peavalu ja tollal veel kord kvartalis ilmuva perioodika puhul olnuks teatav stabiilsus aidanud kujundusel settida ja veidi jalgu sirutada. Kaskmanni 2013.–2016. aasta hoolsad värvivalikud ja lugema kutsuv kujundus — värvilaigu alt paistvad illustratsioonid ja pikema sissejuhatusefa tekstikatted kaanel — arenevad kadestamisväärse sujuvusega üheks põnevaks plokiks Värske Rõhu ajateljel, kus kaanekujunduses võtab maad jõuline autoriillustratsioon. Kuna piltidesse on põimitud ka kujunduselemendid ja tüpograafia, on lähenemine detailne, tehniliselt küps ja plakatlilik. Ilmselt on see tehniline stabiilsus seotud ka Kultuurilehe alla liikumisega ja institutsiooni kindla katusega.

On hea meel, et illustratsioon on endiselt Värske Rõhu kaanekujunduste keskmes ning et praegused kujundajad on loonud sellele hästi toimiva maketi, mis on värske ja stiilne, kuid annab samas mugavalt ruumi sisule. Ega Eestis ilmugi eriti perioodikat, mille

kaanekujundus oleks illustratsioonipõhine. On peamiselt erarahastusel tegutsev Edasi, Kultuurilehe ridades on ka kaks lasteajakirja, aga peale nende saabki illustreeritud kaanega särada ainult Värske Rõhk. Seejuures ei ole kaanel muu konteksti tarvis loodud ja seejärel kaanele paigutatud teose repro nagu Vikerkaares, vaid üle taga- ja esikaane laiub spetsiaalselt väljaandele tehtud autoriillustratsioon. Minu meelest on illustratsiooni kasutamine 2025. aasta (trüki)meedias üsna kõva sõna ja pigem haruldane. Ajakulu ja eelarve vaatest pole see ehk kõige *mõistlikum* — pigem võiks eeldada, et eelkõige tekstipõhine ajakiri läheb kujunduses Akadeemia teed (vt ka VR nr 34–46), aga vajalik värviline sõõm värsket õhku on see vägagi. Ka illustratsioon on kirjanduse osa, ja noore kirjanduse ajakiri peaks olema ka illustraatorite kasvulava.

Viimaks veel. Vahel paneb kukalt kratsima illustratsioonide — küll väga kvaliteetsete — pigem ilulev või unelev olek. Seda enam, et ajakirja enda kujunduselemendid on kaanel viidud miinimumini ja illustratsioon ei pea nendega dialoogi astuma, tähendab see 792 ruutsentimeetrit tsenseerimata trükiruumi, millel oma rida ajada, hullu panna, häält teha. Kasutage seda võimalust, illustraatorid, ja *stay fresh*, Värske Rõhk!

Anna-Maria Lest

*

Elust võõrandumine algab siis, kui oled liiga palju Prousti lugenud, või võtad Georges Pereci „Elu, kasutusjuhendit“ just täpselt kui elu kasutusjuhendit.

Arvad, et Foucault lahendas ära maailma ja sõnade mõistatuse, või et Charles Dickensi raamatud ongi väga naljakad.

Kindlasti avastas Henry Kissinger maailmakorra iseärasused, pildudes meid kõiki kaunilt kokku traageldatud lahtritesse.

Elust ilmajäämine algab siis, kui sa ei ole iial ridagi Prousti lugenud. Kui üksainus Pereci kirjeldus rokokooaegsest, võidunud toolist ei ärata sinus seletamatut igatsust

Pariisi sinkjas-valgete tänavasiltide
ja tagurpidi õunakoogi järele.

Mõtled, et Foucault oli lihtsalt üks hull vanamees, purjus elust
Vahemere lõunakaldal

(võib-olla oligi).

„Suured lootused“ unustasid sügisvaheajal vanaema juurde.

Ühel talvepäeva hommikul haihtus see teos – tuleasemeks kulub
paberit samamoodi.

Maamajas katab raamatuid riulil õhukeseks kulunud ämblikuvõrk.

Kiht kihi haaval sajab tolmu,
maale laskub lumevaip.

Kissinger? Kissingeri kohta ei tea öelda

Ta oli... hirmus inimene.

*

olen alati olnud jõulise natuuriga inimene
 sisimas pitsitatud
 värvid mu maalidel alati natuke liiga eredad
 hambumus vedikuna viltu
 õhus rippumas

kunstniku autoportree ütleb
 verd ei tohi lasta hüübida
 las ta jookseb
 ajapikku
 kattun ja tühjenen lumest uuesti nagu talveõ

*

Sa oled mu elu apelsin

Olen viljaliha
 mis imbub maasse
 pärast seda kui on
 voolanud alla mu sõrmedelt ja põlvpükstelt
 määrides me põski ja peopesa

„Armastus kolme apelsini vastu“

Meil on kokkulepe:
 Sa ei armasta minu õdesid
 ja mina Sinu omi

Unetute ööde festival

Öödes on klatši ja glamuuri
 Öödes on hüübimist ja vere lõhna
 Öödes on viimase päikesekiire vilksatust aknaruudul ja punasetäpilise
 vakstu tuhmi sära
 Öödes on kui kulmuligahtus ja silmapilgutus
 Öödes on katkematud plahvatused, sajusoolane meri ja verelärakaga
 kiiver kaugel, kaugel Normandia rannal
 Öödes on põimitud su sooneline käsi mu kätte
 Ööd olid alati meie omad —
 isegi vaevu püsti seisev, logisev, kolme jalaga taburet,
 kus ei saanud istuda
 Isegi mitte unetutel öödel
 ka siis mitte, kui sinakas valgus silmi kõrvetas
 Aga võib-olla polnud vajagi
 Seal unetute ööde festivalil,
 saatjaks sina ja keerlevad Argentiina tantsijad ekraanil.
 „Argentiina?“ Naerad. „Mehhiko ikka.“
 Sa ei mäleta... ja kõik muutub teiseks.
 Sina naerad, sest vahet ju pole
 Mina nõrdin ruttu ja närin huuled hulluks
 Köhklen, mötlen, nõustun lõpuks,
 sest ainult Adrien Brody piinatud silmad on olulised
 Need eksistentsiaalsest meeleheitest lõhetavad silmad unetute
 ööde festivalil
 Ja sinu silmad ekraani kumas, kui sa ta pisarmärga, väänduvat
 nägu jälgisid
 Öödes on.

*

Euroopas, mu hinge kodumaal, on suvi
tormihoiatus kell 20.25
kolmanda astme põletus keevas merevees
kõrkjate vahele libiseb kellegi sametist king
kaks triibulistest pükstes poissi hiilivad onni varju
esimesed piisad pladisevad taevast alla
kinodes on tuled suveks kustutatud
taevas on külm, vaarikasinine

Õun

ma vaatan, kuidas õun küpseb
ta on nii ilus ja pehme
aga natuke kuri ja kõva südamega

koor, mis eile oli metsateel ehtena valge
lehvib täna purpurpunases

metsistunud põllul ta puhkab pähkli puretud pruunina
ma vaatan, kuidas õun kasvab ja koaleb

Sa oled nii hell ja armas
aga natuke kuri
ja kõva südamega

*

ma kasvasin soojuses ja helluses
Hiievälja mõisa sammaldunud okste varjus
pisikeste õhus hõljuvate lindude pilgu all
nii nad seal hüppasid: mõni lehelt lehele, teine oksalt oksale

ühel õhtul lahvatasid viirpuu oksad põlema
kuskil kaugel naersid kahekümnenda sajandi inimesed kõledalt
kuniks mulle järele tulnud rong võttis mööda rööpaid tuure üles
ja minust sai suur inimene

12 kuud

jaanuar on suveöö unenägu
veebruar on reetlik kadrill
märts on heitlik lumesadu
aprill on mullast tärkav piibelill

mai on kasvamise meistriteos,
suurte lehtede sümfoonia
juuni on kasutu aknakardin,
valgust täis tubade kakofoonia

juuliöö võtab keeletuks
augustis vallutab meid taas pimedus
(taamal kuuled, kuidas meri laulab)

september on leedripuu allee ja külm vetevirvendus
oktoober on tants sügisballil, näol irve must
novembris hing puhkab

detsember on deliirium
armsama naer lumes
küünal, mis lõpuks kuhtub
ja kustub.

kõik, kõik on detsember:
kirik ja lumi
jaanuar – esimesed suveöö noodid
vaid aasta on läbi kui uni

Kogu oma jõu, viha ja empaatiavõimega. Intervjuu Värske Rõhu peatoimetaja Hanna Linda Korbiga

Saara Liis Jõerand

Fotod: Raul Markus Vaiksoo

Pakkusin selle intervjuu idee Hanna Lindale välja ühel läbinisti argisel hetkel Messengeris, sissejuhatusega „mul on üks wild mõte, ületab kõiki me piire“, põhjendusega „täiega tänases päevas“ ja ettevaatliku lisaküsimusega „kas nii tohib et ma teen“. Ja Hanna Linda oligi nõus — klausliga, et intervjuu toimuks suvel tema maa-kodus Pärispeal, kus on meri ja lapsed ja kisa ja kära, sest „see on ELU“ („mu kabinet on terve ilm!“), aga ometi, piinlik küll, maandusime lõpuks siiski koduses Kirjanduse Maja hoovis ja elu jäi nägemata. See-eest sõime jäätist.

Nonii, Hanna Linda. Mul on kuidagi väga õige tunne siin sinuga olla ja seda intervjuud teha, kuigi tavaliselt hoiad siin ajakirjaveergudel ise pigem varju. Kuidas sul läheb?

Kuidas läheb inimesel, kellel on kaks last, kellest üks on neljakuune ja teine seitsmeaastane, kes käib täiskohaga, kohati pooleteisega tööl, jagab ennast umbes kolme erineva paiga vahel, peab vahepeal süüa tegema, poes käima ja tagatipuks oma hinge eest hoolitsema? Kiirelt läheb, kogu aeg on uks lahti. Kogu aeg sõidab mingi uus asi sisse, aga ma olen õppinud sellega toime tulema.

Kuidas see õppimine välja on näinud?

Eks kogemus õpetabki. Nii paljudeks erinevateks *tab'ideks*, mis korraga peas lahti on, ei ole võimalik valmistuda — kui nad ühel hetkel on, siis sa lihtsalt õpid toime tulema, ja kui raskeks läheb, siis saab millegi kinni klõpsata. Ma võin näiteks ise kokkamise asemel toitu hoopis tellida ja kui ma ei korista, siis tegelikult ei juhtu ka mitte midagi, aga on mingid asjad, mis peavad jooksma. Nende nimel ma siis tegutsen.

Mind on viimane aasta aega saatnud selline hea lause, et asju ei pea ära tegema *väga hästi*, neid ei pea tegema isegi *hästi*, mõned asjad tuleb lihtsalt *ära teha*. Peab õppima oma võitlusi valima.

Välja valitud võitlustest rääkides, kuidas sinu meelest Värskel Rõhul praegu läheb?

Ma just vestlesin kõikide kolleegidega ja mulle tundub, et neil läheb päriselt hästi. Inimesed tunnevad ennast mugavalt ja turvaliselt ja hoiutult — kui juba selline töökeskkond on, siis ma arvan, et ei saa kurta ka teiste asjade üle.

Üks sinu imetlusväärsemaid võimeid ongi minu meelest inimesi enda ümber hoida. Ja näha, mida keegi oskab või oskaks, ning anda neile täpselt õigeid ülesandeid. See on väga väärtuslik oskus. Kuidas seda endas arendada?

Aitäh. Jah, eks ma olen suurest perekonnast pärit (*naerab*).

Tuleb lihtsalt suhelda hästi paljude inimestega. Noore inimese elus on üks etapp, kus lähedaste sõprade kõrval saavad oluliseks ka mingid teised inimesed, kes lihtsalt satuvad sinu tee, kellega

suhtled ainult pidudel ja muudes suvalistes kohtades ja kes tunduvad lähedad. Ja kui nende inimestega midagi juhtub, siis see paratamatult mõjutab sind ka. Mul on selliseid tuttavaid ja sõpru väga palju olnud, millalgi ütlesin ma Tallinnas ringi käies igale teisele inimesele tere. Selline aktiivne suhtlemine õpetab inimesi mitte eriti kinniste seintega kastidesse jagama. Ja paremini jälgima seda, mida nad teevad ja mida nad oskavad.

Aga arusaamine tuleb siis vist hiljem, siis, kui need „lähedad tutvused“ ära kaovad?

Jaa, vist küll, sest muidu oled sa liiga asjas sees. Paigutad ennast muudkui ise ka kuhugi. Praegu ma olen jõudnud sellisesse etappi, et ma ei paigutagi ennast enam eriti. Ei pea üldse lahe olema ja ei pea üldse lähedaid riideid kandma (*naerab*).

Sa oled peatoimetaja olnud viis aastat, kriitikatoimetaja üheksa aastat ja sinu esimene tekst Värskes Rõhus ilmus üsna täpselt 10 aastat tagasi. Palju õnne! Kui sa tööle tulid, oli pea-, luule- ja tõlketoimetaja Carolina Pihelgas, proosatoimetaja Tõnis Vilu, vaid paar aastat varem oli liitunud Kultuurilehega ja saadud ajakirjale riiklik rahastus. Milline too Värske Rõhk oli?

Kahtlemata oli ajakiri professionaalselt juhitud ja nägi ka väga professionaalne välja, oli tekkinud mingisugune stabiilsus. Paistab, et praegusest rohkem ilmus nende autorite tekste, keda avaldati juba ka mujal (näiteks Kaur Riismaa või Andrus Kasemaa). Ja — see, mis ma nüüd ütlen, käib tekstide, mitte toimetaja kohta — tolle aja proosa oli minu meelest niisugune klassikaline väikeste maagilis-realistlike elementidega novell. Aga küllap siis niimoodi kirjutatigi, see oli mingi teise žanri aeg. Ja kriitikas samamoodi — enamasti järgiti ikkagi klassikalisi žanrikonventsioone.

Nüüdseks on iga rubriik ennast täiesti pahupidi pööranud, paradigma-nihe on toimunud nii vormis kui sisus. Seda on olnud väga-väga lõbus kõrvalt jälgida, ja tore juhtida ka — ma ise olen ka oodanud rohkem žanripiire nihutavaid tekste. Aga see nii-öelda klassikaline ajajärk oli vajalik, et sinna saaks midagi eksperimentaalsemat peale ehitada. Kui keegi ütleks praegu, et Värskes Rõhus ei ilmu eksperimentaalseid tekste, siis ma arvan, et ta peaks vahelduseks uuemaid numbreid lugema.

Nii et sa ei tähtsustaks liigselt enda rolli selles eksperimentaalsuse sissetulekus, vaid et see oli selline loomulik laine?

See oli tulemas, seda oli näha — ka selle pealt, mis hakkas toimuma väljaspool kirjandust, kas või etenduskunstides. Tegime sel teemal ka vestlusringi.¹ Midagi hakkas liikuma ja ma panin sellele korraks näpu peale, proovisin seda purki panna.

Ma olen ka selle vestlusringi peale hiljem mitu korda mõelnud. Õige asi õigel hetkel.

See oli õhus. See ongi minu meelest peatoimetaja ülesanne: ta peab tundma, mis on parasjagu õhus. Mul hetkel on see haistmismeel natuke tõmbistunud ja ongi õige aeg minema hakata (*naerab*).

Aga milliste plaanidega sa peatoimetajaks tulid?

Mul oli kaks põhilist mõtet.

¹ „Ruumi kirjutamine. Vestlusring Nele Tiidelepa, Heneliis Nottoni, Taavi Teeveti ja Andreas Kübaraga“ — Värske Rõhk, nr 78, lk 74–83.

Üks oli see, et ajakiri jõuaks nooremate lugejate ja autoriteni. Selleks tahtsin ma käia rohkem koolides ajakirja tutvustamas, lisaks tahtsin suurendada ajakirja nähtavust sotsiaalmeedias. Kolmas võimalus noorte autoriteni jõuda on hakata päriselt noori autoreid avaldama, isegi kui nad ei ole veel nii heal tasemel kui auhinnatud kirjanikud. Neid tuleb sellest hoolimata avaldada — et teised noored julgeksid ka ajakirja oma tekste saata. Ja selle harukordselt eba-populaarse lükke nimega *vanusepiir* tegin ma ka ära.

Teine asi oli toimetusesisese koostöö suurendamine. Rohkem suhelda, üksteist tundma õppida, plaane jagada, koos üritusi korraldada, koos toimetada ja teha kõike muud, mida ma tundsin, et mul on võimalik juhtida. See on minu meelest ka ajakirja ennast nende aastate jooksul palju mõjutanud, isegi kui toimetajad on vahetunud. Me oleme ka keerulisematest hetkedest ilusti läbi tulnud tänu sellele, et oleme saanud rääkida ja meil on olnud järelikut turvaline ruum. Infosulg on niisugune asi, mida tuleb elus vältida.

Seda ei kujutaks üldse enam nagu teistmoodi ettegi.

Ma olen niisugune lihtsate, aga põhjalike lahenduste inimene. Tahan leida mingi viisi, kuidas kõigi nupukestega korraga tegeleda, ja see viis ongi minu jaoks olnud see, et kui minu kolleegidel läheb hästi, siis läheb ajakirjal hästi. Ja järelikut peab neile andma täieliku loomevabaduse, täieliku lähenemisvabaduse. Ja ma pean usaldama oma kõhutunnet, kui uusi toimetajaid toimetusse kutsun.

Üks asi, mis sa veel tegid, oli kriitikakonkursi loomine ja korraldamine. Kirjutasid sellest ka oma magistrip projekti. Räägi sellest veidi lähemalt.

Kui ma Värskesse Rõhku tulin, oli üks mu peamiseid ideid uute inimeste kaasamine — tahtsin, et rohkematel autoritel oleks võimalus kirjutada ja avaldatud saada. Ühel hetkel hakkas minu enda sotsiaalne ring ammelduma ja sellepärast ma hakkasingi kriitikakonkursi korraldama. Aastatega on see asi kasvanud ja ennast igatpidi tõestanud. Ja see on ka Värske Rõhu enda tuntust kasvatanud — iga konkurss saab kahtlemata tähelepanu, sest isegi kui ei osaleta, siis nähakse vähemalt kuskil mingit kuulutust või reklaami. Seda tõestab ka Värske Novelli üha kasvav populaarsus.

Ja teiseks on noorte autorite konkurss kui nähtus üldse võimalik ainult sellises ajakirjas nagu Värskes Rõhk. See on — nagu minu juhendaja Jaak Tomberg ütles — *tuumstseen*, mis etendab kõike seda, mis Värskes Rõhk üldse on. Ajakiri Looming ei saa korraldada noorte arvustajate konkurssi, sest neil ei ole seda vaja. Aga Värskes Rõhus on vastupidi — ainus viis, kuidas seda üldse teha, on just meie kaudu.

Kriitikakonkurssidele tagasi vaadates näeb ka seda, kuidas on muutunud noorte autorite arusaam sellest, kuidas arvustust kirjutada. Vorm on aina vabamaks läinud. See on minu isiklik lemmiksuundumus kirjanduskriitikas üldse. Et kirjutada nii-öelda korralikku arvustust, head korralikku arvustust — nagu neid ilmub näiteks Keeles ja Kirjanduses —, on vaja ikkagi mingit sorti silmaringi, sest muidu kukub kaardimajake lihtsalt kokku. Kui autor juba eos loobub sellest, et iseennast ja oma eklektilist maailmataju teksti sisse panna, ei püsi arvustus kahjuks nii hästi koos — kui autoril lihtsalt ei ole nii palju silmaringi ega kirjutamisoskust, tuleb see asendada millegi muuga. Ma olen tähele pannud, et kriitikakonkursid on lubanud selle millegi muu välja tuua ja selle üle olen ma väga uhke!

Ja kui siis koguneb seda elukogemust juurde ja tekib tunne, et tahad kirjutada klassikalist asja, oled juba selle hoo kätte saanud, selle oma iva leidmise ära õppinud.

See on oma häälele truuks jäämine. Ükskõik kuidas sa seda häält ka tulevikus ei kasuta, kui akadeemiliselt, kui neutraalselt, siis vähemalt kuuled seda kirjutamise ajal.

Oma magistriprojektis tegelesid sa ka selle problemaatikaga, et mis õigus on meil kedagi teiste arvelt esile tõsta. Sa oled ka laiemalt sotsiaalse ebavõrdsuse teemadel avalikult sõna võtnud. Kuidas töö Värskes Rõhus sellesse problemaatikasse sobitunud on? Meie töös on paratamatult mingi elitaarsus, me puudutame väga väikest osa inimestest. Ajakirja mõju pole võimalik nii otseselt näha, nagu võib-olla mõne teise asjaga.

Tänu Värskele Rõhule ma üleüldse jõudsingi sotsiaalse ebavõrdsuse teemani kultuuris. Ma olen lihtsalt aru saanud sellest, et kirjandus *saab* maailma muuta. Ta tõesti ei tee seda otsekohe, aga tal on võimalik otseselt mõjutada seda, kuidas inimesed mõtlevad, tegutsevad, iseendaga hakkama saavad ja teisi mõistavad.

Ja olles küll teadlik sellest, et tõesti paljud meie lugejad ja autorid on tulnud Tallinna ja Tartu eliitkoolidest ja palju vähem maa-
piirkondadest, kui ma päriselt sooviksin, siis ometigi — juba see, et anda ükskõik kellele, ükskõik mis koolist ta ka ei tule või mis sotsiaalse taustaga ta ka ei ole, võimalus saada avaldatud, on mingit sorti ebavõrdsuse vähendamine. Täiesti kindlalt. Tal on võimalus olla seotud millegi muuga peale omaenda väikese elu-
kese, kuuluda millessegi suuremasse, mis annab talle jõudu. Ilma Värske Rõhuta oleks eesti kultuur palju-palju elitaarsem, palju etab-
leerunud, palju rohkem siseringi asi.

Omaette küsimus on muidugi see, et kuidas jõuda noorte autori-
teni, kes tahaksid kirjutada, aga kellel pole õrna aimugi, kuidas see protsess välja näeb — nende inimesteni, kellel on kooli tõttu või mingitel teistel põhjustel selline tunne, et kirjutamise ja kultuu-
riga saavad tegeleda ainult teatud sorti inimesed. Meil on väga palju selliseid kodusid, kus pole kas üldse või peaaegu üldse raamatuid — ja kui sa ei näe raamatuid enda ümber, siis sa ei teagi, kuidas kirjutatakse. Aga see ei tähenda seda, et sa ei saa kirjan-
dusega tegeleda või kirjandust nautida. See on mul ikkagi hinge peal, et Värske Rõhk ei suuda seda probleemi lõpuni lahendada. See on siis järgmine asi, millega tegeleda.

Ma ei taha, et juhtuks nii, nagu Édouard Louis kirjutab Prantsus-
maa näitel. See on see, kuhu Reformierakond ja hiliskapitalism üleüldse proovib meid tüürida — et igaüks istub oma augu sees ja lihtsalt ujub oma konnatiigis. Ma prooviksin seda õgvendada.

Üks viis, kuidas ebavõrdsuse teemadega veel tegelenud oled, oli projekti „Kuidas kirjutada headust“² eestvedamine. Mis tundega sa sellele tagasi vaatad?

Kuna see projekt on minu kullakene, minu elutööke, siis on raske kaugelt vaadata, et millega me siis hakkama saime, aga ma arvan, et see oli faking kõva asi. Ma proovisin sinna panna kogu oma jõu, oma viha ja oma empaatiavõime. Ja et see kõik ühte numbrisse kokku jooksis, et see saigi valmis ja hakkas oma elu edasi elama — ma ei oleks unistanudki, et see päriselt nii hästi läheb. Ma olen nii palju kuulnud, kuidas inimesed loevad näiteks seda Helena teksti Ööhaldjatest³ ja see mõjub neile väga hullusti, aga nad mõtlevad maailmast pärast seda teistmoodi.

2 Vt Värske Rõhk, nr 89, mai 2024.

3 Helena Aadli. „appi, kuhu sa kadusid?“ — Värske Rõhk, nr 89, lk 30–36.

On sul veel mingeid näiteid edukatest projektidest või ettevõtmistest, mida eraldi välja tuua?

Hea näide on tegelikult kõik raamatud, mis meil debüüdisarjas ilmunud on, kaasa arvatud tõlketeosed. Need kolm raamatut, mis me välja oleme andnud, andsid tõlkijatele kindlasti väga väärtusliku kogemuse — nad said pika aja jooksul täiesti oma ala tippudega koos mõelda, kuidas tõlkida ja areneda, ja lõpuks selle esimese raamatu niimoodi korralikult välja anda. Selle eest tuleb tänada meistri-selli programmi.

Aga muidu arutasime just Saara Lottaga, et meile meeldib, et me ei ole siin staaride tootmisega tegelenud. Kui nüüd Gregor Kulla tundus kõrvale jätta, mis tuleneb teistest valdkondadest, on meil ikkagi suhteliselt tasapaks asi, mis ongi oluline. Et üks autor ei ole tähtsam kui teine, ei saagi olla. Kui sa kirjutad, siis sa oledki juba tähtis. Kui keegi küsiks, et kes on siis teie põlvkonna säravamad hääled, siis ma saadaks ta kuradile. Kõik on. Kõik mõjutavad üksteist ju nii palju, et mul ei ole mõtet ühte nime öelda.

Ja noh, muidugi tuleb teadvustada oma positsiooni — et meil on autori loomises selline institutsionaalne roll. Aga kui me seda teadvustame ja kui iga toimetaja teeb oma tööd täpselt nii hästi, kui oskab, kui ta annab igale autorile tasakaalustatud, südamlikku ja head tagasisidet, siis ma arvan, et see institutsionaalsus õigustab ennast. Kui institutsioon on jäik, siis mitte. Sellisel juhul võiks Värske Rõhk olla ka ilma riikliku toetuseta väljaanne.

Siit jõudsimegi otse mu järgmise küsimuseni: kuidas olla eetiline institutsioon?

Oma subjektiivsust sada protsenti teadvustades. Toimetaja peab olema alati see hää, et oot-oot-oot, see, mida sa praegu teed, ei pruugi üldse olla põhjendatud. Ühtegi liigutust ei tohi teha seda enesele teadvustamata. See on koreograafia.

Kuidas sa kirjeldaksid praegust Värsket Rõhku ümbritsevat kultuuri-maastikku? Kuhu Värske Rõhk sellel paigutub?

Kui võrrelda praegust olukorda selle ajaga, kui mina peatoimetaja ametisse astusin, siis ümbritseb noort kirjandust mingi aasake, mis muudkui lobbab. Pidevalt toimuvad mingisugused sündmused, millest mul aimugi ei ole. Näiteks kirjanike liidu noored on

nüüd juba mitu aastat järjekindlalt igal nädalal sündmusi korraldanud, see on väga kõva asi. Ja praegu on eriti nähtaval igasugused lugemisklubid, igasuguste rakurssidega.

Aina rohkem näen ka seda, kuidas ilukirjanduse kirjutamine või üldse millegi loomine on tugevalt seotud sotsiaalse seisukohavõtuga. Kas või punk-kogukonna kasvamine on praegu sellega loomuldasa seotud. Mulle tundub, et inimesed seisavad aina rohkem enda õiguste eest, ja kirjandus on üks viis, kuidas seda teha, olgu siis tegu ökokriitika ja loodushoiu või LGBTQ+ või mingite muude teemadega. Kirjandust kui platvormi kasutatakse selleks, et oma häält kuuldavaks teha.

Kirjandus ei ole kunagi iseseisev asi. Kui sa kirjutad, siis alati mingisuguse häälega. Aga kelle häälega sa kirjutad ja keda sa kirjutades esindad, missugust muutust su tekst loob...

Vaataks korraks tulevikku ka. Sa oled harjunud mõtlema Värskest Rõhust realistlike plaanide kaudu, aga mis oleks, kui mõtleks korraks utoopiliselt? Milline oleks Värske Rõhu ideaalne tulevik?

Üks põnev mõte on see, et lisaks ajakirja toimetusele võiks olla eraldi organiseeriv üksus, mis saaks korraldada palju rohkem üritusi, käia rohkem koolides, rohkem teha mingit sotsiaalmeedia

pulli, mida paratamatult on vaja teha. Saaks käia rohkem Valgemaal, Võrumaal, Ida-Virumaal. Hea toimetaja ei pea suutma üritusi korraldada, vaid väga hästi tekstiga töötada. Ja lisaks sellele nii-sugused väikesed asjad, et mõni number võiks olla värviline ja... ma ei tea, toimetajad võiksid äkki natuke rohkem palka saada?

Ja ma ei taha küll öelda, et meid ei väärtustata, aga me võiks rohkem kiita saada selle eest, mida me teeme. Kogu see protsess, mis tekstide avaldamisele eelneb, on ju ikkagi pedagoogiline töö ja suuresti missioonipõhine. Me oleme nende 20 aasta jooksul kuskil 1300 autorit enda hõlma alla võtnud, lisaks kõik need autorid, keda me ei ole avaldanud, aga kellele me oleme püüdnud võimalikult toredat tagasisidet anda, ja siis nende inimesed ja nende inimesed ja nende inimesed. Tore oleks, kui ei peaks kogu aeg igal pool tõestama, et milleks Värsket Rõhku vaja on või milleks tuleb välja anda debüütraamatuid. Seda võitlust ma ei viitsi enam pidada, seda ei peaks enam olema.

Nagu sa juba mõista andsid, siis sel sügisel sa enam uuesti peatoimetajaks ei kandideeri, et ka toimetajate seas toimuks vahetus. Kuidas sa end selle otsusega tunnend?

Viis aastat tagasi kirjutasin oma kandideerimisavaldusse, et Värske Rõhk on saanud minu südameasjaks ja ma tahan sellega edasi tegeleda. Ma olen Värske Rõhuga nii tugevalt kokku kasvanud, et mu loobumisvalu on hästi mitmetahuline ja seotud paljude asjadega. Olen pikalt leinanud seda, et kuidas ma loobun oma maailma parimatest kolleegidest, nüüd mul on lein seoses autori-tega, kellega ma olen Google Docsi ja Wordi veergudel sõbraks saanud, nalja visanud, koos toredat aega veetnud. Ma ei tea, mis etapp järgmiseks tuleb.

Kui midagi südamega teha, siis peab loomulikult leppima sellega, et sellest lahkumine teeb haiget ja paneb kahtlema, kas elus on üldse midagi paremat ees ootamas. See on minu unistuste töö ja ma olen õnnelik, et ma olen seda tööd teinud täpselt sellise energia ja sisemise põlemisega, nagu vaja. See on asi, mille üle elus kindlasti uhke olla.

Viktor Antipov (1996–2023)
vene keelest Mihhail Boitsov

*

jorutan lindude keeles
 iidses kui öö
 puudele
 nad kuulavad mind tüvede paindudes
 oksad lānguvad ja vajuvad õlgadele
 jorutan seosetult
 hallile taevalikule kaugusele ja
 loen langevate tilkade rütmist välja vastuse
 kolm neljandikku – peaaegu valss

 kõik ütleb mulle et varsti on sügis
 tema ülemhelid lehtede habinas
 puuvõrades
 külmas paduvihmas
 ja minu värisevas hääles
 tema pehme samm

*

ühest kingist kukub välja teine
 sinu kirju on hirmus lugeda
 valus lugemata jätta
 suvi suubus sügisesse mälestuste
 loendus
 avasin ennast juhustele
 esemed ümberringi
 ja aja märgid
 irvitavad parvlevad ehmatavad
 möödujad pööravad pilgu ära
 ja ainult sinu kerge pehme
 minus
 ja sinu kirjade lugemiseks
 ma täna jõudu ei leia
 kuid kirja vahele pistetud joonistuse
 ma jätan endale

*

vaata
toas avanes aken
sisse lendab hunnik verega määratud sulgi
linde hukkub massiliselt
sel peagi kõngenud
24. veebruaril
nende suled rippusid puudel
ümberringi surma karneval
tabletileht murdub mu sõrmede vahel
inimesed surevad mu sõrmede vahel
elavad-halavad mu sõrmede vahel
minu karjetes ei ole kuulda ei valu ei naeru
vaata mu selga
sel on paar totakaid valkjaid tiibu
sulerootsude vahel on vaha
mind kõrvetab tubane päike
tahan hõljuda
mul on veel jõudu
mul on veel aega
mul on veel keha
kuigi tema
töötab juba ammu mulle vastu
veebruari öhk on hõre
lähen üle piiri
kõigist piiridest, kõigist mõeldavaist regulatsioonidest üle
aitäh, mu salajane Daidalos

*

kevad
nähtavale tulevad vihmatorude veenid
paljad pahklud
teiste hellus
akendest paistab
saabuva vihma teekond
poolviltu
sõprade ja võõraste
neidude
pilk nürineb hajub
lendab varestena laiali

aeg koguda on möödas
kulutan mõtlematult
raha sõnu ja žeste
hardun ja sulan
tunnete värskusest
lõhnast
maitsest
pildist helist
harjumatusest vaarun
kõndimisest võõrdunud inimene
kõhklevalt kobavalt
hakkan astuma
mööda märga asfalti

*

hoia hinge kinni
pane silm kinni
püüa mitte eemale peletada
mälestuste tonte
kattuvad paljunevad
kilgendavad
teravad helgid
jupid visandid
kas kuuled surnud mere
viirastuslikku müha?
мрія мрія мрія мрія
sosin

*

haaramine on ainus viis kirjutada
kui tunned teravalt seda hetke mil tundub et
midagi pole muutunud
öö katkine pime klaas valvab
udusse mähkunud
ja vaatab hinge kinni pidades
kas märkad seda muutust
rohu sahinas majade ähvardavates siluettides
pilgutab läbi pilve silma
justkui küsides
trügides läbi tuule
puud jäävad lehtedest hõredaks
tõrge
kuid mind ei peta välised märgid
asjade rutiin
õhku visatud hetk ma haarasin kinni
ja sulgesin peopesa

*

ere päike põletab silmad peast – akende tühi pilk püüab mu pilku
surnud aknaid ei elavda isegi

päikeseketas

lööksin päikese risti aga ei saa

sõrmed on söestunud

lõikaksin päikese ruuduks, aga põlesin maha

lähen tööle

lumi peegeldab kõiki mu mõtteid

jõudsin kohale

lumi peegeldab kõiki mu mõtteid

lähen alla

lumi peegeldab kõiki mu mõtteid

pomisen endamisi laskudes alla

muuseumi kollasesse keldrisse

nii palvetab inimene kes lihtsust ei talu

kevadega lühises – parfüümi lõhn

tundub et nende hulgas on tuttavaid nägusid

tulid vaatama tuhka

pööran ümber

tere

*

kogunenud mõtete

pung

veel küpseb, kohe-kohe maandab erk värv ilusa mõtte

pung väriseb teiste kõrvale kuuldamatult

aga mina kuulen

kevadpäeva keskpäev heidab mulle äreva varju

kevadise muda ja mitte iialgi sulava musta lume raskuse all

ei pruugi ta puhkeda ega targata

aga siis pean küll surema ja peitu pugema

jääma ootama järgmist kevadet

aeg käib ringiratast

Viktor Antipov (1996–2023)

Kohtusin Vitjaga Narva väitlusklubis. Olime paaril kooliturniiril meeskonnakaaslased. Hiljem avastasime ühised huvid: post-strukturalism, kirjandus, eksperimentaalne elektrooniline muusika. Viktor lõpetas Narva Keeltelütseumi hõbemedaliga ning osales füüsika- ja keemiaolümpiaadidel. Pärast kooli asus ta õppima Tartu Ülikooli geenitehnoloogia eriala. Õppimine oli

talle lihtne, kuid kolmandal aastal lahkus ta depressiooni tõttu ülikoolist. Kahjuks ei suutnud ta kogu ülejäänud elu jooksul oma psühholoogilistest raskustest üle saada.

Viktor oli laiade huvidega inimene: teda huvitasid üheaegselt nii Viini aktsionism kui ka diferentsiaalalgebra; ta kuulas Genesis P-Orridge'it ja Rahmaninovi, luges Jacques Derridat ja Reza Negarestani. Armastas Joseph Beuysi ega sallinud Boris Groyssi. Ta oli keeruline ja vastuoluline inimene. Talle oli raske lähedale pääseda. Iga seisukoht oli tema jaoks vaid formaalsete argumentide loetelu ja hetkevaidluse nimel oli ta valmis kaitsma mistahes poolt. Samal ajal oli ta oma lähedaste jaoks hea ja hooliv inimene.

Viktori poeetilise müüdi keskmes on Narva linn, kuigi Narva ise on tegelikult teisejärguline, üksnes *placeholder*, juhuslik maalapp. Veider ja suhteline, sest tema jaoks oli kõik lõpuni veider ja suhteline. Need olid kõige sagedasemad sõnad tema jutus. Tema poeetilised tekstid on väga ausad, argielulised. Neis on palju neurootilist urgitsemist, kahtlusi, „neetud küsimusi“. Ta mainis sageli depersonalisatsioonitunnet, ei suutnud lõpuni selgeks teha, kes ta on. Ta klammerdus igapäevaste tegevuste külge, mis peaksid andma kindla identiteedi, kuid need libisesid alati mööda, osutusid tühjaks: uni, söömine, tablettide võtmine, peeglissevaatamine, poeskäimine. Sotsiaalsed rollid — üliõpilane, laborant, töötu — jäid talle kaugeks ja katsed saavutada täielik, monoliitne lõplik identiteet olid hukule määratud. Tekstides on palju jäljendeid-mälestusi minevikuminaast, teised minad esinevad sageli varjude, peegeldustena. Püüdes end mõista, pöördus ta keha poole. Talle oli oluline kehalisus kui füüsiline antus, millest me ei saa eralduda, kuigi elu lõpus ütles ta keha kohta: „See reedab mu.“

Oma loomingulist meetodit kirjeldas ta kui proosa ja luule ristamist, viidates Saša Sokolovi „proosakirjaniku“ kontseptsioonile: „Mind ei kõida kujundid, vaid sõnade kõla. Luule jääb mulle kitsaks: mul hakkab sõnade tähenduste ülekoormusest igav, ma ei taha näha maailma sellistes kategooriates. Ma tahan kirjutada, vabastada ja/või ümber mõelda lihtsaid sõnu, pöördudes proosa poole, kuid see on samuti problemaatiline: maailm ei ole mulle antud omavahel seotud aistingute ahelas, ajas pikendatuna, ma ei taha luua narratiivi — reaalsus on liiga juhuslik.“

Mihhail Boitsov

Lambaliha

soolakurgid

kõike mis vaja
näen su rohelistes silmades
ja see mida ma seal ei näe
polegi vist üldse oluline

su silmad on soolakurgi värvi
mu ema ja vanaema teevad soolakurke
välismaal
kodumaal kus meid enam ei ole

silmadest rääkida on nii stereotüüpne
aga kui olete juba kuus aastat koos
ja ikka räägite silmadest
siis on hea
nii hea nagu purk soolakurki
mida mu vanaema hoidis oma külmkapis Tveris
välismaal
kodumaal
kus meid enam ei ole

12.10.2018

seerav

ma olen teise sordi inimene
 nii on kirjas mu paki peal
 vale pass
 vale emakeel
 vale sättumus

kuidas pean menetlema
 et sa saaks aru
 ma ei ole
 nii erinev
 nii võõras
 nii imelik

kaua mu suus
 oli ainult kiitus
 aga nüüd loen mis sa tegelikult kirjutasid
 mu paki peale:
 „teise sordi inimene“

ma olen siis kalewi nisujahu
 ma olen siis eilne kiluvõileib
 ma olen siis puine rabarber
 ma olen siis defektne viiekroonlehine sireliõis
 ma olen muteerunud pääsuke
 kuuetiivuline
 nagu seerav
 vaata mu lendu ja naudi

08.10.2022

kui sõda on läbi (Гарри Поттер)

kui sõda on läbi kui sõda on läbi
я разведу руки и полечу вище неба
метла в углу але мені її не треба¹
kui sõda on läbi kui sõda on läbi

kui sõda lõppeb kui sõda lõppeb
я заключу тебя в объятия
мощней непростительных заклятий²
kui sõda lõppeb kui sõda lõppeb

kui sõda ei ole kui sõda ei ole
мой шрам незаметен, мій розум вільний
я мальчик Гарри, я не воїн всеильный³
kui sõda ei ole kui sõda ei ole

kui sõda sureb kui sõda sureb
тогда завизжу я, тогда завою
тоді я здамся сльозам без бою⁴
aga ainult siis kui sõda sureb

16.06.2022

1 sirutan käed välja ja lendan kõrgemal kui taevas / luud on nurgas, aga mul pole teda vaja
(ukr, vene)

2 haaran sind embusse / tugevamasse kui andestamatud needused (vene)

3 mu haavaarm on märkamatu, mu mõistus vaba / olen poisike Harry, mitte kõikvõimas sõdalane
(ukr, vene)

4 siis ma karjun, siis ma ulun / siis alistun võitluseta pisaratele (ukr, vene)

*vene keelest Mihhail Boitsov
ja Mirjam Parve*

nacxa '22

kaskede vahelt kaevad taevast koolnud.
ei Kristus tõusnud surnuist, ei Frodo sõrmust toonud –
Iisaki seob kinni, viskab tulle Aabraham
ja Kaini käsi tõuseb hiigelkivi haarama.
mune puna-punaseid meil aeg on pühitseda,
ei tõusnud Kristus, aga nüüd ka tappa ei saa teda,
vennashauast turritamas okaskrooni näed,
ei tõusnud surnuist, nii et meilgi lõpp on varsti käes.
ma nägin uut taevast üle uue Maa,
ei tõusnud surnuist Kristus, meie lahkusime ka,
mu roideist kasvab läbi noori rohuliblesid –
jumal, tänan sind, nüüd olen surnud minagi.

vene keelest Mihhail Boitsov

ЛЮТИЙ '23

veebbruarist veebruarini
 põleb põrgus mu hing
 isegi hammaste krigin
 ei ärata mind õudusunenägudest

kevadtuul keerutab lokke
 ja punane jää sulab
 ja veri voolab ja veri voolab
 justnagu
 sarja treileris

las see möödub, ma palun, ma palvetan
 aga ei
 meie isa ja meie Jumal on julmad –
 see ei läinud mööda
 surm – siin, seal –
 ja siin on tema astel
 mu sisikonnas mädaneb mürk
 draakonid põletasid Eedeni aia maha
 ja siin armulik lumesadu –
 nagu haavadele sool
 oh neetud kuu!
 jumala ürghunt on julm

need kehad, kes saab neist armulauda?
 ta tahtis üles tõusta – kuid ei saa
 verises kausis valge leib
 ja punasesse jäässe külmund keha
 lahinguväljal
 Tootatud Maa jõed
 ei voola
 mett

*

ei lasta elada ja tapelda nagu lõksus lind
mina näiteks vot vales keeles kirjutan
see eristab täis- ja vaegvokaalsust
unistusi ja unenägusid
ja pealekauba olen ma ju varest riigist ka

aga iga riik on juba nime poolest veidike *Reich*
anna mulle, ametnik, pilet kollane kui lumi
ole pealegi kõige hea poolt – see pole meile argument
sa pole *homo sapiens* kui ema sul on ment

kõik on ette teada, õuna ju pugis Aadam
meil aga hingekurku jäävad kinni luud
ma pesen hambad ja lähen vara magama
et kella kaheni unistada humanismi tulekust.

8.05.2023

Gaža maasikad

soe detsember, maasikaaeg
ta noogutas sõjameestele ja läks oma ruumi
tema und ei häirinud läbilõikavad karjed
aga meie pole sellised, sellised on ajad

kollases tolmus mätsitud maasikas
nagu naerva süütalapse näol
terav näoke, uhke pidutuunika
Jeesus ei elanud risti ja kroonini

jumal pudenes rähaks ja põrmuks
tuhmusid pühad rahulikud palged
neil jõuludel ei sündinud kedagi
kuid armulauale on maasikaid veidi

2024

uus koht uus koht uus koht

Nele Tiidelepp

1. wilhelmstraße on üks linna kõige ilusamaid tänavaid kolin sisse ühel reedesel päeval jaanuari alguses kui enamik korterikaaslasi on kuskil ära jõulud ja aastavahetus on siin vaikne aeg kogu instituudi rahvas jookseb kiiruga üle maailma laiali ainult need kes liiga kaugelt pärit on alles aga nemad uhavad samuti mööda saksamaad või lähiriike ringi võtavad oma viisast viimast mina olen ka maha jäänud sest see pidev edasi-tagasi pendeldamine muutus kohutavalt tüütuks iga kord tundus nädal või kaks kodus pigem väsitav kui ma oma kohvritega mäest üles uue koha poole nühin sajab lund aga ükski helves maapinnale ei jää kõik sulab üheks jõeks ja voolab mäest alla mulle vastu viimase jõuga lükkan oma kahte kohvrit
2. see oli nüüd juba rohkem kui kaks aastat tagasi istusin rongis sel hetkel tuleb mulle tihti meelde kui jälle kuskile ära vaja minna me olime vaadanud tõtt päiksetõusuga vahepeal maganud gregor hingas rahulikult järka päev liisbethiga nutsime legendis gregor naeris lugesin rongis tönis vilu vanaema pitskardina luuletust ja ei suutnud sellest kohast edasi minna kus ta ütleb et vanaema armastab mind tervikuna pitskardinast läheb valgus läbi mõni tera jääb pidama üritasin seda pähe õppida aga see ajab mind nii nutma ma loen kümneid kordi viskan silmad õue põllule gregor magas mu kõrvalistmel terve tee me olime just sõpradeks saanud tema ütleb alati et me olime selleks ajaks juba ammu sõbrad aga ma ei ütle niisama igapähele kallis ja mul oli hea meel et ta magab mul oli kahju ära minna pidin minema jälle kuskile ära mida ma sealt jälle otsisin ei tea aga minna oli vaja minna oli alati vaja oli alati kahju oli alati liiga ruttu oli alati oleks vaid see üks nädal veel
3. keegi kogu aeg räägib minu eest ma ei suuda keskenduda 6 tundi saksakeelset jõuluõhtusööki ja vahepeal lihtsalt lendan lihtsalt lendan minema mu mõtted on rasked ja madalad ja väikeste kimpude hunnikutena suudan neid laduda nagu heinasaod väiksed mäekesed iga kõrs omapidi viltu ja teistega sassis keegi jälle räägib mu eest keegi jälle küsib mu käest liiga keerulisi küsimusi mu laused on lühikesed

ja rumalad või siis väga pikad ma ei saa otse poindini minna vaid ikka ringiga ikka ümbert ringiga kasutan sõnu mille tähenduses ei ole kindel kasutan sõnu mille tähenduses olen kindel aga mispidi neid suus hoida seda ei tea võtan kohvi ja õlut ja kui viimaks ukse ees seisan kuulen kõike ja saan kõigest aru ma kuulen kõike ja saan kõigest aru ma astun suure selja tagant välja vastan ei mul ei ole prüfungeid mul on ainult vaja teha veel mõned bewegungsstundenid ja siis kaks hausarbeiti neid praegu kirjutangi ja siis on vaja teha veel masterprojekt und abschlussarbeit ja siis kõik kursid on tehtud sellega on ühel pool

4. Oleksin nõus päris paljust loobuma, kui saaksin just seda hetke endale täpsemalt silme ette manada. Olin just maandunud ja astunud rongile, mis viis mind Trindadesse. Püüdsin aknast välja vaadates kõike seda meelde jätta, aga nüüd hiljem pudeneb ta aina enam koost. Ma ei mäleta teisi kordi, kui olen selle sama rongi peal olnud. Ma ei mäleta enam, mida ma tundsin. Mäletan sinise plastkattega istmeid ja heledat kollakat valgust enda ümber. Mäletan rohmakat hommikut enda selja taga, imelikku hüvastijätku ja vana hea Beauvais' ümberistumisega lennureisi. Ülalpool pilvi oli korraks rahulik ja madal hapnikutase uinutas mind hellalt suikvele. Rongiaknast paistsid suurte piklike lehtedega puud, mille koor mitme kihina maha tuli. Tuul hõljutas kõike seda ilu. Rong kihutas mööda. Mu heledas niiskes peos oli pilet, 6.80, et saada tagasi sinna. Sinna, kuhu ma olin igatsenud, millest olin unistanud terve talve ja kevade. Ma ei mäleta, mida ma tundsin, küll aga seda, et võtsin rongis lahti telefoni *notes*'i ja kirjutasin:

are you disappointed in life
this is a song I would like to smoke to
lay down lay down with me here
I'm too stoned to care for you here
but on another day
in another life
I look out for you
I pass by your house
let me in so I can see
your naked body laying in the sun

5. uus koht uus tass kohvi jaoks ja dušikott iga kord üle koridori kott kaasas ma sain teada mis on minu toa lõhn kui tulen õhtul sisse koban pimedas lukuaugu järele ei ole harjunud haaravat liigutust tegema eile õhtul tegime proovi kuni 22ni kes paneb proovi nii hilja peale aga lõpuks õues tegime suitsu ja rääkisime

you chose this life
maybe this life chose me

6. reede õhtul laman voodis panen kell 00 silmaklapid ette ja jään magama kardinat pole pean kasutama silmaklappe hommikul rüüpan oma kohvi oma uues toas oma lauakese taga vaatan weather äpist väljas on -1 mul pole sokke jalas varbad on külmad panen radika sisse köök pole mõeldud sotsiaalseteks olenguteks öeldi ma mõtlen miks sa üldse wg-s elad kui sa ei taha inimestega köögis kokku puutuda ma ei leidnud seal kohta enda asjadele ainult külmkapis oli mulle riiul vabaks tehtud aga kohvi ja sibulate ja banaanide jaoks kohta polnud mu toanurka oli jäetud üks riiul panin sinna oma toidud voodist kõige kaugekasse otsa maksan 300 eurot ja 69 senti üüri mõtlen kas see on seda raha väärt mitte et mul oleks olnud muud võimalust kui oma kraamiga kohale jõuan panen koti maha et otsida õiget ust ja kõrvaltrepikojast jooksevad välja kaks saksa lambakoera tormavad otse minu suunas omanik läheb teisele poole ja hetkeks aeg peatub ma surun end pingi ja seina vahele nurka nagu seina vastu ja oma kuklaga tunnen neid suuri pirakaid enda poole jooksmas nad hauguvad ja iga sammuga on lähemal lähemal kuni purevad mind kuni nende hambad on mul sääres kinni aga viimasel hetkel vilistab omanik ja hüüab komm ja koerad keeravad kannapealt ringi nende näo ümber kasvavad pehmed udused turrakil karvad juba puutumas minu pükste ääri
7. tom on juba prahas ees saadab mulle pilte tornid majad pikad tänavad vanad trammipeatuste märgid tänavasildid nii ilusad jõgi just ükspäev vaidlesime mis jõgi see on mis läbi praha voolab mul on jõgede peale halb mälu mul on vaja muude asjade pärast muretseda mul on vaja muretseda selle pärast et duši järel jäi aknalauale mu hambaharja kaitseümbris ja veeloik ja ma ei leidnud midagi millega seda kuivatada ja võtsin tüki vetsupaberit ja pühkisin sellega aga siis jäid need paberi-vaglad igasse plaadivahesse ja ma ei märganud seda kohe mul on vaja muretseda selle pärast et kui ma jätan oma toa ukse lahti siis kas see on köögis hommikust sööjate privaatsuse rikkumine nad teevad nalja laulavad ja krooksuvad ja mul on seda mõnus kuulata rastadega poiss ja meie instituudi baka kõige ilusam tüdruk
- panen maha trennimati ja leban sinna peale tunnen kuidas mu selgroolülid on halvasti mõtlen et kui ma oma toa ukse lahti jätan siis nad mõtleavad oo see teeb joogat ma ei taha et nad nii mõtleks ma tahaks et nad mõtleks et ma olen nagu nemad ma tahaks et nad küsiks what are you going to do on friday nice shirt can i borrow it hey do you want a hit hey is this your cheese i ate it sorry hey come here i wanna show you something
- ma tunnen end vanana ja mõtlen et mul polnud kunagi seda noorust mis neil on unistasin alati et saaks elada wg-s et saaks köögis öösel tobi teha veini juua rääkida rääkida maailmast rääkida kunstist

rääkida kuulda nende eludest jagada lugusid kuidas ma kuidas ma kuidas ma kuidas ma siia jõudsin aga põhiliselt tobi teha ja veini juua ma unistasin sellest ja see tundus nii amazing ja nüüd tuleb hoopis välja et it would be great to remind everyone to keep the kitchen clean and mainly use it as a space for cooking and eating since we all appreciate having some quiet time to ourselves there it's not really intended as a social space

8. nuno hoidis pudelit oma käes iga kord kui ma lonksu võtsin sirutas ta jälle käe minu poole anna tagasi vein oli jahe ja kergelt magus väga pehme pea märkamatu kuid samas asendamatult gaasiga vinho verde teekond virtudesini läks läbi linna singavonga mööda väikeste poekete ja kohvikutega ääristatud tänavat mõnest suuremast siniste ja valgete kahhelplaatidega kaetud majast ning tellingutest ümbritsetud justkui valgesse kingipakki mähitud väga suurest kirikust seda kirikut jäin ma alati vaatama nagu cristo & jeanne claude tänavalt kuumas päikest tagasi kehadele selline tunne nagu grillitaks sind mõlemalt poolt korraga päike laksas lagipähe high voolas mu sandaalid olid eelmisel päeval mäest üles trampides kannast järgi andnud ning nuno oli neid öösel hõbedase teibiga parandada püüdnud tänaseks peaks neid veel jätkuma mõtlesin kuigi need hõõrusid iga sammuga nahka rohkem punaseks oli mai lõpp pelgalt viivuke hetk enne turismihooaega ning nuno ja mina nautisime linna suveks mõtlesime mõlemad veganikohvikusse või baari tööle minna et briti poissmeeste jäetud tipi eest ülejäänud aasta kuidagi toime tulla see oli aeg meile meie noorusele ja igaõhtusele vinho verde ja superbocki kaanimisele mina olin viimaste kuude jooksul kõvasti portugali keelt harjutanud ning oskasin vilunult ölut tellida tervitada kuidas läheb küsida ja munne joodikuid perse saata nuno abiga pidime me sel õhtul veini kõrvale lihtminevikku võtma hakkama

eu durmo tu dormes

eu dormi você dormiu

ma kordan endale nii ilus kuidas ta voolab suust välja

olin paris beauvais's oma praktilised rohelise triibuga tossud prügikasti visanud selle asemel et 50 euri liiga suure koti eest maksta kujutasin ette et leban päevad otsa matoshinosel liiva peal korjan merekarpe viskan kivikesi vette ja vahin surfareid üks roheliste silmadega katkise inglise keelega kelner annab mulle tasuta espressot mida muud mul veel vaja on esimesed nädalad sellest piisas siis hakkasin aina enam üles linna kippuma ma tahtsin teada kes on need inimesed kes joovad päevast päeva superbocki istuvad tänavatel söövad odavaid paneeritud kalaga võileibu ja räägivad peaaegu sosistades omavahel ja kellel on nii lahkend silmad

9. me kohtusime nunoga tänaval kus ühel pool tashkinhas müüdi lihtsalt paneeritud kala ja salatilehega võileibu friikaid francesinhat ja muud kohalikku snäkki teisel pool lege pleiss kus sai 2 euriga kätte gin tonicu seal oli teisi jookke ka aga ma polnud senimaani sealt midagi muud näinud tellitavat kui samust kokteili ja aniisinapsu me hängisime mingi seltskonnaga seal igal õhtul vahet pole kas oli nädalavahetus või mitte oli seal alati keegi kuni kaheni olid putkad lahti nii kaua sai seal olla rääkida lõputult suitsetada ringi vahtida enamasti toimus kuskil 1 ja 2 vahel kõige vaimustavam tegevus me tutvusime inimestega enda ümber tihti tuli keegi lihtsalt meie lauda aga seda kohalikud poisid ei teinud ainult turistid tihti brasiliast aga nende vastu polnud meil ka midagi nad küsisid meie käest kuhu edasi minna mida üldse linnas teha ja meie jagasime soovitusi suurima hea meelega ühel taolisel õhtul kui oli juba hilja erakordselt palju rahvast ja midagi oli nagu toimumas see et midagi kohe juhtub oli õhus kõik voorivad ikka samasse tuttavasse tänavavahesse kokku meie mõtlesime ühe joogi teha kuid jäime sinna tundideks üks asi viib teiseni kui avastan end ühel hetkel oma filmikaameraga nunost portreed tegemast ma ei tea kuidas see juhtus aga ma tahtsin nii väga küsida kas ta armastab kedagi
10. hiljem frankfurdis lipsan tihedalt pakitud inimmassi vahelt läbi hoiain kiivalt kinni oma koti servast ja teist kätt sügaval taskus mul on vaja marienplatzi saada kus algab 25 minuti pärast etendus kui suurema rahvasumma seast läbi saan torman edasi kinnikiilunud eskalaatori üleelusuurustest astetest alla tabloo näitab u4 2 min panen sammudele pikkust juurde kott lollakalt taga tolgendamas tõmban suurte ropsudega õhku otse kurku mis juba tihedalt tuikab jooksen edasi ja samal ajal püüan aktiveerida oma powerhouse'i kuskil seal kõhus diafragma kandis asuva oletatava imelise keskmest kust algab kõik elu ja seksuaalenergia mu endiste kolleegide pilateseõpetaja oli seletanud et selle abil saab ka näiteks kergemini rattaga mäest üles jõuan platvormile ja kollane u-bahn on juba ees ma tulen kaugelt oma lappes jooksupäevaga ja üks armas tädi hoiab mulle ust jõuan peale ja hakkab oma kihte maha koorima toetan seljakoti vaguni nurka sinna peale viskan nahktagi siis võtan maha pealmise halli paksu palmikkoega kampsuni siis sinna alla igaks juhuks visatud meriinovillase väiksema kardigani viskan kaks keskmist kihti kotti ning libistan tagi tagasi otse paljastele higistele käsivartele kogu seda tegevust jälgib sama tädi kes mulle ust hoidis aeg-ajalt vilksan silmadega tema poole ta vaatab vastu ei ole häbi isegi silmi maha visata mõtlen et kärataks talle sulaselges eesti keeles MIDA SA VAHID MUTT a vaatan ise hoopis eemale vaatan akna peegeldusest iseend vaatan maha surun käe tihemini taskupõhja kus on tubakat liivapuru salfakaebemeid ja

üks tulemasin mille tuleauk sedasamust ühtseks olluseks segunenud eluüdi ehk suure tähega Taskupõhjapuru tihedalt täis on toppunud nii-kuinii suitsetan ainult siis kui joon vaatan kella ja loodan et jõuan veel ühe õlle teha kiirelt enne etendust kohe marienplatzi ees lähima späti ees lõunaameeriklased nad ikka hoiavad kokku panen end valmis sest juba tean mis nüüd juhtuma hakkab igaühte tuleb eraldi kallistada minuga musutamise olen ma neist välja harjutanud ja siis tuleb küsida how are you võib ka ette tere öelda heeey how are you ja ise vastata im good ma olen mõelnud kuidas saaks sellesse vastusesse natukenegi infot panna siis tavaliselt venitan oo-d eriti pikaks ja selle oo jooksul teen kas kurba või rõõmsat nägu ja häält

gooooooooood

gooooooooooooood

gooooooooooooooooooooood

11. milline su linn on mina tean tema oma aga ta rääkis mulle ikka öösel või hommikul kui me tema valgesse voodisse jõudsimme ta mängis oma väikesest kõlarist pega monstro albumit otsast lõpuni otsast lõpuni kuni me magama jäime kuskil une ja järgmise päeva piiril ta rääkis mu linn on pühapäeval aednikud kes kastavad higist ja kusest ja alko-
holist läbiimbunud tänavaid mu linn on superböck ja turistid mu linn on iga kevad see hetk enne kui kõik kohad on odavate flip-flopide ja kohvritega jobusid täis mu linn on meie kohad kuhu nad tulla ei oska mu linn on taskinha do alexi kaheeurosed gin tonicud ja need inimesed kes sooja ilmaga sinna neid jooma kogunevad mu linn on skeiterid kes mööda konarlikke tänavaid ringi ragistavad mu linn on sõmer liiv rannas ja seal sees karbid mu linn on teisel pool jõge vaikus ja vaesus
12. ainus aeg mil lava kasutada saab on hilja õhtul kui mulle meeldiks juba kodus olla ma ei viitsi enam üldse ei viitsi ma ütlen panile ka et kle ma sel kellaajal juba kodupükstega omaette aga muud valikut polnud ja enne meid on proovi teinud soomlane ma olen varem kohal ja kuulen seest mingit mussi küsin ta käest mis see on ta näitab mulle arvutist pariisin kevät ta hääldab ilusti välja ja tõlgib it means paris spring ma ütlen jaa jaa eesti keeles pariisi kevad i get it ja ta hakkab vabandama issand sorry ma ei teand et sa eestist ma küsin vastu et sa mu aktsen-
dist ei kuulnud va? ta ütleb lol ja nüüd kus mainid siis on ikka kuulda ja davai siis ta paneb oma asjad kokku ja ma küsin veel pani käest kle kas meil samad aktsendid aga ta ei saa midagi aru ütleb vist viisakusest et mingit sarnasust on ja mina selle peale räägin oma lugu mida ma alati räägin kuidas ma leedus augustas serapinase juures praktilal olin augustast ennast tihti näha polnd aga istusime seal angaaris tema töölistega plastikaurude sees ja töökaaslane tegi ahjus ühepajatoitu

kui me plastiku kuivamist ootasime siis istusime seal tolmu sees sõime ja rääkisime ja mina näitasin leedukatele hydraulic press channelit ja ise naersin nii väga mõtlesin et skulptoritele võiks siuke asi naljakas olla aga eriti selle aktsendi pärast ja ma ei suuda naeru kinni hoida ütlen guys listen to this accent i cant its so funny nemad ei naera üldse ja ütlevad nele sul on endal täpselt sama aktsent mida sa ajad

13. nunole meeldisid ühe ampsu suurused kotletid mulle need suured mahlased pontsud millesuguseid saab ainult nõmme sõõrikukohvikus või vanaema juures kui ma mõnikord jälle kotlette praadisin haises kogu köök nii et hiljem oleks võinud kõik sinna kuuluva minema visata rasv pritsis üle terve tööpinna mina sain parajalt kõrvetada nuno kilkas ja rõõmutses nagu väike laps keksis mööda kööki ringi ja vehkis pajakinnastega kui kõik vaikseks jäi ja särin lakkas läksime alla hoovi oma pruuniks praetud hunnikuga lamasime teki peale ja kuumast ning rasvast sõrmi lakkudes sõime kübetuks kogu taldriku punnis kõhtudega jäime sinna veel pikaks lebama ma rääkisin talle mu linn on täis inimesi kes on enne lõunat purjus kes visatakse takso pealt maha neil on käes viinapudelid nad sajabavad taksojuhti kes neil järel sõidab raha nõuab see on täis venelasi kes karjuvad ja kelle keelest me aru ei saa ja keda me kardame lic selle pärast et me ei saa aru mu linn on akna taga iga öö purjus mehed purjus naised nad lohistavad oma kilejopesid mööda mu seinu mu linn on merelähedane õhk ja mõned vanad tornid mu linn on kauge nurgakene mida kaitseb suur poola kust keegi ei viitsi läbi sõita mu linn on suvel soe ja pehme mereõhk mu linn on vanad brutalistlikud monstrumid näitasin nunole linnahalli pilti ja rääkisin kuidas me käisime suviti seal taga rannas ujumas longerot joomas südant puistamas kive vette loopimas ja lõket tegemas
14. meie päevad olid heledad linn oli meiega igal pool nii et ei olnud esialgu vähemalt üldse raske pooled päevad voodis passida eelmisest öhtust lobiseda nuno tehtud röstsaia süüa ja raamatuid lugeda nuno küsis mida sa loed ma vastasin tõnis vilu see on eesti parim luuletaja woke ja samas ilus ma mõtlesin kuidas vanaema pitskardina luuletus kõlaks portugali keeles küsisin ta käest kuidas on vanaema kuidas on kardin kuidas on liivatera
 avó
 cortina
 grão de areia
15. kahe ilusa päikesega jaanuaripäeva järel on taevas jälle täiesti hall ja madal ja ma ei tahagi välja minna panen radikat juurde ja istun oma tugitooli kohv on peaaegu otsas ja tassis ootab lahjemapoolne

tilgakene vetsupaber on otsas nii et olen käinud köögist köögipaberit võtmas aga poodi on vaja minna mul on kõik söök otsas isegi tatar minu ajaarvamine käib tatrakottide kaupa viimase pooleteise aasta jooksul viies eri kohas elanud ma ei hakka igale poole tervet kilo tatart ostma sest ma ei jõua seda ära süüa viimases kohas veel nibin-nabin jõudsin ühe kilo süüa umbes kahe kuu jooksul aga siia wg-sse ma kauaks ei jää juba ongi järel 10 päeva 9 päeva 8 päeva nädal vaja on poodi minna aga õues on külm koridoris on külm köögis on külm võtan hoogu panen radika kolme peale

16. kui olin snooze'itud virutasin äratust mängiva telefoni kaugele üle toa et järgmine kord peaksin voodist tõusma kui ta kolme minuti pärast jälle „starbursti“ blastib olin maganud liiga kaua ja minu ninajuure ja silme vahele oli siginenud kinnine tunne võiks isegi öelda kinnisus nagu oleks kõik kulmud ja silmade välisnurgad ja ripsmed sinna kuskile keskele naha alla kinni seotud ma ei saanud end ega oma mõtteid liigutada raputasin kõige odavama kuldses pakis kohvipuru kannu ja lasin keeva vee peale kõik vahutas ja tõusis üles kuni kannu servani valasin nii kaua kuni tundus õige õues oli ere ere soe soe päike mis paistis täpselt igale poole sisse kui kardinad lahti tegin ma teadsin et sel päeval tuleb kõvasti vihma ja äikest juba luurasid need suured hallid tumehallid tumesinised tumelillad seal sinise taeva taga kõigest mõne hetkega kui pilgu ära panen olid nad hüpanud üle taeva minuni ja ladistab ja kallab siis jälle ere ere soe soe
17. mõ mozem govorit po-russki bez problem ma näen kuidas ta nägu hetkeks elavneb hommikul kell 7 köögis kuulab uudiseid ta on enda ette lauale laotanud kaks suurt tükki köögipaberit ja ta koorib sellele mandariini mina lähen kohvi tegema selles köögis siin ma tavaliselt ei istu isegi kui kedagi ei ole täna on aga nii varajane kellaaeg et põrkangi seal tobiga kokku pärast mõningast vaikust ta küsib mis mul täna plaanis on ma seletan et esiteks moving in the morning see on nagu jooga pilatase ja hingamise harjutused ja siis lähen proovi küsin vastu et mis ise teha plaanid tema siis seletab et läheb tööle hommikul tegeleb poolaga ja siis pärast on üks koosolek küsin et kus ta töötab ja tuleb välja et ta on ülikooli ida-euroopa uuringute teadur uurin et kas ta on poolast aga ei täitsa sakslane uurib venemaad ja ida-euroopat ma teen nalja et ma eestlane et kui sul vaja küsida midagi siis ekspert majas selle peale viskabki ta mõ mozem govorit po-russki bez problem minu hommikune aju võtab oma hetked et seda kalibreerida mis just juhtus kui kohale jõuab viskan vastu ja ne panimaju po-russki mingi ebaselge tunne on sisimas kõik need korrad kui sedasama lauset on öeldud tänavaval trammis vene keele tunnis peol enamasti on need

suhtlused olnud ikka ühtemoodi mingid kurjad vene inimesed midagi nõudmas ja see sulaselges vene keeles vastus mis peaks justkui välja päästma selle nõudmise täitmisest enamasti ongi järgnenud nõutu pilk ja mindud kedagi järgmist tülitama täna hommikul kõõgis lülitume ikka uuesti inglise keelele ja ma mõtlen miks ma pahane olen kas ma olen pahane sest ma olen 11 aastat koolis vene keelt õppinud ja sellest ainult see üks lause külge on jäänud? kas ma olen pahane kõigi nende eelmiste kordade pärast kui ma olen seda lauset kasutanud? kas ma olen pahane sest nahhui ära eelda et ma õpin okupandi keele ära sina siin saksamaal võid mõelda et see on neutraalne pakkumine ja ma saan aru sa oled eestis käinud eka muinsuskaitse konverentsil sa ilmselt nägid kõiki neid kes on vanemad kui mina ja kellele jäi see keel paremini külge ma ei hakka talle seletama et eestlased enamasti ei taha ja ei oska vene keeles rääkida eriti nüüd ma ei hakka talle seletama et mõned võivad pahaseks saada kui sa neile vene keelega selga lendad ma ei hakka talle seletama et ma ei saa ise ka aru kas ma võtan seda solvanguna või mitte aga midagi minus selle peale kihvatas ja tead see ei ole olnud valik vaid on meile selga väänatud noh mitte mulle aga mu vanematele ja nende vanematele ja nii edasi ja ma ei hakka isegi üritama talle mingit paralleeli tuua sest noh kui ta tõesti nõukogude liitu uurib siis võiks vast mu pilgustki kogu selle mõttekäigu välja lugeda

18. mitu aega hiljem valasin tassi teise kohvi kell oli hommik ja mõtlesin et peaksin juba hakkama pakkima ootan minekut? ei oota? peaksin neile teada andma et ma jõuan pühapäeva õhtul ei tea kas keegi on üldse kodus? ma pean võtme saama

tsau ma jõuan pühapäeval kuskil õhtupoole kas keegi on üldse kodus?

mõtlesin sellest tänavast puiestee all on alati külm mulla hõng see meeldib mulle õhtul panen plätud jalga kui on just sadanud astun mööda kivitreppe alla need sahisevad ja väiksed rannast jäänud liivaosakesed krõbisevad ma lähen lihtsalt teisele poole rõõpaid kus on vaesemad inimesed panelkad kõva autoliiklus ja lihtsalt muru sisse kõnnitud rajad desire paths

19. lennukis toetasin oma telefoni eesmise istme külge kinnitatud sahtlisse mille põhjas vedeles igasugu identifitseerimatut pudi ning üks soolakristallidega miniatuurne pretzel jälle sakslased ida-eurooplased on ka valjud ja avalikud aga miski nende haisvates vorstivõileibades mida nad metroojaamas lennukil ja pikamaabussis närevad on nii äärmiselt liigutav mulle meeldib nende koduse olukorra kohta erinevaid järeldusi teha puhtalt selle põhjal millesse ja kuidas on võileivad pakitud näiteks kui on küpsetuspaber mille torusse on kaks saiapoolt

kokkupanduna keeratud ning otsad korrektselt sisse volditud võib kindel olla et saia on valmistanud ja kaasa pannud naisuke ilmselt kui ta koju läheb tunneb seal kartuli praadimise ja sibula ja kastme lõhna inimestel on eri viisid kuidas kodu endaga kaugele kaasa tuua idakad toovad kogu kõõgi rumeenlased poolakad ukrainlased tsehhid leedukad keedavad igas maailma otsas oma odavaid suppe mille lebra olen mitmes saksa prantsuse või belgia vaesema linnaosa korter-maja trepikojas tundnud see on ühtaegu tülgestavalt röve ja hinge-soojendav sakslased oma valjus tahumatutes avalikus klatšimises ning oma rumaluse eksponeerimises ometi nii üleolevad ja imperia-listlikud sellesse ei suutnud ka kõigi nende saksamaa aegade jooksul kuidagi kiinduda minu taga lennukisabas kahe blondi saksa mimmu puhkusejutte kuulates meenutasin oma häid sakslasi kes reisivad igal pool üle maailma ja kui näevad teisi sakslasi punnitavad mingit täiesti suvalist aktsenti peaasi et keegi aru ei saaks et nad sakslased on ma olen juba ammu ajast alati sakslastega hästi läbi saanud aga need on need ainsad normaalsed kes üldse tulevad sellise idee peale et võiks näiteks eestisse minna hea kui sedagi teavad tihti ütlevad lihtsalt et tahtsid kuskile kodust võimalikult kaugele minna aga soome jaoks polnud raha

20. öhtul lähen tantsutundi panen jalga oma väljaveninud põlvede ja triibuga püksid ja selga oma ainsa pika varrukaga särgi mis ei ole pusa sellel on varrukatel ja külgedel heledamaks pleegitatud servad ja ta on mulle umbes kahe või kolme numbri võrra liiga suur üldiselt kannangi selliseid üleelusuurusi rohmakaid ja mulle mitteistuvaid riideid pikemat aega üritasin leida normaalseid dressipükse selliseid millega saaks rattaga läbi udu ja pasa uhada hommikuti kui veel rongiga kooli sõitsin mis näeks enam-vähem okeid välja et loengus nendega olla samas oleks piisavalt lohvakad et sinna alla saaks panna lisakihi sest täiesti üllatuspärast on siin väga paljudel või isegi enamikul majadel ühekordsed aknad mõtlen selle peale tihti sest ega siin talvel tõesti väga külmaks ei lähe eelmisel aastal oli üks -7 päev aga nende puudulike küttesüsteemidega mis meil alte universitäts-bibliotekis on küll selle igikestva novembriilma vastu ei saa tihti istumegi jopedega seminaris kui oled juba sinna maha istunud ja istuma jääda kavatsed siis parem hoida end soojas sedasorti külm röske öhk läheb kuidagi eriti konti lõpuks tellisin endale netist mingeid pükse ja aina saatsin neid tagasi küll ei sobinud värv siis jälle suurus iga kord pidin viima need tagasi eriti külma valgustusega ja eriti eba-õdusasse türklaste kioski kuhu saadeti ja kust läksid tagasi kõik meie küla pakid iga kord jõllitasid nad mu id-kaarti nagu näeks esimest korda nad peavad dokumendi pealt oma süsteemi kirjutama mis maa

oma see on tihti keerasid seda ühte- ja teistpidi ju nad ei olnud eestist kuulnud ja ei osanud aimata et see on mingi riik kust keegi võiks pärit olla lõpuks andsin alla ja jätsin mingid täiesti suvalised dressid mis peaaegu nagu sobisid läksin nendega kohe kooli ja mõtlesin et vohh nüüd on head mugavad samas ei näe nii väga välja nagu dressid kohe järgmisel päeval pärast loengut ütles taani kursakas oh so cool that you feel comfortable enough to wear sweatpants to the seminar its the most important thing that we are comfortable here... and they are not even some cool adidas ones

21. tantsutundi minnes mõtlen mitu korda üle mida selga panna ja kuna mul adi pükse pole panen oma väikselt õelt laenatud kahe triibuga dupeid ja loodan et saan ilma kommentaarideta läbi seekord enne tundi tunnen end terve ja terviklikuna aga kõht on tühi viskan külmikust pannile eilsed keedukartulid ja leian veel viimase sibula tantsusaal on külm aga meie kehad kütavad ta peagi kuumaks alustame soojudusega mina hingam ja pingutan oma lihaseid plangus hoian hinge kinni ja tunnen kuidas kogu mu keha on kaetud väikse soojusega pingutan mõnuga ja panen veidi ülegi downward facing dogis langevad kõik juuksed näo ümber ja tunnen praetud sibula lõhn on jäänud mu juustesse ja iga liigutusega hoovab see mu sõõrmeisse võtan salgukese juukseid ja hingam sinna sisse nuhutan ei saagi enam aru kas see lõhn on mul endal ninas või on ta ikka mu juustes nuusutan oma kätt see haiseb praetud sibula järgi mõtlen huvitav kas teised ka seda tunnevad ma olen küll vahel oma lõunamaisemate kolleegide juures mingit võrtsilõhna tundnud ja kujutlenud mis mõnusaids maitsekaid toite nad küll teinud on aga see sibulalõhn tundub kuidagi eriti prosta
22. magasin seespool mu sees oli tühi mind valdas rammestus ma ei suutnud tõusta et akent sulgeda hääled kandusid tuppa mu juurde kell oli 7 ei pidanud veel ärkama soe paks õhk õues litsus vastu akent linnas kleepus paljude enamjaolt paljaste kehade nahale mina lebasin voodis sellest kõigest justkui eemal akna all vaatasin tooli seljatoele jäänud sinise- ja mustatriibulisi alukaid mõtlesin mismoodi nühivad teksad palja perse peal kuulsin ukse klõpsatust kui ta välja läks tema eemalduvaid samme koridoris kivitrepil vaatasin uuesti paksu õhku õues peaks ujuma minema aga nii hea oli lihtsalt lebada põrandal vedeles tolm mu paljas alakeha oli teki all higistama hakanud libistasin end voodi teise otsa teki alt välja kerge tuul avatud aknast ajas mu kananahale

23. proovis ma üritan neile tõestada et palun faking tee oma hääl soojaks enne kui sa hakkad rääkima ma ei saa aru sellisest lodevusest kui sa räägid oma suahiili aktsendiga surud oma huuled vastu minu isiklikku shure SM58 ei saa ju sittagi aru ma võtan oma positsiooni sisse näoga nurka ja teen youtubest lahti 5 min vocal warm up sellel on 41 miljonit vaatamist ju aitab eh sama kanali 10-minutisel on ainult 10 miljonit manan ette täieliku keskendumise ja kuigi ma tean et nad arvavad et see on pask siis ma teen ikka ja ma tahan et nad näeks et sellest on kasu we are starting with a hum
- mind ajab kettasse et talvel on mu sõrmevahed nii kuivad ma ei saa anda endast maksimumi mu nägu koorub peast igal hommikul niipea kui kasvõi -1 väljas on ma mõtlen kõigi oma olnud ja tulevaste eesti talvede peale ja määrin weleda skin foodi ei taha mõeldagi mitu kilo seda täidlast rasvast kraami mu sunnik näonahk see talv on sisse imanud
24. hello where is your beautiful soul at the moment? kirjutas mulle vana sõber kellega magasin bernis pärast seda kui olin öelnud et ma magan ainult nendega keda armastan mina ei osanud vastata muud kui geograafiliselt täpseid asupaiku ma olen siin ma olen siin siin siin kuskil teisel pool euroopat aga sulle lähemal kui iialgi varem mõtlemas tahaks olla kodus minu elu on siin end hetkeks kokku võtmas ja lõpuks oli sügis suvi ei pidanud vastu liiga mitu ööd järjest ujus bussijaama ümbrus üle liiga mitu päeva olid pilved päikese ees ta ei jõudnud enam maad soojaks kütta ma praadisin neidsamu kotlette rohke sibulaga i'm in my kotlett era õues lehkas lehtede sambla seente koolilaste värskete seljakottide uute sandalettide pumpkin spice latte süntee-tilisest lõngast sallide suitsetaja näppude soki sees märgade varbavahede sooja kanasupi praekartulite viimase muruniitmise kuuri ehituseks mõeldud laudade saagimisest tulnud saepuru järele ja kõige selle lõhn see ajas mul südame pahaks ma tegin akna lahti et kõrbenud õli hais ei kleepuks mu nahale
25. kolkamentaliteediga on selline probleem et isegi kui sa oled new yorgist aga veedad liiga kaua aega väikelinnas siis see kleepub sulle igale poole külge nagu sibulahais või karrihais inimesed ei väärtusta mu aega ütlevad tule varem saame varem kokku pool tundi varem ja mõtlevad et nad saavad minna proovi ilma ettevalmistamata siis istume seal vaikuses halloo kell tiksus a kuhu sul kiire on probleem ongi selles et meil ei ole kuhugi minna aga ma tahan aega kokku hoida kui ma jõuan nii hilja koju siis ma pean veel mitu tundi üleval olema et maha rahuneda et mu krussis aju saaks tõmmata sirgu tegime elektronis eelmine suvi shōuingut ja mul tuli siuke mõte et räägiks et igaühel

on näost näha kui ta on maalt et ma saan silmavaatest aru teised panid mind lihtsalt tanki käin ringi ja pean arvama kes on maalt või ei ole läksin seisin ühe ette ja vaatasin otsa siis arvasin kas ta on maalt või ei ole ja enamasti läks mööda ma olin selle stseeni täiesti ära unustanud aga poisid tuletasid suvel meelde aga me seda ei tea mille järgi need inimesed otsustasid et kui sa oled mõisakülalt et kas sa oled siis maalt või ei enamus inimesi siin on suurtest kohtadest taipei teheran santiago são paulo köln kopenhaagen varssav mexico city ma ei hakka nendega isegi rääkima sellest nad ei saaks aru nad ei mõistaks aga ka nende külge on kleepunud maakoha kombat harva duši all käimine väljaveninud põlvedega pükstega loengus käimine

26. mul oli võimalik üle saada rahulolematusest materjaliga ja üldse igasugu südamevalust mul oli häid inimesi ümber kes viivad mõtted mujale kui seda vaja on mul oli aega et pärast proovi maja ees seista mul oli piisavalt raha et talle õlut osta või temal et mulle suitsu osta mul oli tegelikult alati aega kuigi liiga tihti tundus et ei olnud mul oli vastupandamatu soov olla asjadega ennetähtaegselt joonel ja valmis mul oli meeles üks õhtu kui sõitsime liisuga mööda tehnika tänavat tõuksiga ta hoidis mu tagant kinni ja mina olin roolis ja ma mõtlesin et ma ei saa hakkama aga nii mõnus oli koos sõita mul oli meeles see haige päikeseloojang kui kogu tuba põles oranžilt ja mõte sellest kuidas oleks siis kui see kõik oleks hall ja ilge mul oli võimalus vaadata üle katuste ja mõelda ma nii väga armastan seda linna olen ka vihanud olen ka ära igatsenud mul oli võimalik aeg-ajalt tuules laperdavaid linte vahutada ja mitte midagi mõelda ja selles oli midagi mis tundus mulle päris õnnis mul oli mitmeid ilusaid plaane tulevikuks ja ilusaid sõpru kes kirjutavad aegajalt insta dmi Nele how are you?? when do you come to brussels to vienna to frankfurt to basel to helsinki to porto see pani mind tundma et mul on küll kuhu minna kuigi liiga tihti tundub et ei ole mul oli nüüd kaks inimest rohkem kelle ees ma olen nutnud ja see polegi nii hull olnud

sildniki

parasiidid

rongis istume kõrvuti mina ja lutikas
 meil kummalgi pole õieti kuhugi minna
 ma isegi ei tea kas ta teab
 et meist vasakul on maailma kõige sinisem meri

istume ja ootame kannatlikult sooja keha
 mille külge ennast haakida

7 väikest luuletust pimedast ajast

*1

sa mõtled mu peale terve päeva
 ma mõtlen terve päeva
 kuidas sa mõtled mu peale terve päeva

teen ukse lahti ja palun
 astu välja mu ajust

*2

mõtlen et miks mina ei
 elanud siis kui päkapikk
 tõi tühja fantapudeli või
 värvilise suitsupaki
 siis kui käidi onu bella laivil ja
 tallinn oli metsik

***3**

jõululauas proovin
 pildi pealt su käejooni
 lugeda ja
 valan veini klaasist mööda

***4**

ikea küünal põleb umbes 40 h
 ehk siis oleme umbes 40 h
 köögilaua taga istunud ja
 elu üle järele mõelnud

***5**

akna taga on jälle nii pime
 et pole vahet kas silmad on lahti
 või kinni
 sind pole niikuinii seal

***6**

mulle öeldi
 et tuleb vaadata voolavat vett
 aga jõgi on jääs

***7**

oranži teibi ja macgyveri vahelt
 voolab tupp külm õhk
 mööda peenikest hõbedast toru
 voolab radikasse kuum vesi
 kõik toimib

november

tahan vaadata
liikuvat pilti ja sind
jälle november

viimane sinise valguse wc

viimane sinise valguse wc tõnismäe kliinikus
tuletab meelde teatriskäiku aastal 2007
sain kuidagi teada et sinine valgus ei ole ilu jaoks
ja ma ei oska kirjeldada ebamugavust mu väikeses kehas
kui mõtlesin sellele
et keegi võiks proovida ennast enne lotte etendust
endla teatri tüdrukute vetsus süstida

muidu profid ütlevad
et sinises on ka okei

Nietzsche sünnipäeval

sõidan metrooga
vaatan aknast välja
loen vanade meeste kirjutatud raamatuid ja
kuulan vanade meeste tehtud muusikat
nagu igal teisel päeval
palju õnne

canal grande

Sa võid öelda mulle et sa nägid kalaturul 9 jalaga 8jalga
isegi kui sa ei näinud või
Sa võid öelda mulle et su raamat on valmis
vaja aind ära kirjutada või
ei ole vaja või
Sa võid öelda et normaalsed inimesed ei tule kirikusse veiniga
aga et ma ikkagi tooks kui ma tulen
Sa võid rääkida et su sääsepunnid sügelevad
ja ma võin kuulata kuidas sa neid öösel sügad
Sa võid küsida mu käest kas ma vaatan ka põnevikke või igavikke
või mis kell ma lennukile lähen või kas ma suitsetan muidu ka
pole vahet
ütlev lihtsalt midagi
või tegelt
ära ütlev
ma juba kirjutasin sust luuletuse
ma ei viitsi rohkem rääkida

Sinu ja maailma (ja minu) vahel on kanal
kus loksuvad sinine vesi ja ei tohi ujuda
aga me oleme üksteisele ikkagi väga lähedal, irooniliselt

lõpuks te saate teada

et ma pole vaevatud looja
ma kirjutan ainult selleks et natuke raha teenida
ja ainult endast sest ma teistest ei tea
et ma käin jooksmas ainult selleks
et öelda et ma käin jooksmas
ma olen vait sest mul pole midagi öelda
ja et ma pole minimalist
ma olen lihtsalt vaene

loom

loom oli vedanud köögikappi 2 selveri koti jagu pahna
ja teinud sellest endale pesa
oksad
puljongikuubikud
tammelehed
küünlapuru
makaronipakk (ilma makaronideta)
ja muu tähendusrikas pudi
imelik et looma jaoks on panzani ja
tamme toodetud materjal võrdselt ok
looma pole enam
pesa pole enam
2 selveri kotti on maja ees ukse kõrval

Grettel Eerik

|| **sulle, kes ei kannata enam** || *fine*

lase endast lahti |

pole sa terad linade vahel
mis sulasuvel ihu kõditavad |

pole veeloik koerakausi kõrval
mis ühe jala plaaditud sohu saadab |

oled iga liivatera rannal
piisk merekaldal
pehmed lehed rabasamblal |

sind pole kaks või kolm
vaid kõik ühes || *da capo al fine*

*

Meie armastus
tuli küünlalt küünlale
andes ei sure

Tribuut Jaan Kaplinskile

meri
mus
ei
kuiva
iaal

Miks rassida väljavoolu
või uinuda laintesse omasoodu?

olen
ju
meri
mitte
ujuja

Kuival taoti õhkan sinna,
kus mu merd keegi ei silma,
aga jään.

pole
merd
maata
ja
maad
mereta

*

Tulen ja lähen.
Lähen ja tulen.

Igatsus väntsutab mind
kui väikelaps kiisut.
Südame valule kisub,
kuid see on õnne hind.

Sina(d)

kaduviku killas, koduleel,
kus ilmaleeri ei aima meel,
virab läbi sudulina,
huumab sina, aokuma.

ta päästab sõbad igiunest,
sulatab ihu lumejumest,
kuniks ärkan viduvenel,
loksudes voosülel, merel.

olemuse eel, koduteel,
kus ilmast ei sõltu meel,
kulgen julgel joonel sinna,
kus kumad Sina, Aosära.

Meditatiivsed jalutuskäigud Max Blecheri maailmas

Emma Kilmi

Max Blechter

„Juhtumusi vahetus ebatõeluses“

Loomingu Raamatukogu, nr 38–39, 2024

Tõlkinud Riina Jesmin

Leian end tihti mõttelt, et ma ei ole loodud elama. Nii morbiidsena kui see ka ei kõla, on see pigem minu jonn elada ilusamas, paremas, lahkemas, õiglasemas maailmas. Kui ma miljonendat korda pettun, tunnen, et *selles* maailmas mina elada ei taha. Sobiksin paremini kusagile mujale. *Selles* maailmas tunnen ma end haigena. Olen liimitud voodisse ja põen masendust, nagu Max Blecher põdes selgrootuberkuloosi.

Max Blecher oli Rumeenia kirjanik, kes mahutas oma lühikese elu sisse palju. Ta oli aktiivne liige kodulinna Botoşani juudikogukonnas, arstitudeng Pariisis ja patsient Prantsuse, Šveitsi ning Rumeenia sanatooriumites. Kirjutama hakkas ta voodihaigena, naasnuna oma lapsepõlvelinna ja viimsesse puhkepaika.¹

Kulgedes nagu unenäopäevik, jutustab Max raamatus oma mälestusi ärkvelolekuajast väljaspool haigevoodit. Blecher on läinud loo jutustamisel autofiktsiooni teed ning võtab meid kirebuna kuuetaskus kaasa kuuma Rumeenia linnasuvesse: portselanipoodi, laatadele, parki, matustele ja pulma. Ta kirjeldab enda ümber lahti rulluvat olustikku toimuvasse pea et sekkumata. Vaevu räägib kellegagi, ainult piidleb ja talletab mällu iga pisiasja, lõhna, värvi ja emotsiooni. Seejuures kasutab ta maailma tajumisel kõiki meeli, mis inimese käsutusse antud. Saame lugeda õliseemnekestade kirbest lõhnast kraavi kaldal ning kummituslikust valgusest panoptikumis.

¹ Vt twistedspoon.com/max-blecher.html.

Blecheri maailm püsib paigal nagu vana pleekinud foto, äratades läbi udu üles kunagised tunded koos ähmase mälestusega sellest, millises kontekstis jäädvustatu aset leidis. Unustusse on vajunud kogu igapäevajamps, alles on jäänud vaid imposantseim. Külastame muuseumis kollakaid vahakujusid ja vaatleme neid nii piinliku täpsusega, et sulame nendega vaat et ühte. Kaotame end kitsist nõretava mustlassõrmuse sensuaalseisse värvidesse, tekstuuri ja minestama ajavasse minevikku. Niisugune maailm kummitas Blecherit tema mälestustes ning just selle on ta visandanud.

Kuna Blecheri meenutused kulgevad peamiselt painava mateeria ja omalaadseid kriise esile kutsuvate paikade radasid pidi, kajastuvad inimsuhted raamatus pisivähe. Inimesi raamatus muidugi esineb, aga nad jäävad kaugeks ja kehastavad Maxi jaoks pigem rekvisiitide rolli. See muudab lugemiskogemuse päris üksildaseks ja ahastavaks, sest pole kellesegi kiinduda ega kelleltki tuge leida. Ei tohi aga alla anda, vaid tuleb astuda lepliku munga rolli ning vaadelda loo kulgu kui meditatiivset rännakut läbi mateeria erinevate vormide.

Lugedes joonistub pähe kaart Maxi lemmikpaikadest, kus ta noorkina aega veetis (peamiselt mõtles). Mida kummalisem ja salajasem, seda rohkem on paigal šanssi leida end raamatu lehekülgedelt. Teades, kuidas kulges Blecheri elu lõpp, tundub lausa kõhedalt ettemääratud, et Maxi jalad teda kõikvõimalikesse segipaisatud kabinettidesse, kitsastesse tagatubadesse ja tolmustele hüljatud kraami täis pööningutele vedasid. Kõik see nähtu ja kogetu löi Maxile pinnase, kuhu eluõhtul tajutud aistingutest ainekst ammutades uusi kujutelmi istutada.

Empiiriline ringkäik Max Blecheri mäluradadel kostitab lugejat sadade epiteetide ja võrdlustega, mis pärast liblika kombel peas ringi lendlevad ning endale uut maandumispaika otsivad. Ülitähelepanelik Blecher avaski nagu luugi putukareaalsusesse, kus oma uute liitsilmadega tunnistad ja võtad maailma vastu palju detailsemalt, kui inimmeeled võimaldavad. Vitraažaknast sisse paistva valguse koloriit seob endas nüüd tuhandet säredat värvi ja liiliad Kristuse jalge ees lõhnavad su putukameelte jaoks meeleheitlikult ja kõhedalt.

„Juhtumusi vahetus ebatõelisuses“ on Max Blecheri armastuskiri maailmale, mida tema enam näha ei saa. 88 lehekülje sisse on pressitud nii palju melanhooliat ja igatsust, et ühe korraga on seda raamatut üüberaske läbi lugeda. Kuna teosel puudub aga terviklik süžee, ei ole mingi patt see vahelduseks kinni panna ja omaenda elu sureva inimese pilguga vaadata. Max Blecheri üürrike elukogemus koputab elava hinge südame-tunnistusele, sundides olemasolevat päriselt märkama. Äkki, kui *süveneda*, on ka *selles* maailmas piisavalt ilu, lahkust ja õiglust?

Üks lõputu jobude jada teel paradiisi

Katarina Budrik

Hanna Kangro
„Klaaslagi“
Tänapäev, 2025

Hanna Kangro „Klaaslagi“ on ehe näide sellest, kuidas kirjutada (debüüt-) romaani tavatult, astudes teadlikult välja lineaarsuse ja üksikvaatevinkli piiridest. Kangro toob meie ette kolm ajastut — Eesti Vabariigi, okupeeritud ning taasiseseisvunud Eesti —, kus üritavad ellu jääda kolm naist: Ilme, Kätlin ja Sandra. „Kevad tuleb samamoodi, olgu see aasta 1937, 1986, 1994 või 2007,“ seab Kangro lugejale oskuslikult lõksu, kuna kevad on nende lugude juures vast tõesti ainus stabiilne aspekt. Nii nagu naiste rollid ja õigusedki ühiskonnas on aastatel 1937, 1989 ja 2007 võrreldamatult erinevad, pole ka tegelaste läbielamised samad, ent siiski ühendab neid üks läbiv ning üsna oskuslikult valitud motiiv. Nimelt: ajastut iseloomustavad üksikasjad võivad muutuda, kuid patriarhaalses ja heteronormatiivses ühiskonnas naine olla ei lähe grammigi lihtsamaks. Klaaslaed tulevad vastu siin, seal ja taamal, muutub lihtsalt nende paksus, asukoht ja toon. Tsiteerides Piret Jaaksi samanimelist näidendit: „Samad sõnad, teine viis“.

Just selles oskuslikus paralleelsüžeede esitamises peitubki Kangro suurim tugevus: ajastuid on kirjeldatud piisavalt *erinevalt*, et olla lugejale selgelt eristatavad, kuid mis kõige tähtsam — usutavad. Seda muidugi kaudselt, peategelaste mõtete ja enesemääratluse, olmeelu detailide ning kõrvaltegelaste repliikide kaudu. Mulle tundub, et just põhiloo ääres seisvaid tegelaskujusid on Kangro suurepäraselt piiritlenud ja ridadevahelise sotsiaalkriitika tarvis oskuslikult kasutanud. Hea näide sellest on abielu väärtuse ja kohustuslikkuse illustreerimine: kõigis kolmes süžeeiliinis võib kohata kõrvaltegelase tüüpi, keda ma oma ekspertteadmuse kõrguselt soovin nimetada Abielufiilseks Jobuks. Sellise tüübi arvates ei kuulu sõrmuseta naine *homo sapiens*'i uhkesse liiki, vaid on määratud hukule lähimas kraavis.

Kangro kirjeldab Abielufiilset Jobu iga ajastu kontekstis orgaaniliselt ja mõistetavalt. Ilme loos etendab seda rolli toimetuse sekretär Mai, kes

teatab uhkelt, et töölkäimine pole abielunaisele paslik, ning Ilmest, kes on vallaline ja soovib töötada, on tal seetõttu siiralt kahju. Üldse esitatakse Ilme abieluvälist kooselu Alfrediga sotsiaalse skandaali ja patuna. Kätlini loos on Abielufiilne Jobu aga naise ema, kelle silmis on registreeritud kooselu „õige inimese“ kohustuslik element ning vahet pole, et tütar (üsna suvalist) Tiitu ei armasta. Sandra loos on eelmainitud liigi esindaja kavalam: ta peidab end päästjakompleksiga Vitalis, kellele on pereloomine ainus viis Sandrat vägisi enda külge siduda, päästes seeläbi naise suurimast mõeldavast koletisest — vabast volist enda elu ja keha üle otsustada. Nendele ühistele elementidele erinevate käsitleste leidmine vajab kahtlemata treenitud ja tundlikku silma — niivõrd õrnalt ja elutruult korduvad nad kõigis kolmes loos. Kõnekaid ja detailitundlikke võrdlusi leiab ka karjäärast, loomingust, kehalisest autonoomiast, lähisuhtevägivallast ja teistest aspektidest.

Samas, tundes Kangro varasemat poeetilist loomingut, ei ole terav sotsiaalne närv selles kuigi suur üllatus. Tema alguses veidi pelglik ja sotsiaalsele probleemidele vihjav („kopli liinidel / kus hiljuti tapeti inimesi / all raudtee ääres / jõime odavat veini / avamisel kulus ära ka üks füüsika seadus“), hiljem tugevamalt ühiskonnakriitiline ja osundav luule (nt 2012. aastal ilmunud luulekogus „Kolmeteistkümnes kääne ehk kõik Kalamaja tänavad“) annavad aimu autori arenevast teadlikkusest ja märkamisvõimest. Siiski jõuab Kangro minu arvates oma *woke*-tipuni just nimelt „Klaaslaes“, mille kõikides süžeeiliinides esinev terav ja kompromissitu naiseks olemise põrgupiin on igal ajastul oma maitsega nagu Kalevi Linnupiima assortii. Kangro ei ole manifestikirjutaja, vaid pigem manifestitunnetaja: ta annab oskuslikult edasi ebaõigluse ja ebavõrdsuse emotsiooni, mis end Ilme, Kätlini või Sandra kingadesse seades paratamatult tekib. Naiste lugudes aset leidvad olukorrad on üdini tuttavad ja etteaimatavad, kuid see ei ole kriitika autori, vaid patriarhaadi kujutlusvõime pihta. Lähisuhtevägivald areneb ikka sama stsenaariumi järgi, olgu tegu Ilme ja Alfrediga 1937. aastal või Mari ja Matiga 2025. aastal. Teisisõnu kallab Kangro lugejale ühe ekstra tugeva Naiseliku Raevu kokteili — *shaken, not stirred*.

Laskumata pissimisvõistlusesse parima kirjaniku au pärast, proovin „Klaaslae“ paigutada tsehhikaaslaste ehk teiste feministlike (ilu)kirjanduste sekka. Reaktsioonina naisõiguslaste liikumisele hakkasid ühiskonnakriitilised teosed naiseks olemise minimaalsetest võludest ja maksimaalsetest valudest nii esseede kui ka autobiograafiliste ja ilukirjanduslike tekstide vormis laiema publikuni jõudma juba 19. sajandi lõpus. Näiteid on palju:

**Kangro valab
lugejale ühe
ekstra tugeva
Naiseliku Raevu
kokteili!**

alustades Charlotte Perkins Gilmani „Kollasest tapeedist“ (1892), Kate Chopini „Virgumisest“ (1899) ning Virginia Woolfi „Proua Dallowayst“ (1925) ning lõpetades Nobeli kirjanduspreemia laureaate Selma Lagerlöfi, Doris Lessingi, Toni Morrisoni, Alice Munro, Olga Tokarczuki ning minu isiklike lemmikute Svjatlana Aleksijevitši ja Annie Ernaux' teostega. Eesti kirjanduseski on naiste kogemuslood esindatud, nii väliseesti kirjaniku Helga Nõu kui ka Värskes Rõhus alustanud autorite Carolina Pihelga ja nüüd ka Hanna Kangro loomingus. Seega ei ole (autobiograafiliselt) feministlik fookus kirjanduses mitte mingi viimase aja — laenates Elon Muski väljendit — *woke*-mõtteviirus, vaid pika ajalooga ja auhindadega pärjatud kirjandustraditsioon.

Kui „Klaaslae“ temaatiline paigutus on selge, saab vaadelda ka romaani vormi. Mitmikperspektiiviga mittelineaarne jutustus on omane nii feministlikule kui ka kväärkirjandusele, olgu tegu ulme või autobiograafiliste jutustustega.² Tõukudes Michel Foucault' struktuuride kui võimuväljenduse käsitlesest on inglise filoloogia professor Michelle Philip tabavalt kirjeldanud süžee mittelineaarsust kui „diskursust, mida feministid kasutavad „võimu loomiseks ja edasi andmiseks“ nurjamaks patriarhaadi katseid jätkata diskursuse kujundamist“.³ Teisisõnu annab hüplik narratiiv vähemusse kuuluvale autorile — suuresti esimest korda — võimu, sest see murrab välja „õige“ kirjanduse või loovestmise mallist, mis on enamasti suurte (privilegeeritud) klassikute nägu.

Nii on Kangro valinud romaani teemaga sobiva vormi ja lähenemisi — Ilme, Kätlini ja Sandra lood on esitatud episoodidena, mälu-sähvatustena. Kui võrrelda „Klaaslaega“ sarnast teemat käsitlevat Lisa Taddeo romaani „Kolm naist“ (2019), mis keskendub, nagu nimigi ütleb, samuti kolme naistegelase kogemuslugudele, paistab esimese puhul selgelt välja autori luuletajataust. Kangro stseenid on poeetiliselt mahlakad, suurepäraselt lavastatud ning sobiksid ilma suure vaevata mõnda Wes Andersoni filmi, kus iga kaader on piinliku detailsusega loodud selleks, et olla valitud pretensioonika kunstiamatööri arvuti taustapildiks. Teisisõnu, nad on eten-datud, mitte olmelised. „Kolm naist“ reedab seevastu Taddeo esseisti ja ajakirjaniku tausta: iga loo taga on sadu tunde intervjuusid, taustamaterjale, ajaleheartikleid, registrite väljavõtteid, kohtuprotokolle ja muud paberi-majandust. Maggie, Lina ja Sloane'i lood on esitatud kirurgilise täpsusega nagu dokumentaalfilmis. Kangro lähenemine on tuntavalt subjektiivsem, kuid seeläbi ka inimlikum, tundelisem, sest selle keskmes ei ole faktid (kes ütles mida ja kus), vaid emotsionaalne reaktsioon, olukorra sisemine tõlgendus

2 Sellele osutab ka Gregor Kulla oma suurepärase arvustuses Édouard Louis' teosest „Muutuda: meetod“ (Värske Rõhk, nr 93, 2025).

3 Michelle Philip. „Nonlinear Narrative Techniques in Storytelling: A Study of the Film „The Hours““ — „Human Concerns and Issues in English Literature II“, Parbhani: New Man Publication, 2017, lk 48–53.

(mida ta tundis ja miks). Just seetõttu saab ta edukalt kasutada võtet, millel on tänuväärne roll ka sotsiaalteadustes: *snapshot*-uurimus. Selle meetodi põhieesmärk on esitada (uuritavat) olukorda just sel hetkel ja sel viisil, nagu teadlane seda parasjagu näeb. Elulised olukorrad ja sündesähvatused loovad usutavuse: ka meie mälestused on enamjaolt episoodide jada, mitte pidev voogedastusplattvorm. Sellest koorub välja omamoodi intrigeeriv kirjanduspretsedent: luuletaja ja ajakirjanik kirjutavad romaani samal teemal ja samade võtetega, aga jõuavad erinevate tulemusteni. Kangro tundepõhine lähenemine oleks minu hinnangul Taddeo tõsiteaduslikule teosele hävitav, ja vastupidi, mis loomulikult ei välista seda, et kunagi saab keegi nende segamisega hakkama.

„Aga Lisa Taddeo kirjeldas päriselt elanud naiste lugusid!“ hüüab praegu teadlik lugeja. Tõsi, kuid reaalselt elanud naist – vähemalt ühte, keda mul õnnestus hindamatult suure abiga tuvastada – kirjeldab ka Kangro. Ilme Saarel on korraga kaks varju: üks tema enda, teine aga luuletaja Ilmi Kolla (1933–1954) oma, kelle biograafiast on üle võetud seikasid, suhtumisi ja halastamatut unustamist, mis paljudele loomeinimestele osaks sai, kui nende ametite ette oli lisatud liides „nais-“⁴. Samas võib väita, et Kangro on oma versioonile Ilmi Kollast andnud värvikama, tundelisema ja kohati melodramaatilisema ilme: Ilme Saare paletil on nii lähisuhtevägivalda kui ka haiglavoodiromanssi, sel ajal kui Ilmi Kolla armastuselust on teavet mahus O,O.

Kas nii huvitaval romaanil on ka nõrkusi? Jah, aga mitte tõsiseid. Minu hinnangul on suurim komistuskivi pigem puudulik toimetajatöö kui autori tekstiloomeoskus. Siin-seal esinevate näpuvigade kõrval on suurem probleem vahetusse läinud tegelaste nimed: mingil hetkel vahetus Kätlini nimi Sandra vastu, ehkki teksti nimemuutust täismahus (lk 126, 178) ei viidud. Teisalt tundub, et toimetaja ei aidanud autoril sündeed piisavalt lihvida, mistõttu on tugevate ja raputavate stseenide kõrvale sattunud melodramaatilised ja nõrgalt usutavad olukorrad, kus kõik raskused lahenevad *deus ex machina* kena abiga. Autorit ei saa süüdistada teatud õrnuses ja hoolivuses oma tegelaste vastu, mis võib väljenduda soovis kududa neile pehme süžeekaitsekampsun, pigem võiks toimetaja sellisel juhul vahele astuda ning nõuda pisaraid, verd ja valu. Paraku seda ühel või teisel põhjusel ei tehtud, mille tõttu on „Klaaslagi“ veidi ebaühtlase ja hüpliku maiguga.

Samas, olles üks pagana tüütu esseist, kes ei suudaks usutavat dialoogi ka pärakurebendini pingutades kirjutada, ootan suure huviga Kangro teist (feministlikku) romaani. Nii peent ühiskonnakriitilisust ei saa lihtsalt raisku lasta.

4 Ülimalt tänuväärne analüüs Ilmi Kolla käsitlest eesti kirjandusloos: Eve Annuk „Naised ja kirjanduslugu: tuntud ja tundmatu Ilmi Kolla“ (Ariadne Lõng, nr 1/2, 2003, lk 72–90).

Ettevaatust! Põder teel!

Leelo Mikk

Piret Jaaks
„Põdravalgus“
Varrak, 2024

Hall, sombune, udune, kopitanud, jahe, räämas, ühe jalaga hauas, teise jalaga külmas merevees — just selline on Piret Jaaksi romaani „Põdravalgus“ toimumispaik, pisike rannaküla, kus on kaks linnast saabunud uustulnukat, üks pood, üks kõrts, üks politseinik ning umbes-täpselt üks normaalne mees, Jumalat pead juba naaberkülast otsima. Kuigi raamatu tagakaanel olev tutvustus kirjeldab seda kui ühe mehe ja naise uue alguse ja enese otsimise lugu, on minu meelest pigem tegu looga ühest naisest, kes lõpuks aastaid tagasi lõppenud loo otsad kokku seob. Päris uus algus saabub alles raamatu viimases peatükis, kõik sellele eelnev on üks pikk-pikk lõpp (mis ei mõju lugejale kohe kindlasti lõputu õudusena).

Ühesõnaga — kaks linlast, abielupaar Anna ja Askur, kolivad peale nurisunnitust linnast minema, et alustada uuesti, õppida uuesti teineteist armastama, terveks saada. Tagasi loodusesse, tagasi juurte juurde! Tee tööd ja näe vaeva, siis tuleb armastus! Hõissa! Tee süüa ja tõmba normiks, naine! Sest just seda otsibki meespeategelane — normaalsust. Naasmist õnnetuseeelsesse aega, mil kõik oli veel hästi, kui paarike polnud veel midagi kaotanud, kui naine käitus harilikult. Maalekolimine ei saa neile küll last tagasi anda, kuid nad loodavad vähemalt kuidagigi teineteisega hakkama saada. Mehe ja naise soovid aga pörkuvad: Askur otsib normaalsust normikohasusest, Anna aga sisemise rahu taastamisest. Just pidev püüd normidele ja ideaalidele vastata on see, mis Askurit aina vihasemaks ajab, frustratsioon, taguotsast näksab ja rahule ei jäta. Võitlus müütidega „õigest mehest“, perekonnapeast, taluperemehest, jahimehest, kes teab, mis tunne on loomalt elu võtta, viib ta küll metsade vahele, sügava laane rüppe, kuid tegelikult peksab mees peaga vastu kõige tavalisemat tellistest laotud müüri, mille suguse leidmiseks ei pea linnas kaua ringi uitama. Alludes pidevale tungile olla kõige mehelikum mees, keda siinpool Siberit üldse kunagi nähtud, seab Askur endale võimatuid eesmärgi ning asetab tahes-tahtmata ise oma õlule meeletu süükoorma, milles ta vahetpidamata oma naist süüdistab.

Aga naine ise? Askur ütleb, et too on kas vait või ajab mingit soga, mõistujuttu. On omal pea mingite müütidega puhta sassi ajanud. Rahvas ütleb: kummitusnaine. Ei tea, kas tast üldse enam elulooma saab. Anna ise uitab ringi, üritab meeleheitlikult luua kontakti välismaailmaga, kuid põrkub kogu aeg mingi nähtamatu seina vastu. Sõnad lihtsalt ei tule, inimesed ei ütle seda, mida vaja, ei jõua kuidagi temaga samale lainele. Samm-sammult jõuab Anna aga külale aina lähemale, saavutades kontakti kahe naisega, kelle trots ja (näiline) küünilisus teda ei heiduta, vaid pigem tekitavad mingi sisemise vajaduse nendeni jõuda. Tõrjuvad nii kuis jaksavad — lühikesed ja natuke õeladki vastused, üleolev hoiak, täiesti klassikaline kompott —, aga Anna paneb samasuguse sihikindlusega vastu. Huvi nende tõrksate naiste vastu on Anna ja Askuri üks väheseid ühiseid jooni, sest just nendega saavutavad nad esimesena mingi päris kontakti, mis kisub neid välja sellest tohuvabohust, kuhu nad end aina sügavamale sisse kaevavad.

Naised on eriliselt seotud ka Jaaksi romaani nii-öelda nimategelasega — põdravalgusega. Anna hakkab talus üksinda õhtuid veetes nägema üht — põtra? Või meest? Põdrapeaga meest? Kui ta kuuleb, et ta pole ainus naine, kes teda näinud on, hakkab ta olendit usaldama. Anna on küll juba varem kuulnud rahvajutte müütilistest põder-inimestest, kuid see mees pole vaid müüt, ikka üsna päris mees, kes pakub talle seda tuge, mida metsas ringi trampiv Askur anda ei suuda. Selline ülim ebanormaalsus — põdrapeaga mees pole kõige tavalisem külaline õhtusöögilauas — on just see kark, mida Anna vajab. Põder ei tee iseenesest midagi enneolematult maagilist — ta lihtsalt kohtleb Annat nagu võrdset, nagu naist. Kuulab ta muresid, tantsib temaga, on lihtsalt seal. Partner, kes tahab temaga ühe laua taga istuda, on piisav, et Anna leiaks endast seda jõudu, mis aitaks leinast taastuda. Põder ja põdravalgus ilmutavad end naistele just siis, kui nad vajavad välist kinnitust või tõuget, et nende sisetunne on õige, ning et nad on ka piisavalt tugevad, et sisetunde järgi tegutseda. Annal ei ole põtra vaja selleks, et lapse kaotuse leinast lahti lasta, vaid hoopis selleks, et leinaga elama õppida.

Kui Annale oli kolimine rannakülla esimene samm paranemiseni, tagasiastumine omaenda nahka, siis Askurile on see katastroof — põdravalguse vihk ei lange talle kunagi. Selmet vaadata Anna kombel iseendasse, proovib ta ümbritsevat muuta: kontrollida Annat, viia elu konventsioonide mugavatesse roobastesse, seda kõike meheliku jõu ja jõhkruks. Jäikus ei vii aga sihile, vaid süvendab ta meeleheidet, ning punni, mis sa punnid, lõpuks lendab kõik ikka vastu taevast. Annale on põdravalgus teeviit tagasi iseenda juurde, Askurist aga läheb see lihtsalt suure kaarega mööda. Ega ta poleks seda abi vist tahtnudki.

**Jaaksi põder
meenutab meie
oma Suurt Tõllu.**

Mingil imelikul kombel meenutas „Põdravalgus“ mulle Kiviräha „Rehepappi“ — üsna kohatu võrdlus, sest peale asjaolu, et tegu on kahe müütilis-realistliku teosega, mis leiavad aset Eestis ja novembris, pole neil tegelikult suurt ühist. Siiski ei jätnud see paralleel mind rahule, ning asi on vist faktis, et mõlema teose müütiline pool tundub mulle nii... oma? Rahvajutud põdrast, kes liiga kauaks üksinda koju jäetud naise külastab, on küll pärit Siberist ning mulle sarnast lugu eesti rahvaluulest ei meenu, kuid samas ei ole sellel mõru välismaiset maiku, mis muidu tihti eestlaste spirituaalsusega kaasas käib. Muidu ju ikka hiina meditsiin ja India tšakrad. Raamatu edenedes meenutas Jaaksi põder mulle üha enam meie Suurt Tõllu — ta tuleb tagasi siis, kui eestlastel teda päriselt vaja on. Umbes täpselt sama rolli täidab müüt „Põdravalguses“ — ta on abimees, toimetulekuvahend, miski, mis meid tegelikult „päris“ maailma küljes kinni hoiab. Ta on siin ainult siis, kui teda vaja on, kui mõni tegelane on oma eluga päriselt ummikus. Jaaks ei pinguta müütilise maailma loomisega üle, vaid käib mööda seda kuldset keskteed, kus ta on ühtaegu usutav ja samas ebamaine. Seda ei seletata lahti, aga ega pole ju vajagi — see polegi asja iva.

Kui Lonitseeral on kahtluse kicced, siis Jaaksil on põrmust tõusmise põdrad. Anna oli omadega põhjas mis põhjas, ta oli koos lapsega kaotanud iseenda, ainus pidepunkt — Askur — tõmbus aina kaugemale. Just siis tuleb see põder, kelle abikäsi (abisörg?) ta august välja tõmbab. Ning mitte ainult Anna — valgusega kaasneb tihti soojus ning see soojus levib Anna kaudu aina kaugemale. Müüdist saab tõelisus, vanaema pliidi ääres jutustatud lood mõjutavad „päris“ maailma rohkem, kui arvatagi oskaks. Ehk selleks neid müüte vaja ongi — nihutades meie arusaama sellest, mis on võimalik, nihutavad nad ka meie endi tegutsemise potentsiaali piire.

Graatsiline kohmakus

Robin Lek

Piret Raud

„Keedetud hirvede aeg“

Tänapäev, 2024

Piret Raud mõtiskleb „Keedetud hirvede ajas“ nii sisemise ja välise stagnatsiooni kui ka heidikuks olemise üle. Lugu jutustatakse kolmest perspektiivist: minajutustaja, introvertse teismelise tüdruku Lille omast, aga ka tema ema Anna ning kunstnik Verlini vaatest, kes elab nendega samas (kunstnike) majas. Lill käib mööda keerulisi eneseotsinguradu ning mõtiskleb tihti kunsti üle. Sel teel tulevad talle ette üksindus, kunstnikust isa vaimselt halvatuks jäämine ja loodus. Argihetki täidab rohke sümbolikeelega fantastika, kuid kunstnik Raua detailirohkele poeetilisele keelele ning raamatu lootusrikkale ja elujaatavale lõpule vaatamata hiilib ridade vahel depressiivne-eksistentsialistlik alatoon: mille nimel elada? Just seetõttu võiks teos pakkuda huvi ka noortele lugejatele — tegelasi ümbritsev Nõukogude aega meenutav stagnatsioon võib jääda isikliku kogemuse puudumise tõttu kaugeks, ent siiski leidub selleski elemente, mis on olemas kõikidel kriisiajastutel.

Raua tegelased pole pärit fantastilistest maailmadest, kus printsid päästavad printsesse — Anna ja Lill võivad meile ka tänaval vastu kõndida. Fookuses on nende mõtted ja teod. Naised rügavad mitmel rindel korraga, läbikukkumistele alla vandumata, suudavad säilitada elujõu ja jätkata eneseotsinguid, et ühiskonna rõhuvatest nõuetest pääseda. Meestegelased on aga elujõuetumad ega proovigi olukorda parandada või otsivad kõige lihtsamat lahendust. Nii „Keedetud hirvede aeg“ kui ka teised taolised raamatud peaksid olema kohustuslik kirjandus meestele, kes arvavad, et naised on kuidagi alamad või jõuetumad. Aga lõppeks on Anna ja Lille ellusuhtumisest õppida kõigil, olenemata soost. Raua lugu ja tegelased ei aita niivõrd põgeneda reaalsuse eest, kuivõrd vaadata sellele ausalt otsa.

Lume ilu

Lill päris kunstnikust isalt kunstiande koos sinna juurde käiva maailmatajuga: ta näeb maailma maagiat ja vormirohkust, mis väljendub kohe raamatu alguses erinevate lume vormide kirjeldamises ning teiste pisi-detailide märkamises. Samastusin ootamatult ülestunnistusega „tobedast harjumusest“ — tänavakivide plaadivahede vältimisest. Tegin seda aastaid, aga arvasin, et olen ainus. See on üks paljudest esmapilgul justkui igapäevastest juhtumitest, mille Raud poeetilise keelega maagiliseks võõpab. Hirmsa pontšikumüüja selja taga käigus sügaval maa all on salapärane aken merele. Ujupõis liigub iseseisvalt ja kaob pörandaalustesse sügavustesse. Lille ja Anna igapäev muutub, kui kusagilt ilmub salapärane meri. Kunst ja fantastika koos sügava eneserefleksiooniga võrsuvad just nimelt taolistest lihtsatest ja igapäevastest hetkedest.

Maagia pakub Annale ja Lillele lootust siis, kui elu on pea peale pööratud ja siht kadunud. Nende päevi saadab küsimus: miks mitte alla anda, kui maailm tahab end igast praost ja igal võimalikul kujul peale suruda ning elust kõik rõõmud võtta? Lill leiab lohutust kunstist, Anna igapäevatoimetustest ja tekstide kirjutusmasinal ümber löömisest. Isa Harald jääb aga täiesti apaatseks, kuna valitsev kord ei luba kunstis enam kujutada elu sellisena, nagu see päriselt on. Talle vastandub Verlin, kes loob esteetiliselt ilusaid, kuid hingetuid teoseid. Lill mõtiskleb nende kahe poole vahel kõikudes selle üle, kas luua südamelähedasi ja hingestatuid teoseid või läheneda loomingule reeglite järgi, nagu õpetatakse kunstiringis. Lõppeks paistab ta siiski kalduvat esimese poole: kui luua, siis hingest. See aitab inimestel terveneda ja pärast kriisiaegu võib-olla taas kokku kasvada.

Eksistentsialistlik-depressiivsest meeleolust jääb teoses siiski hoopis rohkem kõlama poeetiline keelekasutus, mis küll kergendab raskeid teemasid, kuid samas ei ilusta neid, vaid pigem muudab nii kirjutatu kui ka ridade vahel oleva hoopis reaalsemaks. Nii ei jää tegelaste eneseotsingud pealiskaudseks, vaid ka kõige pimedamates hetkedes on näha lume valget, kerget sära, mis annab jõudu:

„Ebakindluse ja tundlikkusega tuleb õppida elama. See on nagu kalaga järves: kui vaja, siis laskub ta sügavale varju, ja samamoodi teed sina kunstnikuna, sukeldud kuhugi, kus on vaid sinu enda isiklik maailm, aga sa pead säilitama võimaluse sealt sügavusest välja tulla, mitte kivina põhja lebama jääma, vaid üles pinnale ujuma, sinna, kus väreleb valgus ja kus sa oled küll haavatavam ja hirmudele kergesti kättesaadav, aga

kust sa sellest hoolimata või ka just tänu sellele leiad uusi muljeid, uusi värve, kogemusi, mis aitavad sinul ja su sise-maailmal kasvada.“ (lk 139)

Muutuste tuuled

Vaatamata kriisiajastu vaimule pole Raud loodust kujutanud raskemeelselt, ta näitab inimest lootusrikkalt looduse osana. Peale tormilist rännakut romaani kahes esimeses kolmandikus mõjub väga rahustavalt viimane osa, mis möödub enamjaolt maamajas. Kuigi seal vaevu toimub midagi ja seegi peamiselt tegelaste siseilmades, möödub selle lugemine kõige kiiremini — Raud on selle osa kirjutanud niivõrd vabastavalt, õrnalt, sulnilt ja elujaatavalt! Just nimelt looduses veedetud aeg toob Annas ja Lilles esile muutuseid, see aitab neil vabaneda ühiskonnainormide painetest ning leida taas kontakti nii enda kui ka üksteisega. Muutus toimub ka Haraldis:

mees hakkab looduse keskel punuma hiigelsuurt liblikat, mis kujutab Anna arvates mehe enda metamorfoosi: „[k]as võib olla äkki nii, et Harald tunneb end valmikuna ning tajub neid nukraid vahepealseid aastaid, kui ta oli omaette ja vait, nukustaadiumina?“ (lk 291) Filosoof Emanuele Coccia mõtiskleb teoses „Metamorfoosid“ sarnaselt: terve loodus läbib metamorfoose, sh inimene. „Keedetud hirvede aeg“ näitab selgelt, et inimesed pole loodusest liigina isoleeritud.

**Raud näitab
inimest
lootusrikkalt
looduse osana.**

Inimese ja looduse vastastikusuhte osutab ka teose suurepärase kaanekujundus: beežikal taustal jalg, mille ühes otsas on inimese oma ja teises hirve kabi. Ühel pool jalg — varvaste kohal — on inimese silm, teisel pool — kabja all — merikarp. Nõnda moodustub suur suuta nägu, inimese ja ümbritseva maailma nägu, mille vahel ei ole konkreetset piiri. Too nägu on kui coccialik Elu, mida on ainult üks, aga mis võtab palju vorme ning annab võimaluse kõigiga samastuda.

Looduse tähtsust rõhutavad ka hirved, keda kohtab nii kaanekujundusel kui ka pealkirjas. Esimest korda näeb Lill hirvi ühel seinavaibal, kus nad seisavad tühja pilguga oja kaldal ja keda tüdruk hiljem tuima oleku tõttu keedetud hirvedeks kutsub. Vaibal on nad allutatud ilule ja neilt on võetud vaba tahe. Kui Lill pärast looduses viibimist taas hirvedega vaipa näeb, vaatab ta loomi teise pilguga: nüüd tuletavad hirved talle meelde elu loomulikku kohmakust, mis vähendab hirmu elu ees. Ka selles on midagi nii tuttavlikku — kogeda hetki, mis mõjuvad tänu loomulikkusele vabastavalt. Kas või selle arvustuse kirjutamise ajal oli mul sügav silmside oravaga.

Igapäevane graatsilisus

„Kas seda meilt tahetigi: et me võtaksime ümbritseva maailma ja keedaksime seda keedupotis nii kaua, kuni see on omadega täiesti läbi?“ (lk 102) küsib Lill kunsti kohta. Kui midagi liiga kaua keeta, kaob sellest elu ja hing, loomulik ebaperfektsus, graatsiline kohmakus. „Keedetud hirvede aeg“ on poeetilises keeles kirjutatud lugu taolise kohmakuse otsimisest erinevates eluetappides. See põimib ka elu raskemaid aegu, kuid jääb lõppeks siiski väga elujaatavaks!

„[Hirved] jooksid suurte osavate hüpetega, üksteist sealjuures kordagi müksamata, kuid see vaatepilt oli sellegipoolest pigem koomilisevõitu kui ilus: nad polnud kuigi graatsilised, ehkki just nõtkust võiks hirvedelt ju eeldada, ja lõhn, mis neist minuni kandus, polnud teab kui meeldiv. Ent selles rohmas kuses oli mingi armas õrnus ning mulle meenusid keetmata munad, mis eriti hästi pöörelda ei suuda, ja isa ammu öeldud sõnad elu kohmakusest.“ (lk 300)

RAAMATUSOOVITUSED

Värske Rõhu asutajad

Värske Rõhu 20. sünnipäeva puhul soovivad raamatuid ajakirja asutajad — esimesed toimetajad Matis Song ja Kairi Kruus ning esimene kujundaja Lilli-Krõõt Repnau. Palju õnne ja pikka iga!

Eliina Korts

„Lööklased murravad metsi“

Värske Raamat nr 1, 2007

Sel hetkel, kui sain ettepaneku kirjutada raamatusoovituse, lõin kahtlema, kas seda raamatut oli üldse olemas. Kas need sõnad jõudsid üldse raamatusse või jäi see ainult unelmaks? Praegu, ligi 20 aastat ning palju raamatukujundusi hiljem ei saa selles enam kindel olla. Mäletan ähmaselt tekste ja nihkes mustvalgeid fotosid linnaruumist, läbi tunnetatud igavikulist igapäeva, nähtamatuid murduvaid sõnu. Lauset, mis on saatnud mind kõik need aastad: „Armastada sind ülekäigurajal, kus kõigest saab üle.“ Kontrollin — see raamat ongi olemas, see on Eliina Kortsu „Lööklased murravad metsi“, kõige esimene Värske Raamat. Soovitan jätkuvalt Eliina luulekogu lugeda ja selle luuletuse sõnadekuhjust üles otsida. Ja kui keegi saab, võib raamatu mulle kinkida, et võiksin päriselt selle tõelisuses veenduda.

Lilli-Krõõt Repnau

Urmas Nimetu
„Langemine alla nulli“
Urmas Reisberg, 2007

Autor kirjutas raamatusse mulle pühenduse „Ära jäta kirjandust unarusse!“. 4. septembril 2007 kirjutatu on kohane igale proosatoimetajale. Urmase raamat on muinasjutuline rännak nii nihestunud tänasesse päeva, pisut möödunud minevikku kui ka päris sinna, kus on hauatagusus ja külmkinglus. Raamatu tegelased on pidevalt teadlikud sellest, et nad seisavad maailma äärel, ja kui sealt üle astuda, võib sattuda kas pimedusse või hoopiski oivalisele Böömimaale. Urmase teos on muhe lugemine nii realistlikus laadis kui ka ulmevallas, mis näitab, et ka filmilavastajana tegutsev noorhärja suudab manada visuaalse maailma kenasti kirjakeelde.

Matis Song

Et saada ilusaid silmi, võiks lugeda näiteks Värske Rõhu esimest numbrit lk 18–21, teist numbrit lk 26–29, number 16 lk 8–17 või hoopis nr 19 lk 2–15; nr 6 lk 22–27 ja lk 48–49; lisaks nr 21 lk 2–13 ning lk 31–37 (või vastupidi); Värske Raamat nr 6; nr 25 lk 44–48, nr 2 lk 12–19; nr 22 lk 2–14 ja lk 26–28 ja nr 17 lk 63–67; Värske Raamat nr 12; mitte vahele jätta nr 59 lk 44–55 ja nr 74 lk 44–53; Värske Raamat nr 8; nr 25 lk 32, nr 29 lk 16–21 ja ka nr 19 lk 43–51 ja nr 25 lk 37. Võib vaadata ka näiteks numbrite 76 ja 66 kaanepilte. Ja iga uut numbrit postkastist võttes alustada muidugi nuusutamisest! Uue numbri lõhn on alati ühtaegu elevust tekitav ja rahustav.

Kairi Kruus

enesetutvustusTEST

Maara Parhomenko

● mälestus-jälestustest

november 2023

faatumi tuba, harju 1, tallinn

kirjanike liidu noorte neljapäevak

maara19, äsja pealinna kolinud

VR86, trükisoe

noor küünik (*kolm ninaneeti, kõhn*) lappab kiiruga rõhu kõige värskemast numbri (*võilille-mustriga, kollane*) ning teatab iga teise lehepöörde järel valjult venitades: *crinnnge.. igaaav.. piiinlik.. igaaav.. niii geiii.. vauuu.. okeiii..* või midagi muud sellist konstruktiivselt kriitilist. takseerin teda rõhutatult hävitava pilguga, ta märkab seda ning lisab uhkelt: *ega ma nangunii loekski siit ainult viimast lehekülge, seal on vahepeal midagi päriselt huvitavat kaa.*

kusjuures, ma võin puhtalt pildi põhjal ära öelda, kes tartust on — tahad, proovime vä? enne kui jõuan teda kuradile saatma hakata, on ajakiri mu nina all enesetutvustuste koha pealt lahti, pikk sõrmustest pungil nimetissõrm agaralt vehkimas: *näe, see, see ja.. hmm, tema ilmselt kaa, sest vahi kui pingutatult artsy pilt!* pean ehmatusega tunnistama: pihtas-põhjas! kolm-null tema kasuks, kõik tuttavad näod, kelle peale näputati, on tõepoolest heade mõtete linna püsielanikud.

noor küünik saab minu nõutusest ainult hoogu juurde ning jätkab võidukalt: *hah, bingo, ongi nii! vaata, see tüdruk kirjutab ju i s e oma enesetutvustuses, et ta on tartust! nojah, ega seda polekski mõtet varjata, see on ju inimesele näkku kirjutatud!* kuna ma vastu vaielda ei viitsi, põrnitseb ta mind hetkeks kahtlustavalt, ning teeb siis muiates sotid lõplikult selgeks: *ou, sa oled ju kaa tartu tüdruk, eks?! täiega oled, ma ei eksi selles kunagi..*

● tartu tüdrukute statistika

Tähistamaks väarikalt oma lemmiku sõnamänguväljaku, esimese kirjandusliku hüppelaua kahekümnendat tiiru ümber eesti kirjanduse skeene tuumiku, otsustasin korraldada endale ja ainult iseendale eksklusiivse Värske Rõhu **enesetutvustuste lugemise maaratoni**:

asukoh: VR-i rubriik-tiik „Noored autorid“

rada: punktist VR1 punkti VR20

dists: 4 aastat (2005–2009)

võistleja: maara20

võimalikud kadalipud: vaga vesi, sügav põhi; sogased mõttevoolud; klišeedest punutud naljavõrgud; rasked tsitaadi-ankrud; konksuga küsimused; inspiratsioonituulevaiksed päevad; vaba aja puhangute puudumine
eesmärk: leida üles kõige populaarsem, „rahvas ütleb“ tüüpi stamp-enesetutvustus; „one-size-fits-all“ universaalselt parim sõnastus, Õige Vastus

● rahvas ütleb, ja läheb tuld tooma tartust

TULEMUS: Keskmine rõhklane defineerib end ühe konkreetse asukoha kaudu; sealjuures on kõige harilikum ja turvalisem variant öelda, et oled mingit teed pidi Tartust tulnud:

JOHANNA (20): asub jumalavallatus tudengilinnas Tartus;

RAUL: pooleliolev bakalaureusetöö Tartu Ülikooli politoloogia osakonnas;

ENOR (25): M, 25, 182 cm, suitsetab, toitumine rutiinivaba, areaal — Tartu;

ANDRA (19): kolis koos sügisega Tartusse;

EPP (25): elab Karlova linnas;

URMO (26): on Toomemäel elav vabakunstnik;

JANA: sündis Tartus, ajal, mil Värsket Rõhku veel polnud;

LEE (18): on keskkooli lõpetamas ja ootab pikisilmi Tartu ekstsentrilist elu;

EVA: Maailmakaardil teeks ta punase risti Tartu kohale, Vanemuise taha;

POEEZIAKLUBI: Kõik teavad, et Tartus on ülikool. Kõik teavad, et Tartus on Vaim;

KÄTHRIN (18): on Tartu neiu;

SIIM (19): Meeldib loodus ja sageli leiab Siimu Emajõe äärest parte vaatlemast;

MADLI (17): on Tartu tüdruk, kes ennast eriti iseloomustada ei oska.

● kordamine on tartuse emajõgi

*who you are? TARTU what's your name? TARTU why you coming? TARTU what's your life? TARTU who is she? TARTU nimi? TARTU kui vana? TARTU mitu last? TARTU ja kellega?*²
 TARTU

kadri, ära solvu, aga.. *schrecklich*, saksa keeles hirmus

● õige-test vastus-test

See, mis ühele kirjapulgale täielik košmaar, eesti keeles jube-jõle-jäle, luules võik, kõnekeeles jubetu...

„Mihkel (22) ütleb, et on väga raske iseenda kohta midagi tutvustavat kirja panna, ilma et see jabur ei tunduks.“

... mõjub teisele sulesevale esmaklassilise eneseväljendusvõimalusena:

„Enda kohta ütleb Siim (23), et kirjutabki ainult enesekirjeldusi, Rõhus nüüd teist korda.“

pea meeles, et see, mis ühe pulga jaoks tartu, mõjub teisele tartu, eks

1 „Reporter“, 2008, Eesti meemivaramu kullafond

2 „Aasta ema“, EMA 2018. aasta parima laulu kategooria nominent

00 AUTORID

Aurora Ruus (24)
teeb kultuuri ja kriitikat kõnes
ja kirjas.

Elisa-Johanna Liiv (33):
„kui keegi oleks laps-mulle
öelnud, et saan tulevikus raamatu-
tega töötamise eest palka, siis
oleksin õnnest püksi teinud“

Mette Mari Kaljas (23)
on graafiline disainer.

Emma Kilmi (20):
„Ma ei tüdine iial lollitamisest,
endale uute siltide kleepimisest,
lahtistest uustest sisse murdmisest
ja sellest korrast rääkimisest, kui
hobune mind hammustas. Lisaks
ei oska ma vilistada, nipsu teha
ega ühte silma kinni panna.“

Maara Parhomenko (21):
„esiteks kui paavopiik oli sama
vana kui mina prgst siis ytlles
ta oma enesetutvustuses et
põlgab kõike tegelikku reaalselt
möödetavat ja käegakatsutavat
ning et tema lemmik-sõimusõna
on kodanlane (öeldud pehme
vaevuaimatava eneseirooniaga).
ja siis manitses veel (pehme
vaevuaimatava irooniaga) et me
ikka ei unustaks olla need kes
alati olla olemes tahtnud. teiseks
kui mikkpärnits oli sama vana
kui mina prgst siis ytlles ta oma
enesetutvustuses et tahaks teha
palju vähem ja et kui tal on igav
siis kutsub endale külla Ain
Lutsepa, Saladusliku Aplodeerija
ning Hüsteerilise Poetessi. kui ma
oleksin sama vana kui mina prgst
siis ytleksin oma enesetutvustuses
et ma polegi olla tahtnud aga kui
peaks valima siis miskit ain-
lutsepa saladusliku aplodeerija
või hysteerilise poetessi laadset
ei kõlaks iseenesest halvasti sest
keski neist pole ei tegelik reaalne
möödetav käegakatsutav ega ka —
mis kõige hullem — kodanlane“

Raul Markus Vaiksoo (25)
on ometi kord jõudnud magistri-
õpinguteni. Erialavalik hämmastab
tema sõpru esialgu, kuid peagi
lausutakse ebalevalt: „aga see vist
päris loogiline tegelt...?“

Katarina Budrik (31)
on päeval kantseliiti mässitud
riigiametnik ning õhtul usin
esseeide ja arvamusalugude
kirjutaja. Hariduselt politoloog,
lugemuselt feminist, käitumiselt
viisakas. Kasvatab Põhja-Tallinna
linnatranspordi liinide rägastikus
iseloomu, elukaaslast ning koer
žorikut.

Robin Lek (21)
on eluhoovustes rändaja, kes
otsib kõikjalt ilu ja korraldab TLÜ
kirjanduskubi ÜDI kirjanduselu
(jah, topeltkirjandus!).

Anita Kodanik (27)
kureerib, kurameerib ja
komplekteerib.

*Viktor Antipov (1996–2023),
loe lk 81.*

Leelo Mikk (21):
„Olen teise aasta teatriteaduse tudeng, paadunud vaarika-mustasõstramoosi ja rabalaukas ujumise austaja. Mu unistus on võtta kolm kassi, kellele nimeks panna Kahvel, Lusikas ja Nuga.“

Anonüüm (32):
„Ah et, kes ma olen? Olen keegi, kelle telekapult kaob alati just siis, kui film algab — ja see leitakse viis päeva hiljem külmkapist kiletunud piima-klimbisupi kausi kõrvalt. Olen nii anonüümne, et isegi minu peegelpilt ei tea, kes ma olen, ja tahab minuga igal hommikul selfit teha, sest ma näen välja nagu laevalt maha astunud odava Läti õlle näljas Kalevipoeg. Kuulujutud räägivad, et võitsin kunagi luulevõistluste, kuigi ma polnud isegi kohal.“

Sandra Kala (20):
„kild killu haaval jõuame oma ajale lähemale, aga enne seda kirjutan ja loen ennast pungini täis. postitan oma loomingut instagrami kontole ollaimelikjaonnelik.“

Mihhail Boitsov (29):
„tratata trototo“

Getriin Kotsar (24),
loe lühiintervjuud lk 25.

Martha Rattus (29)
teeb rahvale.

Anete Põldoja (14),
loe lühiintervjuud lk 9.

Nele Tiidelepp (27)
on koreograafia ja *performance*'i üliõpilane Saksamaal.

Lambaliha (33)
on kväär venelane, kes elab Tartus juba 14 aastat, kunstnik, luuletaja ning kirjanik.

Anna-Maria Lest (27):
„Palusin sõbral end iseloomustada. Sõber: „Sinu tugev külg on see, et sa ei karda midagi.“ Mõttepaus. „Sinu nõrk külg on, et kunagi ei tea, mis sa järgmiseks teed.““

Grettel Eerik (21)
on loomeentusiast, kellele peale viiolaõpingute Soomes ka loodus ja sõnakunst hingelähedane.

sildniki (25)
on metafüüsilisest isikust ettevõtja, kes tegeleb koopaseinal toimuva ostu, müügi ja vahetusega.

VÄRSKE RÕHU TOIMETUS

Peatoimetaja:

Hanna Linda Korp

Tegevtoimetaja:

Saara Liis Jõerand

Luuletoimetaja:

Saara Lotta Linno

Proosatoimetaja:

Paul Raud

Tõlke- ja päevikutoimetaja:

Mirjam Parve

Keeletoimetaja:

Anett Pillmann

Kujundajad:

Pärtel Eelmeere, Else Lagerspetz

KAASTÖÖD

Luule:

saaralotta.linno@va.ee

Proosa:

paul.raud@va.ee

Arvustused, esseed:

hannalinda.korp@va.ee

Tõlked ja päevikud:

mirjam.parve@va.ee

Pildid ja fotod:

vr@va.ee

Intervjuu fotod:

Raul Markus Vaiksoo

Päeviku fotod:

Martha Rattus

Kaanefoto:

Pärtel Eelmeere

Illustratsioonide kollaaž lk 54–55:

Else Lagerspetz

KOLLEEGIUM

Sveta Grigorjeva, Maarja Kangro,
Pille-Riin Larm, Carolina Pihelgas,
Johanna Ross, Mihhail Trunin, Berk Vaher,
Joonas Veelmaa, Mart Velsker, Tõnis Vilu

VÄLJAANDJA

SA Kultuurileht

Voorimehe 9

10146 Tallinn

TELLIMINE

www.tellimine.ee

Tel 617 7717

vr@va.ee

www.va.ee

Trükk:

Tallinna Raamatutrükikoda

Paberid:

Holmen Book White 70g

Munken Pure 240g

Kirjatüübid:

Self Modern (Bretagne Type Foundry)

Aktsidents (Tüpokompanii)

Värske Rõhk nr 97 (9/2025)

ISSN 1736-2954 (trükis)

ISSN 2228-1363 (epub)